

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Katedra Mediálních studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2018

Tereza Dufalová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Katedra Mediálních studií

**Jihoafriická republika očima cestovatelských pořadů
České televize**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Tereza Dufalová

Studijní program: Mediální a komunikační studia

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jan Jirák, Ph.D.

Rok obhajoby: 2018

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 6. května 2018

Tereza Dufalová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především vedoucímu své Diplomové práce, profesoru PhDr. Janu Jirákoví, Ph.D., který mi poskytoval cenné rady a usměrňoval mé myšlenky, když se ubíraly nežádoucím směrem. Dále rodině, a to hlavně sestře Zdeňce, která neztrácela naději a sílu podporovat moje úsilí.

Bibliografický záznam

DUFALOVÁ, Tereza. *Jihoafriická republika očima cestovatelských pořadů České televize*. Praha, 2018. 103 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. Katedra Mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Prof. PhDr. Jan Jiráček, Ph.D.

Rozsah práce: 248 706 znaků

Anotace

Diplomová práce si klade za cíl na základě teoretických poznatků analyzovat a popsat, jakým způsobem prezentuje Česká televize v rámci cestovatelských pořadů mezi lety 2000 - 2016 Jihoafrickou republiku a zda zohledňuje dlouhodobě nestabilní situaci v zemi. V teoretické části se práce zaměří na úlohu médií v procesu utváření mediální reality a stereotypů, vymezení role cestopisů a popis fenoménu zobrazování afrického kontinentu ve světových médiích.

V části analytické se pak autorka nejdříve zaměří na výzkumnou metodu a důvody, které vedly k vyhodnocení této metody jako nejvhodnější. Dojde rovněž k analýze jednotlivých epizod, vyhodnocení sesbíraných dat a vytyčení nejdůležitějších závěrů výzkumu. Výstupy analýzy budou doplněny informacemi ohledně reálií Jihoafrické republiky, které zasazují práci do širšího kontextu a napomáhají objasnit některé klíčové spojitosti a možné příčiny politické a sociální situace v zemi.

Annotation

The main aim of this Thesis is to analyse and describe based on the theoretical knowledge the ways how between the years 2000 – 2016 the Česká televize presents the South Africa in its travelling programs and to find out if the programs take into account the long term unstable situation in the country.

The theoretical part of this Thesis will be focused on the role of media in the proces of creating a media reality and stereotypes, definition of the part that travelogue plays in the sphere of media presentation and description of the phenomenon of creating the image of Africa in the world's media.

In the analytic part the author will describe the research method and the reasons for choosing the specific one. Then the Thesis will contain the analysis of the episodes, evaluation of the data collected and marking the most important outcomes of the research. The outcomes of the analysis contain the information regarding the realms of South Africa which are providing a wider context and are helping to clear some key connections and possible root causes of the political and social situation in country.

Abstrakt

Práce se zaměřuje na cestovatelské pořady odvysílané Českou televizí, které se ve svém mediálním obsahu věnují Jihoafrické republice. Klíčovým je způsob, jakým tyto dokumenty zobrazují a prezentují divákům tuto exotickou destinaci jako turistický cíl a zda zasazují předkládané informace do širšího kontextu přetrvávajících sociálních a politických problémů dané země.

Pro rozbor předem vybraného vzorku 13 epizod cestovatelských pořadů byla zvolena Sémiotická analýza, která umožnila zachytit poměrně velké množství informací pocházejících nejen z obrazového materiálu, ale také doprovodného komentáře jednotlivých epizod. Během prvního stupně analýzy došlo k podrobnému popisu každé zkoumané jednotky, na který v druhé fázi navazovalo přiřazování konotativních významů jednotlivých zachycených prvků. Výstupem analýzy pak bylo vytvoření několika kategorií, ve kterých je porovnán například přístup konkrétních pořadů k práci se stereotypy, uměleckému zpracování epizod včetně osobnosti vypravěče/průvodce dokumentem, parasociální interakci, do jaké míry je užíváno etnocentrismu, či interní hypertextuality.

Práce dochází mimo jiné k závěru, že ačkoli je patrná snaha tvůrců dokumentu nastínit publiku určitý poměr tradičního i moderního způsobu života, ke kterému neodmyslitelně patří i dlouhodobá nestabilita jihoafrické společnosti, stává se tak pouze skrze podání povrchní informace, která postrádá širší kontext, který by napomohl divákovi porozumět hlubší podstatě této skutečnosti.

Abstract

The Thesis focuses on the travel programs of the Česká televize that are describing South Africa in its medial content. The key are the means of showing and presenting to its spectators this exotic destination as a turistic target and if there is a wider context of social and political struggles provided next to the given information.

Semiotic analysis was chosen for the research, where 13 episodes of the travelling documents were included. This type of analysis enabled us to focus on a large amount of the information coming from both visual and audial content of each episode. During the first phase of analysis it was described what was included in the episode where the second step was to assign a conotative meaning to identified features.

The outcome of the analysis was a creation of a few categories where a different strategy of the specific travel programs is compared. They are for example the approach to the stereotypes, the artistic form including the choice of the program's main guide, parasocial interaction, to which extent they use the ethnocentricity or the internal hypertextuality.

One of the conclusion of the Thesis is that there is an evident effort of the production to show to the audience both traditional and modern lifestyle, which is closely connected with a longterm instability of South African society, the documents are providing only a superficial information which is missing the wider context that would help the spectators understand a deeper root causes of the matter of fact.

Klíčová slova

Jihoafrická republika, cestopis, stereotypy, mediální prezentace, gatekeeping, jinakost, Česká televize, Kouzlo Afriky, Na cestě, Letem světem.

Keywords

South Africa, travelogue, stereotypes, media presentation, gatekeeping, otherness, Česká televize, Kouzlo Afriky, Na cestě, Letem světem.

Title

South Africa through the eyes of travel programs of the Česká televize

Obsah

TEORETICKÁ ČÁST

Úvod.....	13
1 Stereotypizace v televizním vysílání	15
1.1 Funkce médií.....	15
1.2 Gatekeeping.....	16
1.3 Agenda setting.....	16
1.4 Stereotypy v televizním vysílání.....	17
1.5 Jinakost.....	20
2 Cestopis jako druh mediální prezentace	21
3 Prezentace afrického kontinentu ve světových médiích	23

ANALYTICKÁ ČÁST

4 Výzkumná metoda	26
4.2 Sémiotická analýza.....	26
4.3 Postup analýzy	27
4.4 Charakteristika výzkumného vzorku.....	28
5 První stupeň analýzy - denotace	29
5.2 Kouzlo Afriky	29
5.2.1 Dračí hory	29
5.2.2 Pod Stolovou horou	31
5.2.3 V zemi Zuluů	34
5.2.4 Divočina za městem.....	38
5.2.5 Na návštěvě v Pretorii.....	41
5.2.6 Na okraji Kalahari.....	45
5.2.7 Spoutaná divočina.....	48

5.3	Letem světem	53
5.3.1	Afrika II.	53
5.3.2	Afrika I.....	58
5.4	Na cestě	60
5.4.1	Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky.....	60
5.4.2	Na cestě po jihoafrické Mpumalanze.....	64
5.4.3	Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky.....	67
5.4.4	Na cestě po západním Kapsku.....	71
6	Druhý stupeň analýzy - konotace.....	76
6.2	Osobnost vypravěče a související konotace.....	76
6.2.1	Kouzlo Afriky	76
6.2.2	Letem světem.....	76
6.2.3	Na cestě.....	77
6.3	Parasociální interakce, způsob rozmluvy k divákovi a autenticita	78
6.3.1	Kouzlo Afriky	78
6.3.2	Letem světem.....	79
6.3.3	Na cestě.....	80
6.4	Umělecké zpracování	81
6.4.1	Kouzlo Afriky	81
6.4.2	Letem světem.....	82
6.4.3	Na cestě.....	83
6.5	Interní a externí hypertextualita a odkaz k českému prostředí.....	84
6.5.1	Kouzlo Afriky	84
6.5.2	Letem světem.....	86
6.5.3	Na cestě.....	87

6.6	Práce se stereotypy	88
6.6.1	Kouzlo Afriky	92
6.6.2	Letem světem	94
6.6.3	Na cestě	95
	Závěr	99
	Summary	103
	Použitá literatura a elektronické zdroje	104
	Teze Diplomové práce	109

Úvod

„Po zdolání hory člověk zjistí, že je zde mnoho dalších kopců, které je třeba překonat.“¹

(Nelson Mandela)

Televize jako masové médium se dennodenně podílí na utváření reality, potvrzování postojů a názorů svého publika. S cílem uspokojit diváka plní skrze širokou škálu nabízených pořadů velké množství společenských funkcí. Cestovatelské pořady jako specifický způsob mediální prezentace realit určité země či oblasti v sobě mísí především funkci informační a orientační – médium přímo předkládá fakta a informace a určitý způsob interpretace skutečnosti, ale bezesporu také funkci zábavní.

Cestovatelské pořady se primárně zaměřují na vyzdvižení těch nejzajímavějších a turisticky nejlákavějších lokalit a zajímavostí. Otázkou, kterou se tato Diplomová práce pokusí objasnit, je, zda pořady zmiňují také dlouhodobě nestabilní sociální situaci v zemi a případná rizika, která turistům během návštěvy země reálně hrozí.

Jihoafrická republika, země kontrastů, domov mnoha národností, okouzující příroda a stále volně žijící exotické druhy zvířat. Tato země svým návštěvníkům nabízí nekonečné pláže, autentická setkání s domorodými kmeny, které se doposud nevzdaly tradičního způsobu svého života, nekonečnou kulturní rozmanitost a unikátní kuchyni. Země s nejsilnější ekonomikou celého kontinentu, avšak také s vysokou mírou kriminality a korupce, která prostupuje téměř všechny sféry veřejné činnosti. Od roku 1994, kdy byl do čela republiky zvolen první černošský prezident Nelson Mandela a došlo k pádu apartheidu, se Jihoafrická republika stále snaží nalézt své místo ve světě demokracie.

¹ MANGCU, Xolela. *The meaning of Mandela: a literary and intellectual celebration*. Cape Town: HSRC Press, 2006, s. 9. ISBN 978-0796921642.

V originále: *„After climbing a hill, one only finds that there are many more hills to climb“*. Překlad vlastní

Záměrem této práce bude analýza cestopisů odvysílaných Českou televizí, které se zaměřují na Jihoafrickou republiku, a rozbor způsobů, jakým je tato země interpretována divákům.

Ačkoli byla v Tezích této Diplomové práce za předpokládanou výzkumnou metodu uvedena Obsahová analýza, během seskupování výzkumného vzorku došlo na základě konzultace s vedoucím práce k přehodnocení přístupu a zvolení Sémiotické analýzy jako vhodnější metody. Tato výzkumná metoda lépe pokryje velké množství informací obsažených v jednotlivých epizodách zkoumaných dokumentů. Sémiotická analýza umožní zaměřit se současně jak na obrazové záběry, tak na auditivní složku dokumentu zahrnující komentář scénáře.

Autorka se předem omlouvá za případné nekorektní politické označení rasových skupin, měla snahu užívat co nejneutrálnějších označení, v některých případech však popis vyžaduje názorné označení.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Stereotypizace v televizním vysílání

„I přes oficiální neexistenci cenzury vede dobrovolné mlčení k tomu, že dokumentární pořady velkých televizních sítí prakticky mlčí o mnoha důležitých aktuálních problémech.“²

1.1 Funkce médií

Americký teoretik Neil Postman ve své knize *Ubavit se k smrti* zmiňuje s profesionální nadsázkou hned několik způsobů, jak účelně využít televizi, například jako zdroj světla pro studium z knihy nebo pomocný aparát během stěhování. Autor však kategoricky odmítá vzdělávací funkci televize.³ Pokud vycházíme z předpokladu, že každé nové médium je do určité míry rozšířenou a vylepšenou verzí média předchozího, televize by rozvíjela především tradici fotografie či telegrafu, jejichž primárním účelem nebyla vzdělávací funkce, ale především předání informací, zachycení a popis konkrétní situace v konkrétním čase.

Sociolog Lukáš Urban popisuje médium jako něco, co umožní prodloužení našich smyslů. *„Přirovnat bychom je mohli k otevřenému oknu do reality. Bez větší námahy a z bezpečí domova z něj můžeme vidět, co se děje i na velmi vzdálených místech, a to jak geograficky, tak civilizačně.“⁴* Navazuje tak volně na McLuhana, který považoval médium za určitou lidskou extenzi - také kolo bylo médiem, jelikož umožnilo rychlejší transfer na určenou vzdálenost.⁵

² MCLUHAN, Marshall. *Jak rozumět médiím: extenze člověka*. Přeložil Miloš CALDA. Praha: Mladá fronta, 2011. Strategie. ISBN 9788020424099.

³ POSTMAN, Neil. *Ubavit se k smrti: veřejná komunikace ve věku zábavy*. 2., opr. vyd. Praha: Mladá fronta, 2010. ISBN 9788020422064.

⁴ URBAN, Lukáš, Josef DUBSKÝ a Karol MURDZA. *Masová komunikace a veřejné mínění*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3563-4.

⁵ GILES, David. *Psychologie médií*. Praha: Grada, 2012. Z pohledu psychologie. ISBN 978-80-247-3921-2.

Urban shrnuje funkce médií do následujících kategorií:

- funkce informační (poskytování informací, ale také jejich přenos a uchovávání)
- funkce kontrolní (poskytnutí diskuzního fóra, nástroj politické a ekonomické manipulace)
- funkce sociální (ulehčení sociálních kontaktů a integrace společnosti)
- funkce vzdělávací (zprostředkování vzdělávání a podílení se na výchově)
- funkce zábavní (umožnění odpočinku a úniku od reality)⁶

Je považováno za přirozené, že médium nemusí naplňovat všechny výše zmíněné funkce. Určením cílové skupiny a záměru konkrétního média dojde k selekci a ve většině případů kombinaci více funkcí, z nichž některé převládají. Na některé funkce může také médium vědomě rezignovat a do svého obsahu je nezařazovat. Rozšířeným fenoménem dnešní doby je určité splývání funkcí a zařazování zábavní složky také do seriózního obsahu, přičemž však může docházet k postupné degradaci a diskreditaci významu takového média.

1.2 Gatekeeping

Především v době, kdy média překypují informacemi všeho druhu, je nutné, aby zároveň docházelo k třídění dat a informací a k vyzdvihování témat, která jsou danou společností a kontextem považována za důležitá. Gatekeeping je tedy proces, během kterého probíhá „*selekce, přepis, úprava, zvolení vhodného umístění, načasování, opakování a dalších kritérií pro to, aby se z informace stala zpráva.*“⁷

1.3 Agenda setting

Francouzský sociolog Piere Bourdieu se ve svém díle *O televizi* zamýšlí nejen nad neviditelnou cenzurou, ale především nad všeobecným vlivem televizního vysílání na publikum a svým způsobem právě nad agenda settingem.

⁶ URBAN, Lukáš, Josef DUBSKÝ a Karol MURDZA. *Masová komunikace a veřejné mínění*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3563-4.

⁷ WAHL-JORGENSEN, Karin. a Thomas HANITZSCH. *The handbook of journalism studies*. New York: Routledge, 2009. ISBN 9780805863437. V originále: „*Process of selecting, writing, editing, positioning, scheduling, repeating and otherwise massaging information to become news.*”

Tvrdí, že způsob, jakým televize provádí výběr vhodného obsahu, který poté publiku předkládá, výrazně ovlivňuje divákovo vnímání viděného a utváření si názoru o důležitosti konkrétní informace. V kapitole *Ukazující skrýváme* popisuje Bourdieu, jakým způsobem dochází k filtraci a vyzdvihování určitého typu informací a naopak k bagatelizaci zdánlivě nepodstatných detailů a spojitostí. Dle jeho názoru se jedná o vědomý proces, při kterém televizní vysílání zkrsluje skutečný obraz reality. „(...) tím, že ukazuje něco jiného, než co by bylo třeba ukázat, kdyby dělalo to, co má, tj. informovat; nebo ještě tím, že sice ukazuje, co je třeba ukázat, ale takovým způsobem, že to vlastně neukazuje nebo to činí bezvýznamným.“⁸

Agenda setting neboli *nastolování agendy* se stává problematickým zejména v případě, kdy mediální obsah dlouhodobě nepokrývá události týkající se všech rovnocenných složek společnosti. To se ukazuje jako velký problém v posledních desetiletích také v Jihoafrické republice, kde jsou rasové otázky stále velmi palčivé a médium, které je ovládáno majiteli evropského původu, vzbuzuje i v dnešní době u původního afrického obyvatelstva značnou nedůvěru. Svým skepticismem k takovým médiím byl znám hlavně dřívější prezident Jihoafrické republiky Mbeki. V roce 2000 se k tomuto tématu vyjádřil Mike Siluma, vydavatel nejčtenějšího deníku *Sowetan*, určeného pro obyvatelstvo černé pleti. „Tvrdíme, že v takové zemi, jako je Jihoafrická republika, jednoduše není správné, aby díky své dominanci v médiích menšina dále nastolovala veřejnou agendu.“⁹

1.4 Stereotypy v televizním vysílání

V době mediálně saturované společnosti, kdy se média a jejich obsahy stávají nedílnou součástí každodenního života svých uživatelů, dochází k postupnému rozpouštění jasných hranic mezi realitou sociální a realitou mediální, která již předkládá publiku do určité míry zformované a zpracované myšlenky a informace.

⁸ BOURDIEU, Pierre. *O televizi*. V nakl. Doplněk 1. vyd. Brno: Doplněk, 2002, s. 15. Edice světových autorů (Doplněk). ISBN 8072391224.

⁹ SWARNS, Rachel. A Battle in South Africa Over Racism and Press Freedom. *New York Times* [online]. 2000, 08. 03. 2000 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2000/03/08/world/a-battle-in-south-africa-over-racism-and-press-freedom.html>

V originále: “*It is our contention that in a country like South Africa, it simply cannot be right that, because of its dominance in the media, a minority should continue to set the public agenda.*” Překlad vlastní.

To, co tak člověk poznává a pokládá za subjektivní zkušenost, bývá často již zkušenost sekundární, upravená a často účelově připravená pro snadné a preferované dekodování.

Nejen omezení, která vycházejí z technologických možností současné doby, ale také například časová omezení mohou zapříčinit, že televize divákovi přenáší pouze zjednodušenou a jednoznačnou informaci, kterou je snadné zkonzumovat - vytváří tzv. *stereotypy*. Výraz *stereotyp* je spjat s postavou novináře a filosofa Waltera Lippmanna, který přiřazoval stereotypům v chápání velký význam z toho důvodu, že díky určitému zjednodušování napomáhají lidské mysli uchopit jinak neuchopitelnou realitu. Stav bez stereotypů přirovnává Lippmann k situaci, kdy se člověk zaposlouchá do cizí řeči, kterou neovládá. Ačkoli monolog nese význam, pro neznalého člověka představuje pouze změň zvuků a obtížně rozlišitelných slov, která postrádají jasný smysl.¹⁰

Stereotyp nám tedy umožňuje bez nutnosti vlastní hluboké úvahy přiřadit určitému dění konkrétní vlastnosti a předpoklady na základě podobnosti. Ačkoli má termín stereotyp v dnešním chápání převážně hanlivé zabarvení, nemusí se vždy jednat o nepřesné a negativní konstrukce reality. Spíše než zkoumáním obsahu se tedy dnešní psychologie zabývá dopady stereotypů na skupiny a oblasti, které označují. Podle Výrosta a Slaměníka navíc stereotyp ve své podstatě umožňuje nejen popis a určení homogenní skupiny na základě společných rysů, poskytuje však také prostor pro vyjádření odlišností v rámci společnosti. „*V současné psychologii se stereotypy chápou nejen jako přesvědčení o charakteristikách určité skupiny, ale také jako přesvědčení o variabilitě mezi členy skupiny ve vztahu k těmto charakteristikám.*“¹¹

Odlišnost a v dnešní době především exotičnost, která nás obklopuje v každodenním životě, v nás vzbuzuje zvědavost a přirozenou touhu poznat nepoznané a porozumět novému. K takovému poznání nezdědkakdy dochází prostřednictvím stereotypů a předkládaných rámců neboli způsobu, „*kterým je téma prezentováno z určitého úhlu pohledu a který navádí publikum k vyvození určitých závěrů a k pochopení určitých narážek ohledně dalších témat.*“¹² Jak vysvětluje také Tannen ve své knize *Framing in Discourse*, pro lidské smysly by bylo téměř nemožné vnímat každou novou osobu a neznámou situaci jako jednotlivou a jedinečnou zkušenost.¹³

¹⁰ LIPPMANN, Walter. *Veřejné mínění*. Přeložil Ladislav KÖPPL. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0939-3.

¹¹ VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1428-8.

¹² GILES, David. *Psychologie médií*. Praha: Grada, 2012, s. 119. Z pohledu psychologie. ISBN 9788024739212.

¹³ TANNEN, Deborah. *Framing in discourse*. New York: Oxford University Press, 1993. ISBN 9780195079951.

Pro pochopení okolního světa je proto esenciální si již během rané socializace osvojovat a utvářet vztahy mezi každou ojedinelou zkušeností - minulostí a tím, co prožíváme v současné chvíli. Rámce těchto vytvářených spojení určuje nejen naše bezprostřední prostředí svou názorovou a hodnotovou orientací, ale především také kultura, ve které žijeme. Naučené a osvojené způsoby a rámce vnímání každodenních situací jsou základem pro naše očekávání a formování vlastního názoru na danou situaci.

Také každý mediální obsah je určen takovým rámcem, který blíže specifikuje způsob, jakým bude daná zpráva čtenáři nebo divákovi předložena a jakým způsobem se očekává, že konzument zprávu přijme, rozšíří a zařadí. Především proto, že masová média usilují o co nejširší dosah, často dochází k stereotypizaci a zjednodušování mediálních obsahů za účelem oslovení a zpřístupnění tématu co nejrozmanitějším vrstvám diváků. „*Problém se stereotypy nepramení z toho, že by se nezakládaly na pravdě, ale z toho, že neobsahují úplnou informaci. Způsobují, že z jednoho možného výkladu se stane ten jediný.*“¹⁴

V naší společnosti lze zaznamenat mnoho zažitých stereotypů a zjednodušených soudů, které se týkají afrického kontinentu nebo samotné Jihoafrické republiky. Mezi takové stereotypy může spadat například představa Jihoafrické republiky jako země s vysokou mírou kriminality, země zasažené chudobou a hladem či země vyrovnávající se s trvajícím rasovými problémy.

S těmito stereotypy se pak potýkají nejen světová, ale i tamní jihoafrická média a v minulosti za svůj obsah sklidila vlnu kritiky. Jako příklad lze uvést obvinění, kterému čelily roku 1999 dva nezávislé jihoafrické plátky *the Sunday Times* a *Mail & Guardian*. Z podnětu *The Black Lawyers Association*, iniciativy, která v zemi tradičně usiluje o jednotnou spravedlnost bez rozdílů, byly redakce těchto novin obviněny z rasismu, konkrétně ze zobrazování korupce především jako fenoménu černého obyvatelstva. Společenskou nevoli nezbuzují pouze témata související s korupcí, ale také články týkající se zdraví, HIV nebo například zločinů.¹⁵

¹⁴ ADICHIE, Chimamanda. The Danger of a Single Story (13:15). In: *Ted Talks* [online]. 2009 [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: https://www.ted.com/talks/chimamanda_adichie_the_danger_of_a_single_story?language=cs#t-791417. V originále „*the problem with stereotypes is not that they are untrue, but that they are incomplete. They make one story become the only story.*“

¹⁵ DURRHEIM, Kevin., Xoliswa. MTOSE a Lyndsay. BROWN. *Race trouble: race, identity and inequality in post-apartheid South Africa*. Lanham: Lexington Books, c2011. ISBN 9780739167083.

1.5 Jinakost

Díky sounáležitosti s různými společenskými skupinami si vytváříme povědomí o své vlastní identitě a je nám zároveň jako určitá regulace nastavováno pomyslné zrcadlo, ve kterém se odráží to, jak nás vnímá nejbližší okolí. O tomto fenoménu mluví mimo jiné americký sociolog Charles Cooley ve své teorii *The Looking Glass Self*, kde zmiňuje, že k postupnému upevnování lidské identity dochází právě během každodenní sociální interakce, kdy jedinec vnímá, jak ho přijímá a hodnotí okolí. K uchopení toho, kým jsme, slouží tedy spíše než objektivní zhodnocení osobnostních kvalit naše subjektivní evaluace zpětných vazeb na naši osobu a vědomá představa toho, jak nás vnímají ostatní. Podle Cooleyho se tento fenomén skládá z následujících částí, které formují naše vědomí vlastního já. První z nich je zobrazení našeho vystupování v očích druhé osoby, druhým aspektem je pak odraz a výsledný soud, kterým druhá osoba vyhodnotí danou situaci. Třetím bodem a zároveň výstupem situace je určitý pocit (autor tento termín označuje jako *self-feeling*), který neodráží skutečnou situaci, ale reaguje na naši vlastní představu o abstraktním hodnocení, které proběhlo v mysli druhé osoby.¹⁶ Toto uvědomění nabývá v lidské mysli na důležitosti v případě, že pochází od tzv. *významných druhých* (*significant other*, termín užitý Harrym Sullivanem a Georgem Meadem k označení osob, na jejichž názoru nám díky jejich blízkosti obzvlášť záleží).¹⁷

V závislosti na utváření vlastní identity a zařazování sebe sama do společenské struktury na základě podobností a odlišností často podléháme tendencím rozlišovat ve vnějším světě *nás* a *ty druhé*. Přirozené lidské vnímání pak předurčuje to, co považujeme za normální a typické a naopak to, co se během sociálních interakcí od našich očekávání výrazně odlišuje. To vše je základem pro teorii jinakosti *Otherness*, kterou sociolog Zygmunt Bauman popisuje následovně: „*Žena je to druhé od muže, zvíře od člověka, cizí od známého, abnormální to druhé od normy, deviace od zákonného, nemoc od zdraví, šílenství od rozumu, laictví od odbornosti, cizinec od státního subjektu, nepřítel opakem přítele.*“¹⁸

¹⁶ COOLEY, Charles Horton a Hans-Joachim. SCHUBERT. *On self and social organization*. Chicago: University of Chicago Press, 1998. ISBN 9780226115092.

¹⁷ TISCHLER, Henry L. *Introduction to sociology*. 10th ed. Belmont, CA: Wadsworth, Cengage Learning, c2011. ISBN 9780495804406.

¹⁸ MACIONIS, John J. a Kenneth PLUMMER. *Sociology: a global introduction*. 2nd ed. Harlow: Prentice-Hall, 2002. ISBN 0-13-040737-2.

V originále: „*Woman is the other for man, animal is the other of human, stranger is the other of native, abnormality the other of norm, deviation the other of law-abiding, illness the other of health, insanity the other of reason, lay public*

Psychologie hovoří také o termínu *ethnocentrismus*, který „(...) vzniká jako zákonitý produkt civilizace a akulturace, identifikace osobnosti s vlastní skupinou a jejími hodnotami, které se stávají základním úhlem pohledu, z něhož poznává a hodnotí okolní svět.“¹⁹ Mocná v této souvislosti hovoří o tzv. *kulturně - civilizačním napětí*, které způsobuje podmíněné srovnávání neznámého s dobře známým, v tomto případě navštívených zemí se zemí původu.²⁰

2 Cestopis jako druh mediální prezentace

Cestování patří v dnešní době k velmi rozšířeným způsobům naplnění životních snů a cílů. Nejen mladší generace dnes považují znalost cizích zemí jako součást všeobecného rozhledu a díky sociálním sítím, snadnému zachycení a sdílení prožitků, se cestování stává do určité míry i známkou prestiže a soutěže mezi mladou generací. Umožňuje lidem napříč všemi generacemi poznávat odlehlé kouty světa, získávat pracovní zkušenosti v zahraničí a navazovat nové mezikulturní vztahy. Můžeme se domnívat, že právě proto jsou cestovatelské pořady tolik oblíbené mezi diváky - souvisí to s rozšiřujícím se zájmem o cestování, ať už za účelem rozšíření povědomí o vzdálených kulturách nebo při hledání inspirace před plánovanou cestou.

Samotné žánrové vymezení cestopisu není zdaleka jednoznačné. „*Cestopis jako text literární tihne střídavě k faktu i k fikci, je povahy deskriptivní.*“²¹ Většina odborných definic se však shoduje v tom, že se tento literární útvar nachází na pomezí několika funkcí a charakteristik, jako je poučení, poukázání na estetické hodnoty, ale v neposlední řadě také zábavy. Cestopis, ať už v psané formě nebo zprostředkovaný televizní obrazovkou, si klade za cíl především předat divákovi co nejautentičtější záběr a zkušenost, seznámit publikum s neznámým prostředím a odlišnou kulturou, přičemž bývají vyzdvíženy nejzajímavější kulturní zvyklosti, historické souvislosti a stavby či přírodní úkazy.

the other of the expert, foreigner the other of state subject, enemy the other of friend.” Překlad vlastní.

¹⁹ ČENĚK, Jiří, Josef SMOLÍK a Zdeňka VYKOUKALOVÁ. *Interkulturní psychologie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 2016, s. 56. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5414-7.

²⁰ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.

²¹ *Český lid: Etnologický časopis*. Academia, 2008, s 65., (95).

„Lehkost, s níž cestopis překračuje různé hranice a slučuje zcela protichůdné oblasti, sice komplikuje literární vymezení žánru, na druhé straně představuje jeho nejtypičtější i nejpřitažlivější aspekt.“²²

Jednu z možných kategorizací cestopisů uvádí literární teoretička Dagmar Mocná. Vymezuje dva obecné rysy cestopisu, které umožňují tento žánr rozdělit na cestopisy *deskriptivní*, soustředící se především na uvedení věcně správných faktů a vzdělávací funkci obsahu, a cestopisy *narativní*, které pracují s příběhem a představami, důležitou složkou je zde zážitkovost.²³ Tyto dva rysy se vzájemně nevyklučují a v cestopisech může často docházet k prolínání obou těchto způsobů prezentace zobrazovaného. Samotný obsah cestopisu je ovlivnitelný především osobností autora a vypravěče, často v jedné osobě. Roku 1864 vyšla v *Kritické příloze* Národních listů kritická recenze Fričova cestopisu *Dvě cesty do Londýna*, která právě na tento fenomén poukazuje: „Spisovatel je přírodopysk, hlavně geolog a zoolog, a co takový vyhledával a popisoval na cestách svých předměty a výjevy do oboru speciálního povolání jeho padající. Tím se cestopis p. Friče liší od spisů obyčejných turistů, kteří zřetel svůj obracejí více ku krásným krajinám, výrobkům uměleckým a úkazům života národního a sociálního.“²⁴ V recenzi je dále vyzdvižen prvek porovnávání neznámého s dobře známým (viz předchozí kapitola). „Velmi trefná jsou některá porovnání poměrů anglických s našimi, pochopujeme velmi dobře nemilý Katzenjammer“²⁵ spisovatelův po jeho návratu do Prahy.“²⁶

²² FAKTOROVÁ, Veronika. *Mezi poznáním a imaginací: podoby obrozenského cestopisu*. Praha: ARSCI, 2012, s. 6. Literární věda (ARSCI). ISBN 9788074200267.

²³ PLESNÁ, Hana. *Současné vývojové tendence žánru cestopis*. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce Prof. PhDr. Dagmar Mocná, CSc.

²⁴ *Kritická příloha k Národním listům: Časopis věnovaný literatuře a umění*. Praha: Tiskem Dra Ed. Grégra, 1864, s. 44, 1.

²⁵ *Katzenjammer* zde pravděpodobně ve významu *vystřízlivění*

²⁶ *Kritická příloha k Národním listům: Časopis věnovaný literatuře a umění*. Praha: Tiskem Dra Ed. Grégra, 1864, s. 45, 1.

3 Prezentace afrického kontinentu ve světových médiích

V případě afrického kontinentu dochází ve světových médiích velmi často k redukci informací a také prioritizace témat podléhá specifickým zákonitostem. Příkladem uskutečněných výzkumů na téma mediálního pokrytí událostí afrického kontinentu jsou níže citované analýzy Ikona a Sy, které ačkoli užívají data z různých kontinentů, nepřekvapivě dochází k velmi podobným závěrům. Témata týkající se afrického kontinentu bývají na základě těchto uskutečněných analýz v západních médiích hojně opomíjena a není jim ve zpravodajských kanálech věnován odpovídající prostor. Kromě toho jsou pak články zpravidla pouhými shrnutími, která se málokdy dostanou na první strany. Všeobecně tak bývá Afrika vnímána jako ohnisko nepokojů, bídy, hladu a katastrof.²⁷ Tuto teorii potvrzuje také myšlenka, že západní svět uplatňuje v přístupu k Africe jednotný pohled na celý kontinent. Média mají tedy tendence nazírat africký kontinent jako jeden stát, jednu oblast. Podobná kontinentální generalizace by byla v rámci evropské komunity ve své podstatě nemyslitelná.

Tímto způsobem, tedy upozadováním témat, která se přímo týkají Afriky, mohou média systematicky ovlivnit skladbu každodenních zpráv i toho, o co se lidé budou zajímat. Dávají tím najevo, že Afrika není plnohodnotnou součástí a že zprávy nedosahují dostatečné důležitosti na to, aby plnily přední strany tisku a obrazovky našich televizorů. Určitou nerovnováhu se v sedmdesátých letech pokusila vyrovnat vyhláška New World Information and Communication Order (*Nový světový informační a komunikační řád*), která vznikla pod záštitou OSN a UNESCO jako reakce na nerovnováhu v ekonomické, ale také komunikační sféře. Nový řád usiloval především o spravedlivé zastoupení zemí (a to zejména Afriky, Latinské Ameriky a Asie) v mezinárodních zprávách, postupnou *dekolonizaci* a *demonopolizaci* (tedy omezení vlivu a lpění světa na komunikačních kanálech zemí severní polokoule a podporu rozvoje vlastní komunikační infrastruktury ve všech zemích, s ohledem na budování národní identity a kultury).²⁸ Již McLuhan ve své tezi globální vesnice vyjadřuje požadavek rovných příležitostí všech nejen slyšet a dostávat informace, ale také být slyšeni.²⁹

²⁷ IKON, Aniekeme Okon. *UK newspaper coverage of Africa: A content analysis of the guardian, and the daily mail from the years 1987-1989 and 2007-2009*. Leicester, 2016. Doctoral. University of Leicester. Vedoucí práce Saltzis, K., Hansen, A.

²⁸ JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Masová média*. Praha: Portál, 2009. ISBN 9788073674663.

²⁹ NGWAINMBI, Komben Emmanuel. *Communication efficiency and rural development in Africa: the case of*

Podle Ikona navíc západní média upírají pozornost k Africe především v momentech, kdy *černý kontinent* představuje potenciální hrozbu v celosvětovém měřítku. Zájem britských médií o Jihoafrickou republiku bychom tedy mohli vysvětlovat především trvajícím obchodními vztahy mezi oběma zeměmi, ale také zčásti společnou historií, v níž byla tato africká země britskou kolonií. Tento fakt může rovněž nabídnout možné vysvětlení mediálního zájmu o Jihoafrickou republiku v období apartheidu.³⁰

Amadou Sy sleduje ve své studii *Exploring media sentiment around Africa* novinové články nejčtenějších deníků ve Spojených státech (*The New York Times*, *The Economist*, *The Wall Street Journal*), které se týkaly afrického kontinentu. Co se týče Jihoafrické republiky, Amadou uvádí jako zásadní prvek pro Jihoafrickou republiku tzv. „*Mandela effect*“.³¹ Dle této teorie se před nástupem Nelsona Mandely do úřadu prezidenta republiky média zaměřovala především na otázky apartheidu a jeho dopadu. Do té doby Jihoafrická republika zabírala až 60 procent *afrického* obsahu v zahraničních médiích. Po zvolení Mandely zájem médií o dění v JAR opadl, zprávy z této republiky však stále představovaly 30 procent celého obsahu z afrického kontinentu. Také autor této studie se přiklání k názoru, že zájem médií o africké země vzrůstá ve chvíli navázání mezikontinentální spolupráce nebo hrozby. Jako příklad uvádí zvýšený počet článků o Nigérii v roce 2005, kdy země navázala hospodářskou spolupráci s Čínou.³² O zvýšený zájem světových médií se postaralo mimo jiné také fotbalové mistrovství světa v JAR roku 2010 nebo nákaza Eboly v roce 2013.

Určitá pozitivita a myšlenkový posun v zobrazování Afriky v médiích přináší závěry práce *The International News coverage of Africa*, publikovaná roku 2016 jako součást sborníku *Africa's Media Image in the 21st Century; From the „Heart of Darkness“ to „Africa Rising“*.

Cameroon. Lanham: University Press of America, c1995. ISBN 0819197343.

³⁰ IKON, Aniekeme Okon. *UK newspaper coverage of Africa: A content analysis of the guardian, and the daily mail from the years 1987-1989 and 2007-2009*. Leicester, 2016. Doctoral. University of Leicester. Vedoucí práce Saltzis, K., Hansen, A.

³¹ SY, Amadou. *Exploring media sentiment around Africa: Country analysis*. *Brookings* [online]. 2017 [cit. 2017-11-25]. Dostupné z: <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2017/08/08/exploring-media-sentiment-around-africa-country-analysis/>

Tato práce se zaměřuje na pozvolný přechod pojetí Afriky v médiích od ohniska nevyrovnanosti, nebezpečí a lidského utrpení k pozitivnějšímu trendu, který zobrazuje Afriku jako oblast s vysokým potenciálem a širokými možnostmi budoucího rozvoje. Práce užívá termínu *Afro-pessimism* nejen pro označení mediální snahy přinášet publiku především příběhy popisující problémy, chudobu a všeobjímající konflikty, ale také pro samotné předložení informace, její negativní zabarvení a vyhodnocení situace jako nepřipustné nebo nežádoucí.

Studie porovnávala novinové články periodik *The Guardian* (UK), *The New York Times* (US), *The Globe a Mail* (Kanada) a také *The Sydney Morning Herald* (Austrálie), a to z roku 1994 s těmi, které vyšly v roce 2013. Zaznamenala nejen změnu v oblasti pozitivnějšího vyložení informací o africkém kontinentu, ale také nárůst článků, které se netýkaly přírodních neštěstí a chudoby, ale zaměřovaly se na sport nebo otázky rostoucího byznysu. Jako jednu z nejmarkantějších změn vyzdvihuje práce proměnu mediálního obsahu zpravodajské agentury Reuters, kdy se během dané periody navýšil počet článků týkající se ekonomického růstu afrického kontinentu o celých 40 procent oproti článkům s odlišným obsahem.³³

³³ BUNCE, Melanie. The International News coverage of Africa: Beyond the Single story. In BUNCE, Melanie, S. FRANKS a C. PATTERSON. *Africa's Media Image in the 21st Century; From the "Heart of Darkness" to "Africa Rising"*. Routledge, 2017, s. 17-29. ISBN 9781138962316.

ANALYTICKÁ ČÁST

4 Výzkumná metoda

Analýza mediálního obsahu cestovatelských pořadů České televize bude provedena formou sémiotické analýzy, která bude zkoumat jak obrazové záběry, tak scénář vybraných epizod. Pro podložení výzkumné kategorie stereotypů, která bude dále vysvětlena v další kapitole, bylo využito kvantitativního dotazníku rozšířeného mezi 100 respondentů.

4.2 Sémiotická analýza

Základním prvkem pro Sémiotickou analýzu jsou poznatky z oboru sémiotiky neboli nauce o znacích. Charles Peirce, považovaný společně s Ferdinandem Saussurem za zakladatele tohoto oboru, vymezuje znak jako něco, co v lidské mysli funguje jako označení pro určitý objekt. Takový znak má podle Peirce několik rozměrů. Prvním z nich je tzv. *materiální kvalita*, kterou můžeme popsat nepopíratelné znaky daného objektu. Jako příklad zde uvádí autor slovo, které pokud vytiskneme na papír, bude mít určitou barvu dle zvoleného inkoustu a také určitý počet písmen. Dalším znakem takového symbolu je určitá dohoda nebo abstraktní spojení, které existuje mezi symbolem a tím, co symbol označuje. Toto spojení umožňuje zastoupení objektu symbolem a všeobecnou srozumitelnost významu tohoto symbolu. Za třetí rozměr symbolu považuje Peirce existenci tohoto spojení v lidské mysli a povědomí o konkrétním znaku, aby bylo možné propojit symbol s konkrétním označením. Pokud nedojde k vytvoření a vybavení si spojitosti, symbol přestává být symbolem.³⁴

Dle *Velkého sociologického slovníku* představuje sémiotika „zkoumání vlastností znaků a znakových soustav, a to od nejjednodušších signalizačních soustav až po přirozené a formalizované jazyky.“³⁵

³⁴ CHRISTIAN J. W. KLOESEL a EDITOR. *Writings of Charles S. Peirce*. 3. [Dr.]. Bloomington, Ind.: Indiana Univ. Press, 1999. ISBN 9780253372031.

³⁵ *Velký sociologický slovník: I. svazek A-O*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 9788071841647.

Během této analýzy dochází k rozboru mediálního sdělení na jednotlivé prvky a přiřazování a odhalování významů použitých symbolů, a to nejen v úrovni explicitní (tedy zjevný a uchopitelný význam medializovaného), ale také v rovině symbolické.³⁶ Jelikož sémiotika předpokládá, že lidská komunikace se skládá z prosté výměny znaků, jejichž významy se často mohou na základě kulturních a společenských okolností měnit nebo volně záviset na příjemci, musíme také předpokládat, že informace bude před uveřejněním a předáním mediálnímu publiku cíleně upravena a modifikována tak, aby dosáhla kýžených výsledků a reakcí na straně příjemce. Na nutnost schopnosti příjemce rozšifrovat předložený obsah upozorňuje také Sedláková: „*Základní stavební jednotkou, s níž sémiotika pracuje, je znak. Jeho základní vlastností je zastupovat něco jiného. Stejně podstatné je ale to, že existuje sociální komunita příjemců, kteří jsou schopni jeho zástupnou funkci rozpoznat a sdílejí jeho význam.*“³⁷

4.3 Postup analýzy

Analýza by měla dle francouzského sémiotika Rolanda Barthesa probíhat ve dvou stupních. Prvním z nich je záznam denotativního významu sdělení a druhým pak přepis jeho konotativního významu.³⁸ „*Denotace znaku vychází z jednoduchého vztahu znaku k označovanému a tento vztah je považován za hodnotově neutrální.*“³⁹ Konotace je již příjemcem přiřazený význam, určitá asociace, která do velké míry závisí na kontextu a kulturních podmínkách konkrétního sdělení. Mnoho znaků tak může nést stejnou konotaci. A dále: „*Určité konotace jsou však v kultuře natolik zažitě, že máme tendenci je považovat za denotace. V médiích jsou použité znaky často záměrně vybírány tak, aby kromě významu v rovině denotace také spouštěly řadu konotací.*“⁴⁰ Jak zmiňuje Bertrandová ve své publikaci, výsledky sémiotické analýzy závisí do značné míry na osobních zkušenostech a znalostech toho, kdo výzkum provádí, což se odráží na reliabilitě a validitě výsledného výstupu.⁴¹

³⁶ TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. ISBN 9788073676834.

³⁷ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014, s. 332. *Žurnalistika a komunikace*. ISBN 978-80-247-3568-9.

³⁸ BARTHES, Roland. *The pleasure of the text*. New York: Hill and Wang, 1975. ISBN 0809077221.

³⁹ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014, s. 338. *Žurnalistika a komunikace*. ISBN 978-80-247-3568-9.

⁴⁰ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014, s. 339. *Žurnalistika a komunikace*. ISBN 978-80-247-3568-9.

⁴¹ BERTRAND, Ina a Peter HUGHES. *Media research methods: audiences, institutions, texts*. New York: Palgrave Macmillan, 2005. ISBN 0-333-96095-5.

Postup analýzy vybraného obsahu bude v Diplomové práci probíhat následovně. V první úrovni analýzy dojde k popisu mediálního obsahu na úrovni denotace, a to každé jednotlivé epizody zařazené do výzkumu. Autorka předpokládá, že již během první úrovně analýzy vyloučnou určité společné rysy a také odlišnosti, které umožní vytvoření a vyhodnocení bližších kategorií pro konotativní úroveň. Jelikož mají epizody stejného pořadu mnoho společného a nejvýraznější rysy, které formují mediální obsah, se tak například u všech epizod *Kouzla Afriky* budou velmi pravděpodobně opakovat nebo podobat, druhý stupeň analýzy, kterým je přiřazování konotativních významů, již neproběhne na úrovni jednotlivých epizod, ale pořadů.

4.4 Charakteristika výzkumného vzorku

Do analýzy této Diplomové práce byly zahrnuty cestovatelské pořady odvysílané mezi lety 2000 až 2016 Českou televizí, jejichž epizody se týkají výhradně Jihoafrické republiky a nezmiňují tuto destinaci pouze jako součást většího tematického celku. Výběr byl dále zúžen na ty pořady, které pocházejí z produkce České televize. Analýze tedy nebyly podrobeny pořady zahraničního původu, které televize pouze přejala do svého vysílání, aniž by se podílela na jejich výrobě. Jelikož se tato Diplomová práce soustřeďuje na odhalování způsobů a stereotypů v zobrazování určitého fenoménu, považovala autorka za vhodné zaměřit se na skutečné výstupy konkrétní mediální instituce, na kterých se produkce aktivně podílela a měla možnost ovlivnit způsob, jakým je konkrétně Jihoafrická republika v pořadu zobrazena. Z výzkumného vzorku byl dále vyloučen pořad *Trabantem napříč Afrikou* odvysílaný Českou televizí poprvé v roce 2014, a to z důvodu primárního zaměření dokumentu na technickou povahu výpravy a její účastníky, prezentace afrického kontinentu je zde tedy v pozadí. Analyzováno tak v této práci bude celkem 13 epizod cestovatelských pořadů *Kouzlo Afriky*, *Letem světem* a *Na cestě*, všechny dostupné v iVysílání České televize.

5 První stupeň analýzy - denotace

5.2 Kouzlo Afriky

Tento dvacetidílný seriál zachycuje cestovatelskou výpravu publicisty a režiséra Václava Chaloupka po přírodních rezervacích Jižní Afriky, během které přibližuje divákovi exotické druhy africké fauny, a to nejen Jihoafrické republiky, ale také Zimbabwe, Botswany a Namibie.⁴² Dokumentem provází komentář herce Petra Nárožného. Následující podkapitoly se budou věnovat jednotlivým epizodám dokumentu na denotativní úrovni.

5.2.1 Dračí hory

Poměrně specifický je způsob, jakým tvůrci tohoto pořadu ústy Petra Nárožného promlouvají k divákovi. Pořad používá zcela familiární oslovení diváků „*A teď se přátelé milí, zhluboka nadechněte, protože jsme v Dračích horách.*“⁴³ Z lingvistického hlediska je zajímavé, jak průvodce často užívá ustálených slovních spojení a řečnických obrátů jako například „*řeknu vám*“, nebo dále „*Ano, slyšeli jste dobře!*“, čímž navozuje poněkud *lidovou* atmosféru. Také volba slov zahrnující časté zdrobněliny a výrazy obecné češtiny si klade za cíl přiblížit sebe sama na úroveň diváka a zpřístupnit mu tak za jiných okolností oblasti často nepřístupné. Příkladem takových výrazů může být například slovo *zašmodrchají*, *chuchvalec*, nebo *tvorečkové*. Zvuková kulisa i doprovod průvodcova hlasu působí velmi laskavě, scénář promlouvá k divákům klidně a zřetelně objasňuje to, co divák vidí na svých obrazovkách. „*To dřevěné, to na čem jsou napjatá bílá vlákna, to je prosím stav. Tenhle stav není vůbec automatický. Za to si dobře rozumí s citlivými ženskými prsty.*“⁴⁴ Stejnou formou vysvětluje také samotný název Dračí hory nebo příčiny odlišných barev tamních kopců. Činí tak bez užití odborné terminologie a uvádění množství nových informací. Poznatky, které divák vnímá prostřednictvím zvukového doprovodu pořadu, se často mísí s humornými poznámkami, které nestojí na pevném vědeckém podkladu.

⁴² Česká televize: *Rozhovor s režisérem Václavem Chaloupkem, Afrika je jak nemoc, která se vrací* [online]. [cit. 2017-12-25]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10078945173-kouzlo-afriky/1130-rozhovor-s-reziserem/>

⁴³ *Kouzlo Afriky*. 18. Dračí hory [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT2 16. 1. 2006 20:00 (9:40). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600018-draci-hory>

⁴⁴ *Kouzlo Afriky*. 18. Dračí hory [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT2 16. 1. 2006 20:00 (2:04). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600018-draci-hory>

„Ani pobyt mezi stromovými euforbiemi nám náladu nezvedl. Měli jsme pocit, že by tu na nás mohl odněkud vybafnout dinosaur.“⁴⁵

Zavádí nové hovorové výrazy, například *zulánek*, jako označení pro dítě kmene Zulu. Divák nezahlučuje poznatky a svým komentářem spíše doplňuje scénérii, která se odehrává na pozadí. Nepochází tedy k rozdělování divákovy pozornosti, kdy by zrakem sledoval obraz a k tomu se mu dostávalo mnoho dalších informací v akustické formě. Tím, že pořad poskytuje pouze povrchní informaci, může zaujmout i divák, který o daném fenoménu nemá příliš informací a sleduje daný obsah s cílem pouze nahlédnout na daný jev či oblast bez hlubšího porozumění. Scénář je založen na poněkud odlehčeném typu konverzace, k tématu je přistupováno s nadsázkou a určitým ležérním nadhledem. *„Až si budete potřebovat na něco nebo na někoho posvítit, rozjed'te se prosím do jižní Afriky, tady se dejte směrem na Dračí hory a hned, jak se krajina začne zvedat, zabočte mírně doleva.“⁴⁶*

Předmětem této epizody *Kouzla Afriky* je bezesporu rukodělná činnost, kterou si většina diváků s africkým kontinentem spojí z důvodu silné stereotypizace. Pořad nás zavede do manufaktury na výrobu koberců v oblasti Dračích hor, v průběhu epizody má divák dále možnost navštívit také výrobu svíček nebo sledovat tradiční výrobu šperků z barevných korálek a pletení proutěných košíků. Je zde kladen důraz na harmonii, lad, ale také kvalitu, modernost a aktuálnost konkrétních výrobků. Ačkoli tedy žijeme uprostřed materiálně založeného světa, kde porovnávání kvality a originality hraje velkou roli, pořad ukazuje, že tato ruční výroba dokáže vyplnit i sebenáročnější interiér. Dokument rovněž odkazuje na pověstnou africkou trpělivost a dostatek času, který jako by na tomto kontinentu plynul odlišným tempem, než ve zbytku světa.

I zde se hlas průvodce snaží odlehčit zobrazovanou situaci s možným ironickým přesahem do evropských poměrů. *„Nabídnu vám tu i návod, jak si představit Zulského krále. Tak zrovna teď si něco plete. No, tak to panovníci občas dělávají.“⁴⁷* V epizodě je okrajově zmíněna také ekonomická situace v Jihoafrické republice, a to demonstrací na prodejních ovoce okolo silnic.

⁴⁵ *Kouzlo Afriky*. 18. Dračí hory [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT2 16. 1. 2006 20:00 (13:37). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600018-draci-hory>

⁴⁶ *Kouzlo Afriky*. 18. Dračí hory [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT2 16. 1. 2006 20:00 (3:18). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600018-draci-hory>

⁴⁷ *Kouzlo Afriky*. 18. Dračí hory [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT2 16. 1.

V epizodě lze snadno rozpoznat snahu tvůrců o co možná nejvěrnější přenesení předkládané exotiky přímo do domova diváka, pro umocnění autenticity jsou záběry prokládány informacemi o aktuální teplotě nebo vlhkosti vzduchu. Téměř hmatatelná je tato snaha v průvodcově pobídnutí diváka: „*A teď si aspoň očima pohladíte kůry afrických stromů.*“⁴⁸ Také dochází k častému přirovnávání viděného k tomu, co může průměrný český divák dobře znát. Průvodce s nadsázkou komentuje rukodělné výrobky tamních obyvatel se suvenýry, které si koupil na trzích v Berouně, přirovnává divoce rostoucí africké kaly k našim lopuchům nebo označuje tamní tradiční Zulu vesnici za něco jako náš skanzen.

Ačkoli to jistě nebylo přímým cílem tvůrců pořadu, některé scény téměř působí dojmem, že oblast nestojí za návštěvu, jelikož se výsledný zážitek velmi podobá tomu, co divák může vidět či navštívit ve svém blízkém okolí. „*Místní prodejna suvenýrů byla nejvíc zajímavá tím, že na ní nebylo vůbec nic zajímavého.*“⁴⁹ Tuto teorii podporuje i záběr na místní toaletu.

5.2.2 Pod Stolovou horou

V epizodě Pod Stolovou horou se dokumentární série přesouvá do Kapského města a jeho okolí. Hned v úvodu médium odkazuje samo na sebe, když poukazuje na fakt, že procházka po Kapském městě byla divákovi přislíbena v minulém díle. V porovnání s předchozím dílem Dračí hory odhaluje epizoda život uprostřed civilizace – v tomto případě v Kapském městě. Seriál určitým způsobem předpokládá, že divák shlédne více než pouze jednu epizodu, a tak separuje tradiční africký život mimo město a moderní civilizovaný život jako dvě odlišné formy existence. „*Waterfront je vlastně také místo setkávání. Je to vlastně obrovská pěší zóna, kde si lze povyrazit, poučit, nebo si přivydělat pár Randů hrou na kytaru, zhotovenou z kanystru od oleje. Kupodivu, zní to docela hezky.*“⁵⁰ Tato formulace popisuje zcela běžný denní koloběh v dané městské části, zároveň ale opět snižuje volbou slov divákovo očekávání.

2006 20:00 (5:57). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600018-draci-hory>

⁴⁸ *Kouzlo Afriky*. 18. Dračí hory [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT2 16. 1. 2006 20:00 (18:47). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600018-draci-hory>

⁴⁹ *Kouzlo Afriky*. 18. Dračí hory [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT2 16. 1. 2006 20:00 (17:02). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600018-draci-hory>

⁵⁰ *Kouzlo Afriky*. 20. Pod Stolovou horou [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 30. 1. 2006 21:00 (2:12). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600020-pod-stolovou-horou/>

Stejně tak k tomu dochází později, kdy cestopisná kamera seznamuje diváky s přístavem v Hout Bay. „*A v přístavu opět hráli. Řeknu vám, že ne moc valně, hlavním smyslem bylo vybrat asi co nejvíc peněz. A na trhu se dalo koupit, no asi to, co všude. Nás tohle všechno už ale moc nezajímalo...*“⁵¹

Epizoda Pod Stolovou horou se opět snaží divákovi poněkud urputně přiblížit Jihoafrickou republiku pomocí příměrů a porovnávání s tím, co divák tak blízce zná z českého prostředí. „*Kaštanem přivezeným až z brdské hájovny potěšil Václav Chaloupek místní veverka. Něco tak dobrého prý dlouho neochutnala.*“⁵² Během záběrů na pestrobarevnou čtvrť malajsijských přistěhovalců Bo Kaap průvodce přirovnává scenérii k pražské Zlaté uličce. Co největší autentičnosti scény a vtažení diváka do dění se autoři projektu snaží dosáhnout touto a jí podobnými formulacemi: „*A vůně? No tak litujte, že váš nedokonalý televizor není schopen přenášet aspoň ty základní.*“⁵³

Na rozdíl od epizody Dračí hory zde můžeme vyzorovat snahu tvůrců vzdělat diváky a předat hlubší informaci, než přenáší obraz. Dozvídáme se tak podstatné informace ohledně nejrůznějších prvenství Jihoafrické republiky, jako například první transplantaci srdce na světě nebo první osídlení Afriky Evropany. Epizoda seznamuje diváky za obrazovkou také s některými endemity druhy rostlin a s národní květinou JAR protheou. V určitých scénách jsou avšak konkrétní informace vyčísleny poněkud nadbytečně, informace nemá přílišný potenciál uchovat se v paměti sledovatele. „*Samotná Stolová hora je vysoká 1086 metrů a z moře ji můžete vidět na vzdálenost 200 kilometrů a vede na ni asi tak 350 pěších tras a jedna lanovka. My jsme zvolili poslední variantu, do lanovkové kabiny se vejde 65 lidí a cesta nahoru trvá pouhých 7 minut.*“⁵⁴

⁵¹ *Kouzlo Afriky*. 20. Pod Stolovou horou [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 30. 1. 2006 21:00 (15:40). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600020-pod-stolovou-horou/>

⁵² *Kouzlo Afriky*. 20. Pod Stolovou horou [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 30. 1. 2006 21:00 (3:30). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600020-pod-stolovou-horou/>

⁵³ *Kouzlo Afriky*. 20. Pod Stolovou horou [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 30. 1. 2006 21:00 (4:04). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600020-pod-stolovou-horou/>

⁵⁴ *Kouzlo Afriky*. 20. Pod Stolovou horou [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 30. 1. 2006 21:00 (9:02). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600020-pod-stolovou-horou/>

Ani v této epizodě se nevyhneme určité familiárnosti v oslovování a promlouvání k divákům, dochází zde také k oslovování scénáristy Chaloupka křestním jménem. „*Velikost si, prosím, porovnejte s Václavem.*“⁵⁵ Během záběrů z botanické zahrady Kapského města průvodce opět oslovuje scénáristu vlastním jménem a odkazuje na Chaloupkův projekt z roku 2002, kdy opět předpokládá určitou všeobecnou divákovu znalost z českého prostředí. „*A tady pozor, pomník Vydrýskovi. A Václav si pozvdechl: ,Tak člověk musí jet až do Kapského města, aby došel ocenění. Inu, moji Afričané mi rozumějí.*“⁵⁶ Kromě tohoto se v epizodě opakovaně objevuje antropomorfismus, který „*(...) v kontextu zvířecího chování označuje přenášení lidských duševních zkušeností na zvířata.*“⁵⁷ Tučnáci jsou scénářem označováni jako „*přátelé ve fráčcích*“.⁵⁸

Kamerové záběry této epizody jsou promyšlené, místo útržkovitých scén se divákovi dostává plynulých záběrů a posloupnosti děje. Dokument ani v této epizodě nevyhledává záměrně největší senzace oblasti, snaží se diváka upozornit na jemné odlišnosti tamní kultury a zobrazuje například lavičky v botanické zahradě se štítkem s věnováním, nebo vznikající přístaviště u jednoho z hotelů Kapského města. Ani zde nevynechali tvůrci dokumentu poněkud polidštěnou formu záběrů, kdy nám kamera naskytne pohled na odpočívajícího Václava Chaloupka, který si hřbetem ruky otírá zpoceně čelo.

Díl se nám dále snaží přiblížit konkrétní legendy, například o psu v městě Simon's Town. „*A v celém světě se podle ní říká: je nalitej jako doga. A pak, že vás kapka alkoholu, nedokáže proslavit.*“⁵⁹

⁵⁵ *Kouzlo Afriky*. 20. Pod Stolovou horou [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 30. 1. 2006 21:00 (6:11). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600020-pod-stolovou-horou/>

⁵⁶ *Kouzlo Afriky*. 20. Pod Stolovou horou [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 30. 1. 2006 21:00 (7:45). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600020-pod-stolovou-horou/>

⁵⁷ KENNEDY, J. S. *The new anthropomorphism*. New York: Cambridge University Press, 1992. ISBN 9780521422673.

V originále: „*Anthropomorphism in the context of animal behaviour mean the ascription of human mental experiences to animals.*“ Překlad vlastní.

⁵⁸ *Kouzlo Afriky*. 20. Pod Stolovou horou [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 30. 1. 2006 21:00 (13:09). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600020-pod-stolovou-horou/>

⁵⁹ *Kouzlo Afriky*. 20. Pod Stolovou horou [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 30. 1. 2006 21:00 (11:57). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600020-pod-stolovou-horou/>

Jelikož se jedná o poslední epizodu celého dokumentu, posledních několik minut je věnováno vzpomínkovým záběrům z celého cyklu. V závěru epizody se divák dočká potvrzení jednoho z rozšířených stereotypů o africkém kontinentu: „*Ale snad úplně nejčastěji jsme potkávali Afriku tančící a zpívající.*“⁶⁰

5.2.3 V zemi Zuluů

Jak už tomu bylo v předchozích dvou dílech, i zde odkazuje seriál na předešlé, ale i následující epizody. Díl diváka vítá slovy: „*Návštěva Afriky je svátkem srdce a pohlazením duše, a tak si važme toho, že tu můžeme spolu opět pobýt.*“⁶¹ Loučí se pak neformálním: „*Tak nashledanou, samozřejmě v Africe, přátelé.*“⁶² Kromě těchto frází také scénář přináší vzpomínky z natáčení scenerie a původních obyvatel Namibie, přičemž dochází k porovnávání autentičnosti tamních obyvatel s tím, co může cestovatel v dnešní době spatřit na území Jihoafrické republiky především ve skanzenech a kulturních vesnicích. Určitými scénami, které nevyžadují průvodcův komentář, diváka opět provázejí rytmy tradiční africké hudby.

Zaměříme-li se na výsledky kamerových záběrů, opět nám neujdou snímky, které postrádají určitou estetickou nebo technickou kvalitu. Epizoda obsahuje nepříliš jasné záběry orla bělohlavého nebo ledňáčka, zahlédneme i záběr rekreujícího se rybáře svlečeného do půl těla. Kamera také nabídne náhled do zákulisí natáčení, kde scénárista Chaloupek odmítá pivo připravené dle tradiční zulské receptury.

Scénář této epizody často nabízí osobní stanovisko, a to především samotného průvodce nebo scénáristy. Příkladem mohou být záběry na tradiční africké rukodělné trhy, kde výprava vybírá suvenýry. Průvodce to komentuje slovy: „*Já osobně bych volil spíše specialitu kraje Natal – a to jsou košíkářské práce.*“⁶³

⁶⁰ *Kouzlo Afriky*. 20. Pod Stolovou horou [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 30. 1. 2006 21:00 (21:56). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600020-pod-stolovou-horou/>

⁶¹ *Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9. 1. 2006 20:10 (0:27). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

⁶² *Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9. 1. 2006 20:10 (22:32). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

⁶³ *Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9. 1. 2006 20:10 (9:52). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

Zatímco do věty zahrnuje informaci ohledně místní tradice, zároveň poskytuje potencionálnímu cestovateli svůj osobní tip, kterým se opět smazává pomyslná hranice mezi podavatelem a příjemcem mediálního obsahu. K podobné situaci dochází během scény z obchodu s rybářským vybavením, kde se divák dozví více ohledně zájmů Václava Chaloupka. „*Václavovi doslova učarovalo tohle olůvko o váze tři čtvrtě kilogramu. Já, to by bylo vojáčků.*“⁶⁴ Scénář projevuje snahu přiblížit se divákovi skrze jemný humor a bližší informace ohledně stanovisek tvůrčí skupiny. „*Po tomhle pohledu z očí do očí bych se já nekoupal v moři alespoň týden.*“⁶⁵ Vyjadřuje také účast a pomyslnou empatii vůči svým divákům. „*Případně se můžete nechat ulovit, což bych vám tedy já zase opravdu nepřál.*“⁶⁶ Setkáme se také s předstíranou snahou objasnit divákovi určité zobrazované scény bez zjevné důkazní hodnoty. „*Na rozdíl od rybářů u jezera používají ti zdejší výrazně delší pruty. Asi aby oceán viděl, že nejsou žádní drobečkové.*“⁶⁷ Pro vtažení diváka do děje a pocit, že se to vše odehrává na dosah ruky, jsou opět divákovi předloženy informace ohledně aktuální teploty a charakteru mořské hladiny v místě natáčení.

Epizoda má snahu poučit svého diváka podáváním bližších informací ohledně zobrazovaného. Dozvídáme se tak o různorodých zvycích divokých zvířat, nechybí také vyzdvižení nejstarší přírodní rezervace Hluhluwe nebo zmínka o původu názvu kraje. „*V jazyce Zuluů se nazývá Ethekwini, místo, kde se stýká země a moře.*“⁶⁸ Scénář má však tendenci prokládat vzdělávací formu specifickým lehkým humorem. Anekdoty se divákovi dostane během návštěvy oblasti St. Lucia, která je proslavená mimo jiné výskytem hrochů. „*Jedna žena tu prý říká druhé: ,Ten tvůj je nějaký pohublej. ,Divíš se? Jen minulý týden chytil dva hrochy. A víš, co to je, odnést takového hrocha na zádech?*“⁶⁹

⁶⁴ *Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9. 1. 2006 20:10 (5:25). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

⁶⁵ *Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9. 1. 2006 20:10 (7:01). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

⁶⁶ *Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9. 1. 2006 20:10 (7:51). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

⁶⁷ *Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9. 1. 2006 20:10 (3:39). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

⁶⁸ *Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9. 1. 2006 20:10 (3:00). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

⁶⁹ *Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9.

Během návštěvy akvária v Durbanu můžeme zaznamenat takových komentářů a jemného humoru mnohem více. „*Tady se podívejte. Kdyby se zase hledal Nemo, vy budete vědět, kde je.*“⁷⁰ Také během pozorování veřejné pitvy žraloka se scénář pokouší o odlehčení situace. „*To abyste mohli žralokovi nahlédnout přímo do útroby, jestli tam není třeba Karkulka.*“⁷¹

Epizoda V zemi Zuluů se stejně jako předešlé epizody snaží divákovi přiblížit exotiku z pohledu českého. Viděné přirovnává k tomu, co si český divák dokáže představit, co blízce zná a s čím má zkušenost, případně vyzdvihuje z afrického prostředí to, co je přenositelné do prostředí českého. Během prohlídky rybářského vybavení, na pobřeží Indického oceánu tolik nezbytného, můžeme zaznamenat odkaz na české přirovnání *dlouhý, jako Lovosice*, založené na geografickém uspořádání města, které se táhne podél břehu řeky Labe. „*Správný vercajk si tady může pořídít opravdu každý. Na skladě jsou pruty ještě o chlup delší, než naše slavné Lovosice.*“⁷² Během zastávky u pouličních prodejců dřevěných suvenýrů vybízí scénář diváky k zamyšlení se nad českou tradicí. „*Tohle je ovšem něco pro našince – vánoční stromečky. Jsou to kořeny a kmínky morušů a zdobené prý vypadají skvěle. Tak co, nechcete na příští Vánoce přehodnotit náš smrček?*“⁷³ V epizodě nalezneme také zmínku o českém Večerníčku, příležitost ke komentáři se naskytne ve chvíli, kdy výprava rozdává africkým dětem trička právě s onou charakteristickou postavičkou. „*A teď si prosím i vy, pánové, všimněte pouze kloučka. Právě jste totiž svědky historického okamžiku. Večerníček v roce svých 40. narozenin proniká až na jih Afriky.*“⁷⁴

1. 2006 20:10 (2:22). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

⁷⁰*Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9. 1. 2006 20:10 (8:03). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

⁷¹*Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9. 1. 2006 20:10 (6:03). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

⁷²*Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9. 1. 2006 20:10 (5:06). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

⁷³*Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9. 1. 2006 20:10 (12:26). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

⁷⁴*Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9. 1. 2006 20:10 (12:48). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

V průběhu záběrů na ukázkou souboje kmene Zulu a objasňování tradice, která vyžadovala od mladých bojovníků meč zbarvený protivníkovou krví, opět zaznamenáme nadsázku a odkaz na české prostředí. „*Tak řeknu vám, být to u nás, já už vidím ty inzeráty.*“⁷⁵

Epizoda opět přináší potvrzení tradiční představy africké ženy jako pracovitě a tiché osoby ozdobené pestrobarevnými šperky. Představa je rozšířena o ženu kojící ve stínu své dítě a o její kolegyně, které si při čekání na turisty krátí dlouhou chvíli na trhu společným energickým tancem.

Také v epizodě V zemi Zuluů lze zaznamenat určité snižování hodnoty zobrazovaného a tím i výsledné tvůrčí práce. „*Vtipné jsou tady i mosty, tenhle vede do kopce. Sever je ale stále na severu, uklidnil nás Václav Chaloupek.*“⁷⁶ Jako zřejmější příklad může posloužit následující formulace, kdy výprava hodnotí právě navštívené představení s cvičenými lachtany v městském akváriu v Durbanu. „*Václav Chaloupek komentoval zdejší produkci slovy: ,Tak já vím, ono to má pobavit, ale mě připadá nejvíc legrační ta paní.*“⁷⁷ Také během návštěvy tradiční africké vesnice, která slouží v dnešní době jako turistická atrakce, vyjadřuje průvodce s nadsázkou názor, že návštěvou takového místa získáte rovnocenné zkušenosti a znalosti ohledně zulské kultury, jako by se vám dostalo sňatkem s osobou daného kmene. „*Abyste poznali život Zuluů, k tomu už není nutné se přivdat nebo přizženit do zulské rodiny. Stačí navštívit takzvanou kulturní vesnici.*“⁷⁸ Během některých scén, kdy jsou divákovi představována africká spáleniště nebo například drobná jezírka vyhloubená vodní erozí ve skalách na mořském pobřeží, se naskýtá otázka, jakým způsobem a z jakého důvodu byla tato místa či scenérie vybírána pro natáčení.

⁷⁵ *Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9. 1. 2006 20:10 (19:54). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

⁷⁶ *Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9. 1. 2006 20:10 (1:55). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

⁷⁷ *Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9. 1. 2006 20:10 (8:48). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

⁷⁸ *Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9. 1. 2006 20:10 (18:06). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

5.2.4 Divočina za městem

Pro tuto epizodu byla tvůrci vybrána turisticky nepříliš obvyklá místa. Kamera nás zavedla nejdříve do Mamelodi, předměstí Pretorie, tzv. *slumu*, jak se nazývají místní chudinské čtvrti, většinou bez přívodu vody a elektrického proudu. Ojedinele se v tomto dokumentu setkáváme s otázkou bezpečnosti, kdy scénář stručně upozorňuje na možná rizika, která z návštěvy dané oblasti pro turistu mohou vyplývat. Průvodce se v této oblasti také jemně dotýká chudoby místních obyvatel, kterou komentuje slovy: „*Pochopili jsme ale, že i tady chtějí žít lidé naplno. A že radost ze života opravdu nezáleží na tloušťce koberce nebo bankovních kont.*“⁷⁹ Hned nato nabízí divákům také vlastní náhled na danou situaci a určité odlehčení. „*A já jsem se tady nemohl zbavit pocitu, že i v boudě z vlnitého plechu se dá žít důstojně a že chodit přes kaluže ještě neznamena mít zabláčenou i duši.*“⁸⁰ Scénář se nezdrží osobního vhledu ani v případě návštěvy tradičního masného trhu v prostředí slumu. „*No, tak nějaký čas dršťkovou polévku jaksi nebudete asi muset. Já ji nejím vůbec a vy možná až za dlouho.*“⁸¹ Snaha navázat bližší kontakt s divákem se mohla projevit také dalšími doporučeními ze strany tvůrců. „*Abyste byli na případné setkání s kaferskými buvoly dobře připraveni i vy, povím vám, že takový buvol se při útoku řítí rychlostí kolem 55 kilometrů v hodině.*“⁸² Nechybí ani již tradiční oslovení *přátelé* v závěru epizody. „*A nezapomeňte, že se příště zase sejdem. Kde? No tak přece v Africe. Tak nashledanou, přátelé.*“⁸³ Tím zároveň také upozorňuje diváka na to, že existuje více epizod tohoto dokumentu.

Divočina za městem publiku představí slavné jihoafrické vinice a také místo na zpracovávání drahých kamenů, které mají na území republiky bohatá naleziště.

⁷⁹ *Kouzlo Afriky*. 15. Divočina za městem [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 19. 12. 2005 20:00 (2:36). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600015-divocina-za-mestem>

⁸⁰ *Kouzlo Afriky*. 15. Divočina za městem [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 19. 12. 2005 20:00 (3:00). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600015-divocina-za-mestem>

⁸¹ *Kouzlo Afriky*. 15. Divočina za městem [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 19. 12. 2005 20:00 (4:36). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600015-divocina-za-mestem>

⁸² *Kouzlo Afriky*. 15. Divočina za městem [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 19. 12. 2005 20:00 (20:24). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600015-divocina-za-mestem>

⁸³ *Kouzlo Afriky*. 15. Divočina za městem [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 19. 12. 2005 20:00 (22:20). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600015-divocina-za-mestem>

Epizoda se opět snaží svým divákům přiblížit realitu dané země porovnáním s tím, co známe z českého prostředí. „Vypadá to tu podobně jako u nás v prodejně stavebnin. Jen místo šterku se všude povalují drahé kameny.“⁸⁴ Další zastávkou výpravy je pak prodejna tradičního sušeného masa biltongu, kde se nám dostane výkladu ohledně tradiční přípravy této pochoutky. „Někdy se maso řeže na řezačkách. V našich podmínkách lze použít i cirkulárku.“⁸⁵ K dalšímu příkladu dochází během prohlídky přírodní rezervace, kdy se divákovi dostane porovnání místní fauny s druhem, který se volně vyskytuje v našem horském prostředí. „(...) Je jí antilopa skáloloz, která chováním a nakonec i svými růžky, řekl bych, připomíná našeho kamzíka.“⁸⁶ Epizoda dokonce obsahuje kamerový záznam jihoafrického průvodce, který jasně a zřetelně vyslovuje slovo *pštros*, které si, dle úvahy scénáře, osvojil díky četným českým výpravám. Při pohledu na nosorožce využívajícího během svých denních rituálů termiště komentuje průvodce scénu slovy: „V jednom z filmů s Vlastou Burianem je jako rekvizita používáno poměrně subtilní drbátko. No, tak něco takového by pro nosorožce vůbec nebylo.“⁸⁷ Určitou znalost evropského prostředí vyžaduje i následující poznámka, která odkazuje na rakouského sjezdového lyžaře: „Prudkým sjezdem, který by potěšil i Hermanna Maiera, se přesouváme do spodní části parku.“⁸⁸

Také v této epizodě se setkáme s určitou mírou antropomorfismu, který je zařazen za účelem pobavit diváka. K tomuto jevu dochází především při popisování charakteristického chování divokých zvířat v přírodní rezervaci. „Zatímco my jíme často v poklusu, prasata bradavičnatá obědvají, prosím, v pokleku.“⁸⁹

⁸⁴ *Kouzlo Afriky*. 15. Divočina za městem [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 19. 12. 2005 20:00 (9:06). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600015-divocina-za-mestem>

⁸⁵ *Kouzlo Afriky*. 15. Divočina za městem [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 19. 12. 2005 20:00 (8:15). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600015-divocina-za-mestem>

⁸⁶ *Kouzlo Afriky*. 15. Divočina za městem [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 19. 12. 2005 20:00 (21:22). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600015-divocina-za-mestem>

⁸⁷ *Kouzlo Afriky*. 15. Divočina za městem [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 19. 12. 2005 20:00 (16:36). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600015-divocina-za-mestem>

⁸⁸ *Kouzlo Afriky*. 15. Divočina za městem [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 19. 12. 2005 20:00 (14:42). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600015-divocina-za-mestem>

⁸⁹ *Kouzlo Afriky*. 15. Divočina za městem [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 19. 12. 2005 20:00 (13:22). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600015-divocina-za-mestem>

Dále: „*Spolu s kamarády si zašel na kapku dobrého moku k napajedlu.*“⁹⁰, později také: „*Chvílemi jsme dokonce měli pocit, jako bychom k nim vstupovali bez zaklepaní přímo do ložnice.*“⁹¹ O humorné podání kamerového záznamu, na němž se v třídní drahokamů mihne plášť uklízečky, usiluje i následující komentář: „*Ještě drobná rada pro ty, kteří nikdy nevyjdou s výplatou. Staňte se uklízečkou v továrně na drahokamy. Co spadne pod stůl, je vaše.*“⁹² K odlehčení dochází i v situaci, kdy si výprava nechává vyložit budoucnost místní věštkyní tzv. *sangomou*. „*Sangoma řekla panu Chaloupkovi o jeho budoucnosti opravdu všechno. Ohleduplně to však učinila v nářečí, kterému nikdo z nás nerozuměl. Inu, citlivá to žena.*“⁹³

Epizoda *Divočina za městem* se nepokouší objevovaná místa a setkání příkrášlovat, příkladem dokládajícím toto tvrzení může být již zmíněná návštěva věštkyně. „*Václava Chaloupka nějaká ta věštba v žádném případě vyvést z míry prostě nemohla. Prosím vás, už to podezřelé uculování se, ty kostýmy, paruky. My Evropané, odkojení Einsteinem, Darwinem nebo Teorií všeho, přece jen tak na něco nenaletíme.*“⁹⁴ Také komentář „*Po setkání s ní (faunou, pozn. autorky) nás nosorožec poblíž kempu už vůbec nevzrušil.*“⁹⁵ by mohl utvrdit diváka v dojmu, že zobrazované místo není nutné navštívit osobně.

Opět se setkáme s nepřilíš umělecky provedenými záběry na pana Chaloupka. Epizodu vhodně doplňují zvuky nástroje marimbu, který, ačkoli považován za nástroj mexický, má své kořeny právě v Africe.

⁹⁰ *Kouzlo Afriky*. 15. Divočina za městem [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 19. 12. 2005 20:00 (14:12). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600015-divocina-za-mestem>

⁹¹ *Kouzlo Afriky*. 15. Divočina za městem [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 19. 12. 2005 20:00 (18:42). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600015-divocina-za-mestem>

⁹² *Kouzlo Afriky*. 15. Divočina za městem [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 19. 12. 2005 20:00 (10:21). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600015-divocina-za-mestem>

⁹³ *Kouzlo Afriky*. 15. Divočina za městem [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 19. 12. 2005 20:00 (6:47). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600015-divocina-za-mestem>

⁹⁴ *Kouzlo Afriky*. 15. Divočina za městem [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 19. 12. 2005 20:00 (5:27). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600015-divocina-za-mestem>

⁹⁵ *Kouzlo Afriky*. 15. Divočina za městem [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 19. 12. 2005 20:00 (19:19). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600015-divocina-za-mestem>

5.2.5 Na návštěvě v Pretorii

Jak bylo již zaznamenáno v předešlých epizodách *Kouzla Afriky*, dokument usiluje o přiblížení se divákovi, užívá familiární oslovení publika a zahrnuje ho do svých výprav. „*J sme v Africe, máme ji rádi a chceme, abyste ji měli rádi taky, tak vás tedy zveme - pojd'te s námi prožít v Africe jeden celý den.*“⁹⁶ Pro ještě intenzivnější a autentičtější dojem oslovuje scénář publikum nejen na začátku a na konci epizody, ale také v průběhu, kdy předpokládá divákovu únavu po dlouhém cestování: „*Omlouvám se, protože vím, že už vás bolí nohy a tlačí boty.*“⁹⁷ Pro jistotu je opět v samém závěru uvedena informace, že dokumentární cyklus stále pokračuje a divák se tedy může se scénáristou Chaloupkem a komentáři Nárožného setkat znovu. „*Příště se vrátíme k tomu, jak žije Afrika dnes. Budu na vás čekat. No a kde jinde, než v Africe. Nashledanou, přátelé.*“⁹⁸ Zaznamenáme také drobná doporučení, kterými se tvůrci pokouší přiblížit divákům svůj názor a případnou subjektivní zajímavost: „*A tohle je místo, které zase vzrušuje mě.*“⁹⁹

Kromě přátelského oslovení vlastních diváků a prokládání výkladu subjektivním hodnocením ze strany tvůrců cílí pořad na vtažení publika do děje také poznámkami o aktuálním počasí nebo případném hrozcím nebezpečí, které dodávají záběrům na potřebné autenticitě. Divák se tak dozvídá, že v říjnu, kdy se výprava do Jihoafrické republiky dostala, panuje na jižní polokouli jaro, během kterého vše kvete a omamně voní. V dalším příkladu komentuje scénář stav místní lanovky, který neodpovídá tomu, co by s největší pravděpodobností český turista považoval za bezpečné. „*Na jednom z kopců poblíž Pretorie jezdí lanovka. Poměrně stará. Václav Chaloupek proto raději zůstal dole. To proto, aby nás měl dole kdo chytat, kdyby se kabinka rozhodla spadnout.*“¹⁰⁰

⁹⁶ *Kouzlo Afriky*. 14. Na návštěvě v Pretorii [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 12. 12. 2005 20:05 (0:38). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600014-na-navsteve-v-pretorii/titulky>

⁹⁷ *Kouzlo Afriky*. 14. Na návštěvě v Pretorii [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 12. 12. 2005 20:05 (20:55). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600014-na-navsteve-v-pretorii/titulky>

⁹⁸ *Kouzlo Afriky*. 14. Na návštěvě v Pretorii [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 12. 12. 2005 20:05 (22:19). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600014-na-navsteve-v-pretorii/titulky>

⁹⁹ *Kouzlo Afriky*. 14. Na návštěvě v Pretorii [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 12. 12. 2005 20:05 (20:17). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600014-na-navsteve-v-pretorii/titulky>

¹⁰⁰ *Kouzlo Afriky*. 14. Na návštěvě v Pretorii [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 12. 12. 2005 20:05 (4:26). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600014-na-navsteve-v-pretorii/titulky>

Ačkoli je zde patrná nadsázka, kterou potvrzuje i další výrok: „*Spiš se prostě počká, až zase lana krapítek víc zareznu a kabinka se řádně připorozpadne.*“¹⁰¹, divákům je zároveň vyjádřeno doporučení ohledně této turistické atrakce. „*Vítá nás prostá stanice a tabule hlásající, co se všechno nesmí. Jinak tu není prakticky nic. Prostě jen holý vršek.*“¹⁰² Tohoto kometáře se dostane publiku po zdolání zmíněné cesty lanovkou. Opět se nabízí otázka výběru takových lokací pro natáčení dokumentárního pořadu, pokud scénář předává divákům informaci o nedostatečné atraktivnosti místa.

Epizoda *Na návštěvě v Pretorii* přináší spíše než pohled do minulosti a ukázkou tradiční africké kultury ochutnávku ze současnosti, záběry z moderního města a jeho současných obyvatel. Divák má možnost poznat typické zákaznické služby, když výpravě během tankování paliva zároveň změří hladinu oleje ve vozidle, umyjí okna a nafouknou pneumatiky, nebo se setkat s pouličními prodejci ovoce a drobného zboží ve chvíli, kdy výprava zastaví vozidlo na semaforech. Scénář se také zaměří na dnešní symbol nejen Pretorie, ale většiny jihoafrických měst – rostlinu žakarandu s nepřehlédnutelnou modří květů, která byla vysazena na tomto území omylem, jak dokument diváka informuje.

Vůbec poprvé se v této epizodě dokument věnuje školnímu vzdělávání. Popisuje některá typická pravidla, jakými jsou školní uniforma, předepsaný účes pro dívky, zákaz líčení nebo možnost skládat závěrečné zkoušky v mateřském jazyce žáka. Pozornosti se dostane i tradičnímu pokrmu, tzv. *pie*, který díky své vysoké kalorické hodnotě dodá studentům energii na celý školní den. Z tématu školství přechází scénář plynule k rasové otázce. „*Tuhle střední školu stejně jako jiné školy v Pretorii navštěvují děti nejrůznějších barev pleti. Rozdíly mezi nimi jako by se ale stíraly. Děti jsou spolu a žádné rasové předsudky tu, jak se zdá, neexistují. A to jsme, prosím, v zemi, kde býval apartheid přímo uzákoněn. Jižní Afrika má stále mnoho nemalých problémů (...).*“¹⁰³ Dále je zmíněna také vysoká kriminalita v zemi, a to v záběru na památník padlým policistům ve službě.

¹⁰¹ *Kouzlo Afriky*. 14. Na návštěvě v Pretorii [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 12. 12. 2005 20:05 (5:38). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600014-na-navsteve-v-pretorii/titulky>

¹⁰² *Kouzlo Afriky*. 14. Na návštěvě v Pretorii [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 12. 12. 2005 20:05 (5:55). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600014-na-navsteve-v-pretorii/titulky>

¹⁰³ *Kouzlo Afriky*. 14. Na návštěvě v Pretorii [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 12. 12. 2005 20:05 (16:55). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600014-na-navsteve-v-pretorii/titulky>

Během prohlídky budovy jihoafrického parlamentu s jezdeckou sochou prvního tamního prezidenta Bothy dojde nyní již bez hlubšího vysvětlení souvislostí k poukázání na komplikovanou politickou cestu této země. „(...) a také si tady nejlíp uvědomíte, jak složitým vývojem Jihoafrická republika prošla.“¹⁰⁴

A také stále prochází. Jacob Zuma, v současné době již bývalý prezident Jihoafrické republiky, významně ovlivnil dění v zemi i celosvětové nazírání na Jihoafrickou republiku. Poprvé byl do funkce zvolen roku 2009. Osoba hlavy státu vzbuzovala značnou kontroverzi. Zuma se již několik let potýká s mnoha korupčními skandály, které ho provázely už jako viceprezidenta republiky - pozice, ze které byl kvůli tlaku společnosti odvolán. Kromě finančních nesrovnalostí týkajících se nejen jeho politické funkce, ale i osobních záležitostí prezidentovy rodiny, čelil Zuma také obvinění ze sexuálního zneužívání. Žádná z medializovaných kauz mu však nezabránila v prezidentské kandidatuře, která se dvakrát ukázala jako úspěšná. V roce 2014 obhájil prezidentský post a zahájil druhé volební období jako prezident Jihoafrické republiky. V zastávání této pozice mu nebránilo ani nedostatečné vzdělání.¹⁰⁵

Zuma však nebyl jediným nestabilním článkem politické situace. Není neobvyklé, že se vládní funkcionáři velmi často na svých pozicích mění. Takovým příkladem bylo odvolání ministra financí Pravina Gordhana prezidentem v březnu roku 2017, o kterém informovala agentura Reuters.¹⁰⁶ Tento nečekaný zvrat vyvolal řadu následků, jedním z nich bylo například výrazné oslabení Randu, oficiální měny Jihoafrické republiky. V únoru 2018 došlo k odstoupení Jacoba Zuma, v roli prezidenta republiky ho nahradil politik a podnikatel Cyril Ramaphosa.¹⁰⁷

¹⁰⁴ *Kouzlo Afriky*. 14. Na návštěvě v Pretorii [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 12. 12. 2005 20:05 (21:11). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600014-na-navsteve-v-pretorii/titulky>

¹⁰⁵ MANGCU, Xolela. *The democratic moment: South Africa's prospects under Jacob Zuma*. Auckland Park, South Africa: Jacana Media, 2009. ISBN 9781770097742.

¹⁰⁶ DLUDLA, Nqobile a Mfuneko TOYANA. South Africa's Gordhan breaks off roadshow, says he's still finance minister. *Reuters* [online]. 28.3.2017 [cit. 2018-01-15]. Dostupné z: <https://uk.reuters.com/article/uk-safrica-gordhan/south-africas-gordhan-breaks-off-roadshow-says-hes-still-finance-minister-idUKKBN16Z12X>

¹⁰⁷ MCKENZIE, David. Cyril Ramaphosa confirmed as South Africa's President after Zuma quits. : *CNN* [online]. 2018, 15.02.2018 [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2018/02/15/africa/south-africa-president-intl/index.html>

Největší pozornost je však v epizodě věnována přírodním parkům, fauně a jejím zvyklostem. Divák tak má možnost rozšířit si znalosti ohledně divokých afrických zvířat, a to především lvů během prohlídku Lions parku, kde se dokonce setkává s lvími albíny a jejich mláďaty, z nichž jedno zaútočí na jednu z kamer. Zde je spisovná čeština opět okoreněna slangovým výrazem: „*Václav Chaloupek ho za to obdařil několika přátelskými štulci.*“¹⁰⁸ Zvířatům jsou zde v rámci antropomorfismu opět přiřazovány vlastnosti, chování a myšlenky lidí jako v následujících příkladech. „*Tady snídá Václav Chaloupek s kulakem šedým.*“¹⁰⁹, nebo: „*Buvolec služebnictvo nemá, a tak si odhání hmyz sám.*“¹¹⁰ Také během pozorování ptáků snovačů během stavby hnízd jsou zvířatům přiřazovány lidské myšlenky: „*Sem snad táhne, nebo co? Tady je zase nešikovně situovaný vchod.*“¹¹¹

Epizoda *Na návštěvě v Pretorii* opět často přirovnává a vztahuje zobrazované a komentované scény k českému prostředí. Během seznamování publika s průběhem búrských válek se scénář pozastavuje nad dobovými bojovými vozy. „*Oni dokonce tvrdí, že v polovině 19. století vynalezli vozovou hradbu. No tak my, potomci husitů, že, víme své. Vždyť s touhle fintou jsme už vyhráli u Sodoměře o dobrých 400 let dříve.*“¹¹² A dále zaznamenáme následující komentář: „*Dějiny téměř tak pestré, jako ty naše. Co říkáte?*“¹¹³

¹⁰⁸ *Kouzlo Afriky*. 14. Na návštěvě v Pretorii [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 12. 12. 2005 20:05 (10:08). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600014-na-navsteve-v-pretorii/titulky>

¹⁰⁹ *Kouzlo Afriky*. 14. Na návštěvě v Pretorii [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 12. 12. 2005 20:05 (0:57). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600014-na-navsteve-v-pretorii/titulky>

¹¹⁰ *Kouzlo Afriky*. 14. Na návštěvě v Pretorii [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 12. 12. 2005 20:05 (4:02). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600014-na-navsteve-v-pretorii/titulky>

¹¹¹ *Kouzlo Afriky*. 14. Na návštěvě v Pretorii [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 12. 12. 2005 20:05 (1:59). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600014-na-navsteve-v-pretorii/titulky>

¹¹² *Kouzlo Afriky*. 14. Na návštěvě v Pretorii [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 12. 12. 2005 20:05 (18:32). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600014-na-navsteve-v-pretorii/titulky>

¹¹³ *Kouzlo Afriky*. 14. Na návštěvě v Pretorii [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 12. 12. 2005 20:05 (21:51). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600014-na-navsteve-v-pretorii/titulky>

Také během hodiny hudební výchovy v jedné z místních škol, které se výprava jako tichý pozorovatel zúčastní, dochází k porovnání s tradiční českou výukou a následuje odkaz na oblíbenou českou dětskou píseň *Komáři se ženili*, kterou se scénář pokouší převést a pozměnit tak, aby zapadala do afrického prostředí: „*Snovači se ženili, píp, píp, ženili, že?*“¹¹⁴

5.2.6 Na okraji Kalahari

Epizoda *Na okraji Kalahari* představuje Jihoafrickou republiku mimo jiné také jako světovou vinařskou velmoc. Nejprve zavede výpravu do výrobní rozinek, kde je během záběrů na bohatou úrodu vinic popisován výrobní proces od hroznu k rozince. Hned v úvodu je scénář opět proložen nadsázkou, která navíc obsahuje také odkaz na pro Čechy dobře známou vinařskou oblast na Moravě. „*Ale no jistě. Já vím, co vás teď napadá. Že vínečko bílé je od mé milé a vínečko rudé, že zas od té druhé. A říkáte si, co ho to proboha napadlo zavést nás na Pálavu.*“¹¹⁵ Také v dalším komentáři se publiku dostává ujištění, že rostlina potřebuje také v exotické krajině tolik péče, kolik v našem prostředí. „*A aby se víno urodilo, dá to spoustu práce stejně jako u nás.*“¹¹⁶ Následuje rozhovor s majitelem výrobní, který dodává podrobné informace o výrobě a pěstovaných druzích vína. Jeho komentářů je následně využito k jemné ironii a možnému odkazu na pověstný pozitivní vztah českého národa k alkoholu. „*Nejvíc mu prý ale chutnají ty máčené v alkoholu. Tak nevím, zda šlo o asociaci, ale hned na to pravil, že pozdravuje Čechy.*“¹¹⁷ K dalšímu odkazu, tentokrát na českou přírodu, dochází během popisu africké přírody: „*Ty mohutné stromy nejsou duby jako na hrázích jihočeských rybníků, ale sekvoje.*“¹¹⁸

¹¹⁴ *Kouzlo Afriky*. 14. Na návštěvě v Pretorii [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 12. 12. 2005 20:05 (15:54). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600014-na-navsteve-v-pretorii/titulky>

¹¹⁵ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (0:29). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹¹⁶ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (2:12). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹¹⁷ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (2:27). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹¹⁸ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (17:32). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

A podobně také v přirovnávání viděného k dobře známému prostředí jednoho z hlavních protagonistů pořadu: „*No být ty stromy blíž u sebe, já bych přísahal, že je to jedna louka u Chrudimky, kterou dobře znám.*“¹¹⁹ Také během seznamování publika s faunou jihoafrické republiky scénář často srovnává s druhy, které žijí v našem prostředí. Tento postřeh lze doložit hned několika komentáři, první z nich patří ibisovi: „*Svým křikem budí ráno okolí, přesně jako naši kohouti.*“¹²⁰, dále také: „*Africký zajíc. Stejný jako náš, jen má větší uši.*“¹²¹, nebo později: „*Vždyť opravdu vypadá jako srnka.*“¹²²

Dále epizoda seznamuje publikum s pohraničním přírodním parkem Kgalagadi, kde se záběry věnují volně žijícím zvířecím druhům a komentář přibližuje divákům jejich zvyky a rituály. Jak již bylo možno zaznamenat v předešlých epizodách *Kouzla Afriky*, scénář i zde propůjčuje své hlasy zvířatům a vyslovuje domnělé úvahy. Tak je tomu například v záběru na námluvy pakoní: „*Počkej, tvrdil jsi před chvílí, že se ti nejvíc líbím já.*“¹²³ Podobně také během záběru na veverku loudící o jídlo turistů: „*Hele, nebude už náhodou oběd?*“¹²⁴, na supy pozorující přimorožce při boji: „*No tak dneska to chlapcům šlo.*“¹²⁵, nebo na šakala: „*Teda řeknu vám, takhle jsem se nenapil, ani nepamatuju.*“¹²⁶ Antropomorfismus, tolik typický pro tento dokumentární seriál, není jedinou formou humoru, který se v epizodě vyskytuje.

¹¹⁹ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (9:39). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹²⁰ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (17:54). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹²¹ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (8:31). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹²² *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (9:56). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹²³ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (3:22). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹²⁴ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (6:49). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹²⁵ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (13:30). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹²⁶ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (3:55). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

Jelikož jsou však zvířata a jejich zvyky převládající náplní epizody *Na okraji Kalahari*, je zvířat užito ve většině humorných komentářů. „*A lvi? Ať si tentokrát trhnou hřívou.*“¹²⁷, nebo: „*Tady ten pán pod tím lvem, to je David Livingstone.*“¹²⁸ A dále: „*Pokud jde o dopravní předpisy, pakůň má přednost, zprava i zleva.*“¹²⁹, nebo také: „*A tady nám kráčí dnes už druhý jazykolam: Pštros s pštrosicí a s pštrosáčaty.*“¹³⁰

V předchozích epizodách *Kouzla Afriky* byl viděný obraz často komentován se znatelnou ironií, která nabízela otázku, z jakého důvodu je tedy konkrétní místo do dokumentu zařazováno, pokud neobsahuje z určitého hlediska zajímavou nebo přínosnou informaci. Podobný komentář lze najít také v této epizodě během návštěvy misijní osady Kuruman. „*Vlád tu absolutní poklid, jen pár lišek nám chtělo už odpoledne přát dobrou noc.*“¹³¹ A dále: „*A tak jsme si do našeho deníčku zapsali: ,Když do Kurumanu, tak nikdy v neděli. Možná ve středu nebo ve čtvrtek.*“¹³² Podobně také během návštěvy proslulého města kasin Sun City, které bylo vystavěno uprostřed pouště za jeden jediný rok, vyslovuje průvodce subjektivní názor na dané místo: „*Já musím dodat, že nás Sun City okouzlit nedokázalo. S výjimkou honosných hotelů je tady totiž všechno jaksi, jaksi umělé.*“¹³³ Odkazuje tak především na uměle vyvolaná zeměřesení, mořský příboj a pláže vyskytující se v luxusním komplexu.

¹²⁷ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (5:46). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹²⁸ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (15:15). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹²⁹ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (11:16). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹³⁰ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (11:26). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹³¹ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (18:39). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹³² *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (19:03). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹³³ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (21:29). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

Oproti předchozím epizodám zde však lze zachytit snahu scénáře poměr vyrovnat a přesvědčit diváka o tom, že některá ze zobrazovaných míst rozhodně za návštěvu stojí: „*V každém případě je Kgalagadi Gemsbok park jedním z míst, které je schopno proměnit váš sen o Africe ve skutečnost.*“¹³⁴

Specifický je opět způsob, kterým tvůrci pořadu komunikují s divákem a který navozuje dojem, že je publikum plnohodnotnou součástí výpravy: „*Pokud si zakrýváte oči v obavě z toho, že prvky akčních filmů vstoupily i do našeho seriálu, buďte, prosím, klidní.*“¹³⁵ Dalším příkladem představy, že je divák považován za přímého účastníka dialogu, může být: „*Nejlepší asi bude přestat vás napínat (...).*“¹³⁶ Pro udržení divákovy pozornosti a přízně opět epizoda upozorňuje na již existující a odvysílané epizody vlastního pořadu: „*(...) a navíc se k němu vztahuje pověst. Podle ní tady pramení voda, která se předtím vsákla do země v deltě řeky Okavango. To je tam, kde jsme spolu byli před pár týdny.*“¹³⁷ a také na epizody, které Česká televize odvysílá příště: „*Ale my se spolu příště opět vypravíme do míst, která jsou zaručeně pravá.*“¹³⁸

5.2.7 Spoutaná divočina

Jako tomu bylo u všech předchozích epizod *Kouzla Afriky*, i v epizodě *Spoutaná divočina* je s publikem jednáno jako se součástí výpravy a divák je osloven jako *přítel* vypraveče: „*Vítejte opět v Africe, přátelé.*“¹³⁹

¹³⁴ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (14:07). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹³⁵ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (12:11). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹³⁶ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (19:43). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹³⁷ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (16:48). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹³⁸ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (22:23). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

¹³⁹ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (0:27). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

O navázání bližšího vztahu s publikem se scénář pokouší například v případě pozorování tančících žen oděných do pracovních oděvů: „*Jestli jste viděli za posledních osm let něco víc k zbláznění, dejte mi vědět.*“¹⁴⁰, nebo v případě doporučení pro diváka, který je pomyslnou součástí turistické skupiny: „*A těm, kdo mají závratě, doporučuju minimálně dvanáctikilometrový odstup.*“¹⁴¹ Později má divák možnost se dozvědět, jak se se závratěmi vyrovnává scénárista pořadu, což umožňuje opět rozpouštění určité bariéry, která mezi tvůrcem a příjemcem existuje. „*Pan Chaloupek nemává, protože se drží.*“¹⁴²

Podobně promlouvá scénář k pozorovatelům za televizními obrazovkami také během prohlídky tradičních suvenýrů: „*Tak tady to například byly batikované ubrusy. Máte zájem?*“¹⁴³ V následujícím komentáři nabádá publikum, aby neváhalo s návštěvou: „*Pokud s cestou do Afriky stále ještě otáľíte, protože máte třeba strach, že byste tu neměli kde bydlet, pusťte to, prosím, z hlavy.*“¹⁴⁴ Role diváka je tak nedílnou součástí pořadu, scénář si je jeho účasti vědom. „*Vy se klidně dívejte na další zvířata a já vám zatím povím něco o prvním správci parku (...).*“¹⁴⁵, dále také: „*A vy, prosím, zbystřete pozornost, protože tyhle záběry jsou naše chloubka.*“¹⁴⁶

¹⁴⁰ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (7:17). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁴¹ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (3:42). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁴² *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (11:15). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁴³ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (8:29). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁴⁴ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (5:06). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁴⁵ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (15:20). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁴⁶ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (15:50). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

Scénář obsahuje také subjektivní komentáře hlavního protagonisty vyjadřující jeho pohnutky: „*No nechtěl bych vidět, když se tohle všechno rozčílí najednou.*“¹⁴⁷, a také poznámky týkající se možných preferencí celé výpravy: „*Takový vodopád v pralese, to musí být něco, 'jsme si říkali.*“¹⁴⁸ Opět dochází ke splnutí diváka a výpravy do jedné referenční skupiny: „*A upřímně řečeno, kdo z nás by netoužil podívat se aspoň na pár dní do ráje, že?*“¹⁴⁹

S tím související je také téměř hmatatelná snaha dokumentu přenést na diváky co nejautentičtější pocity a zážitky, podat co nejpřesnější informaci, která napomůže publiku představit si danou situaci co nejbarvitěji. Děje se tak vědomě, například při zastavení vozidla na rušné křižovatce, kdy se k autu seběhnou pouliční prodavači a hlučně nabízejí své zboží. „*Tak nejdřív špetka atmosféry.*“¹⁵⁰ Za důkaz výše zmíněného lze považovat také následující formulaci, která vyslovuje marnou snahu popsat divákovi prožívanou realitu: „*Chůze pralesem se prostě nedá srovnat s ničím, co jsme zatím zažili.*“¹⁵¹ V některých případech také dochází k doplnění zvukové kulisy, kterou není vždy možné z důvodů technologických omezení přenést v plné kvalitě: „*Kalná řeka kdesi hluboko dole a strmé skály kolem. K tomu si připočtete rachot řítících se vod.*“¹⁵² Dále také: „*Srážy jsou tu tak prudké, že toho, kdo na okraj propasti umístil varovnou ceduli, považujete rovnou za národního hrdinu.*“¹⁵³

¹⁴⁷ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (22:08). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁴⁸ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (2:22). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁴⁹ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (17:59). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁵⁰ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (0:30). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁵¹ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (1:57). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁵² *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (4:45). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁵³ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (3:28). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

Ve snaze přiblížit exotiku Jihoafrické republiky využívá dokument i v této epizodě přirovnání k českému prostředí. Během obdivování Berlínského vodopádu scénář cílí na vlastenectví českého diváka: „*Hledali jsme i Pražský nebo Brněnský, ale marně.*“¹⁵⁴, podobně jako zmínkou a přetvořením původní písně Jiřího Suchého: „*Jezdím ke svému strýci, v Africe na vesnici (...).*“¹⁵⁵ Následující příklad hovoří o národní květině země prothee: „*U nás je tahle květina chloubou těch nejluxusnějších květinářství. Tady se prodává u silnice doslova za pár halířů.*“¹⁵⁶ Jihoafrická fauna je přirovnávána k české: „*Samec se ozývá podobným hlasem, jako náš daněk.*“¹⁵⁷ Také vzdálenosti a rozlohy jsou převedeny na české měřítko: „*Krugerův park, kterým protéká několik řek, má rozlohu, která odpovídá asi tak čtvrtině naší vlasti.*“¹⁵⁸, dochází k poměrování národního významu: „*Krugerův park je pro jižní Afriku tím, čím jsou pro nás Hradčany, Karlštejn, Macocha i Krkonoše dohromady.*“¹⁵⁹ a dojde také na humornou stránku: „*Zebra na silnici můžete vidět i u nás. Značí přece přechod pro chodce.*“¹⁶⁰

Zábavní funkce má v epizodě opět silné postavení. „*(...) a po zoborožcích zase nechtějte, aby se při přecházení silnice rozhlíželi.*“¹⁶¹ Dále také: „*Sami vidíte, že se jedná o vodopád, řekl bych, spíše menšího vzrůstu.*“¹⁶²

¹⁵⁴ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (11:25). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁵⁵ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (2:58). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁵⁶ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (0:56). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁵⁷ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (13:38). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁵⁸ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (14:21). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁵⁹ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (17:22). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁶⁰ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (17:13). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁶¹ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (16:12). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁶² *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (2:36). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

Není to pravidlem, ale humor v některých případech i v tomto dokumentu slouží jako úvod pro zmínění zajímavé, či důležité informace. V tomto případě bylo odlehčení uvedeno na závěr informace o stravovacích zvycích kočkodanů, kteří jsou schopni strávit až čtvrtinu své hmotnosti: „*No tak jen si zkuste někdy takhle poobědvat.*“¹⁶³ Součástí humorné stránky epizody je i zde užívaný antropomorfismus. „*Už jste to slyšeli? Prý se chystají založit člověčí rezervaci!*“¹⁶⁴ V závěru dílu se pak divákovi naskytne pohled na přežvykující antilopu, která se s publikem loučí: „*A na mně, antilopě impale, krasavici buše, jak jste si stačili všimnout, je, abych se s vámi rozloučila (...).*“¹⁶⁵

Epizoda obsahuje také vzdělávací prvky, díky nimž se publikum dozvídá více o pěstování čajovníků, o rostlinách pralesa, dějinách jihoafrických prezidentů, zvycích divoké zvěře nebo tradičním životě domorodých afrických kmenů: „*My, zkušení poutníci Afrikou, víme, že rondavel je typické domorodé stavení s kruhovým půdorysem.*“¹⁶⁶

Spoutaná divočina ukazuje některé stereotypy často spojované s africkým kontinentem. Jedním z nich bývá pocit o odlišném plynutí času, kterého tak ve výsledku mají lidé v Africe víc. Scénář zmiňuje, že zde si ho pouliční prodejci krátí hraním karet. Dále také: „*Napadá mě, že Afrika je určitě také umění mít radost a dávat ji.*“¹⁶⁷ Je zde také povrchně zmíněno téma bezpečnosti, a to ve chvíli, kdy kamera zkoumá poskytované turistické ubytování a zaměřuje se na všudypřítomné ostnaté dráty a nutnost poskytnout o sobě veškeré detailní informace během registrace.

afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse

¹⁶³ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (9:25). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁶⁴ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (18:21). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁶⁵ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (22:34). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁶⁶ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (4:19). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁶⁷ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (7:42). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

I zde se setkáme s interní hypertextualitou, kdy jsou divákovi připomenuty předchozí epizody tohoto dokumentu: „*Jako první jsme uviděli kaferské buvoly. To jsou ti, které se nám v závěru minulého dílu v Enthabeni vystopovat nepodařilo.*“¹⁶⁸

5.3 Letem světem

Dokument České televize, zahrnující celkem 38 epizod, se nezaměřuje pouze na africký kontinent, ale provází své publikum po exotických zemích celého světa. V roli průvodců se kromě Milana Šteindlera a Davida Vávry objevuje také dvojice Oldřich Kaiser a Jiří Lábus.¹⁶⁹

5.3.1 Afrika II.

Dokumentárním pořadem *Letem světem* nás provází duo Milana Šteindlera a Davida Vávry, které mohou diváci znát ze satirické relace *Česká soda* nebo projektu *Alles Gute*. Z posledního známého také vychází přezdívky obou hlavních protagonistů, kteří se v pořadu oslovují jmény Egon a Karl.

Oba aktéři mají předem vymezené role, Egon podává publiku faktické informace a klade zvědavé dotazy ohledně toho, co přenáší kamera, Karl spíše uplatňuje nadsázku a pokouší se o objasnění zobrazovaného pomocí svých humorných domněnek. Tak je tomu například během prohlídky pretorijské univerzity. „(...) *Tady studovali ty pretoriáni.*“ – „*Kdo to je?*“ – „*Pretorián, to je takový to, co si dáš do prádla, a pak, když si to prádlo vezmeš na sebe, tak voníš jako pretorián.*“¹⁷⁰

Letem světem představuje divákovi místa, která za svého života navštívil nebo na nich delší dobu pobýval známý český cestovatel Emil Holub. Tvůrčí výprava vychází na své cestě především ze zápisů knihy *Sedm let v jižní Africe*, ve kterých doktor Holub shrnul své poznatky a výzkumy, které na africkém území sesbíral a provedl.

¹⁶⁸ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (12:22). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

¹⁶⁹ *Česká televize* [online]. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1168936443-letem-svetem/dily/>

¹⁷⁰ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (6:43). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

Svůj výklad tedy scénář často prokládá právě zápisky cestovatele Holuba, příkladem může být návštěva přírodní rezervace Pilansberg, kterou Holub také navštívil. „*V hájích zdejších a křovinách, prohánějí se žirafy. Pakoni černí a žíhaní, v trávě pak gazely skákavé a kozorohovité (...).*“¹⁷¹, nebo: „*Hřmotně to dunělo a hustý oblak prachu se zdvihal do vzduchu, když se zebry hnaly vyschlým řečištěm.*“¹⁷² Dochází také k úvahám, jak by se muži na navštívených místech líbilo dnes, téměř 150 let od jeho první africké výpravy. „*Egon, myslíš, že by se tady v kasinu Emilovi Holubovi líbilo?*“¹⁷³

Během epizody je k divákům promlouváno obecnou, místy nespisovnou formou českého jazyka, která obsahuje také žargon, v tomto případě z loveckého prostředí, kdy Šteindler a Vávra pozorují ze vzdálené pozorovatelný koupající se hrochy v přirozeném prostředí: „*Proto jsme ho taky našoulali tady na posedu.*“¹⁷⁴

Pro představu charakteru rozhovorů obou hlavních průvodců dokumentem uvádím vstupní rozhovor v úvodu epizody:

„*Ty, Egon, když tak jdeme po stopách Emila Holuba, neztratili jsme se náhodou?*“

„*Ne, Karl. Jdeme na sever, támhle už je Pretorie, tam se zastavíme.*“

„*Tam Emil bydlel?*“

„*Ne, švihnul to kousek vedle.*“

„*A proč?*“

„*Měl domluvenou schůzku.*“

„*Jo, meeting s krokodýlama na Zambezi.*“¹⁷⁵

¹⁷¹ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (13:11). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

¹⁷² *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (15:16). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

¹⁷³ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (12:22). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

¹⁷⁴ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (14:11). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

¹⁷⁵ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (0:15). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

Také v pořadu *Letem světem* se setkáváme s úmyslem naplnit zábavní funkci mediálního sdělení. Výklad a předávání informací proto probíhají neformálním způsobem během rozhovoru dvou protagonistů a rovněž je zde čteně zapojován humor a nadsázka, jako tomu bylo u epizod dokumentu *Kouzlo Afriky*. Humor zaznamenejme ve scéně, kdy se divák společně s výpravou účastní prohlídky místního kostela: „*Tak teď jste to slyšeli v japonštině, ale pro kontrolu ještě jednou.*“¹⁷⁶ Během prohlídky typického koloniálního domku a obdivování naleštěné hladké podlahy před dveřmi: „*Ano, protože když na podlahu verandy vylezl had, tak mu to klouzalo a nedostal se do domu.*“¹⁷⁷

V dalším příkladu lze vidět, jak je předávaná informace odlehčena tak, aby si zároveň zachovala svou vzdělávací funkci: „*V roce 1910 slovný architekt Herbert Baker.*“ – „*Jako pekař?*“ – „*Hele, ale upek to tak nějak jako po anglicku víc.*“¹⁷⁸ Některé další komentáře pak sice plní úlohu zábavního obsahu, ale informační hodnotu neobsahují: „*Co říct k zebře?*“ – „*Nic. Pouze: ,Zebro, ukaž zebro.*“¹⁷⁹ Podobně promlouvají aktéři dokumentu ke zvířatům velmi často, opět se zde vyskytuje antropomorfismus. „*Udělej uáá, pacholku.*“¹⁸⁰, komentují protagonisté sledování hrochů.

Dokument klade výrazně větší důraz na vzdělávací funkci, než jsme mohli zaznamenat u *Kouzla Afriky*. V průběhu celého dílu jsou zobrazované záběry doplňovány nejen informacemi z historie, kdy se dozvídáme detaily a fakta ohledně Búrských válek, ale také o architektech významných jihoafrických staveb, těžbě zlata nebo významných povstáních, která vedla k sociálním změnám, a nakonec také o nositeli Nobelovy ceny Nelsonu Mandelovi. Divák se prostřednictvím dokumentu dozvídá také informace týkající se současných jihoafrických reálií a mimo jiné dochází i k několikanásobnému upozornění na nestabilní bezpečnostní situaci v zemi. „*Johannesburg, hlavní město mrakodrapů a ostatných drátů.*“¹⁸¹

¹⁷⁶ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (2:13). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

¹⁷⁷ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (24:33). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

¹⁷⁸ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (3:41). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

¹⁷⁹ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (15:02). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

¹⁸⁰ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (14:24). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

¹⁸¹ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18.

Epizoda se dotýká tématu velkých sociálních rozdílů v hlavních městech Jihoafrické republiky. Očekávané nebezpečí je v záběrech podpořeno dynamickou hudbou. „*Ve všech turistických průvodcích si musíte přečíst, že v centru Johannesburgu se máte tvářit, pokud možno, nenápadně. Neměli byste vypadat jako turisté nebo jako cizinci. V žádném případě neukazovat kamery (...).*“¹⁸²A dále: „*Přepadnou-li vás tady, nekontaktujte policii. Má úplně jiné starosti.*“¹⁸³ Epizoda označuje Johannesburg za centrum zločinu a přidává statistiku týkající se Soweta - největšího předměstí tohoto města: „*(...) dochází tady k největšímu počtu vražd a znásilnění na světě.*“¹⁸⁴ Epizoda popisuje také další nebezpečí, která neplynou pro obyvatele a turisty pouze z vysoké míry kriminality, ale také například z nedostatečně rozvinuté a kvalitní městské dopravy. To vede k tomu, že většina místních lidí je nucena využívat pro denní dojíždění místní hromadné taxi. „*Je jich hodně, jsou ve špatném stavu stejně jako řidiči.*“ – „*A každý rok v nich zemře 9000 lidí.*“¹⁸⁵ Kromě rozšíření faktických znalostí diváka se epizoda pokouší předat také některé odpozorované chování a gesta, se kterými se potenciální cestovatel při své návštěvě země setká.

V této epizodě se můžeme setkat s prvkem přirovnávání viděného k tomu, co zná český divák z našeho prostředí. Při pohledu na Lukasrand Tower v Pretorii dojde k přirovnání k Žižkovské věži. „*Tak jsem si myslel, že tu věž na přistávání ufonů máme jenom v Praze na Žižkově.*“¹⁸⁶ K dalšímu podobnému přirovnání dojde ve stejném městě během prohlídky Church Square: „*Kostelní náměstí, něco jako náš Václavák - teda je tady stejně nebezpečno.*“¹⁸⁷ Českého diváka taky jistě potěší zmínka o proslulosti českých fotbalistů Baroše, Čecha nebo Nedvěda v této vzdálené zemi. Během prohlídky Sun City, v českém překladu Slunečního města, luxusního pretorijského resortu, komentují průvodci fakt, že zde se jistě Neználek nepohyboval.

4. 2005 21:00 (16:50). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

¹⁸² *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18.

4. 2005 21:00 (17:40). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

¹⁸³ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (18:02). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

¹⁸⁴ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (18:52). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

¹⁸⁵ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (21:33). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

¹⁸⁶ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (3:05). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

¹⁸⁷ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (8:27). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

Odkazují tak na v našem prostředí známou a oblíbenou dětskou knihu ruského autora Nosova, jedním z jejíž dílů je Neználek ve Slunečním městě. Na tento komentář navazuje faktická informace o legalizaci kasin v Jihoafrické republice, díky níž se divák opět dozvídá více o současných reáliích země.

Výraznou složkou epizody jsou otázky barvy pleti. „Profesionální jihoafrická mužstva nejsou zatím smíšená.“ – „Ano, jsou jednobarevná, například rugbyové mužstvo je bílé.“ – „Fotbalové černé, ale tady pod prezidentským palácem hrajou všichni dohromady.“ – „Tady všichni to mydlej dohromady.“ – „Kluci s holkama.“ – „Černý s bílejma.“¹⁸⁸ Během průjezdu černošskou čtvrtí Pretorie scénář upozorňuje na fakt, že je oblast skutečně rasově homogenní. „Ale fakt tu není jedinej bílej.“¹⁸⁹ Také během návštěvy katolického kostela si průvodci všimají zajímavého prvku ve vitráži. „Toto okno s černou madonou (...).“ – „Která je mimochodem z druhé strany bílá.“¹⁹⁰ Dokument také dále naráží na hmatatelnou separaci obyvatel Jihoafrické republiky, a to v oblasti bydlení, kdy vypravěči komentují příběh jednoho z obyvatel afrikánského původu, se kterým se během cest seznámí. „(...) odstěhoval se za ostatními bílými do severních předměstí a tam žijí za svými ploty.“¹⁹¹ Divákovi se v epizodě nedostává vysvětlení původu této segregace, „(...) napříč pleťovým spektrem.“¹⁹²

¹⁸⁸ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (5:13). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

¹⁸⁹ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (9:22). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

¹⁹⁰ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (20:05). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

¹⁹¹ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (26:18). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

¹⁹² *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (8:01). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

5.3.2 Afrika I.

Výprava této epizody začíná v Holicích, kde se od roku 1966 nachází Africké muzeum Dr. Emila Holuba.¹⁹³ „*Jak známo, Emil Holub toho v jižní Africe docela dost obešel.*“ – „*Nejprve zamířil z Kapského města přes Port Elizabeth do Kimberley.*“ – „*Pak se toulal na východě země a besedoval s křováky (...).*“¹⁹⁴ Komentář je doplněn záběry na mapu Afriky, které umožní divákovi vytvořit si ucelenou představu ohledně toho, kam se bude výprava dokumentu vydávat. Stejně jako předchozí epizoda *Letem světem*, i tato tedy kráčí po stopách cestovatele Emila Holuba a předkládá publiku krátké ukázky z Holubových cestovatelských zápisků, které se přímo týkají oblastí navštěvovaných kamerou. „*Zklamání se tak často v životě vrací a je tak málo příjemné. Nutí člověka k sebrání všech sil a schopností, aby se nezhroutil.*“¹⁹⁵ Takto komentoval Holub své rozhodnutí vydat se do Kimberley, kde vykonával lékařskou praxi. Kromě vlastních myšlenkových pohnutek popisoval cestovatel ve své knize také zvyky tamní divoké fauny, které jsou v epizodě uváděny ve vhodných a souvisejících záběrech. „*Poté poštval čtvero statných hafanů na paviána, ale ten vrhl se na nejpřednějšího tak obratně, že mu strašlivým chrupem svým roztrhl hrdlo.*“¹⁹⁶

Také v této epizodě se setkáváme s přirovnáváním jihoafrické reality k českým podmínkám za účelem přiblížit daný aspekt především českému divákovi. „*Ale škeble jsou tu stejné, jako v našich řekách.*“¹⁹⁷ Dále také: „*V Čechách máme značku pozor, jelen (...) a tady? Pozor, tučňák!*“¹⁹⁸

¹⁹³ *Holubovo muzeum: Africké muzeum Dr. Emila Holuba* [online]. [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: <https://www.holubovomuzeum.cz/historie/emil-holub>

¹⁹⁴ *Letem světem*. 30. Afrika I. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 11. 4. 2005 21:00 (0:44). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1168936443-letem-svetem/204562260120030-letem-svetem-afrika-i/>

¹⁹⁵ *Letem světem*. 30. Afrika I. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 11. 4. 2005 21:00 (14:26). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1168936443-letem-svetem/204562260120030-letem-svetem-afrika-i/>

¹⁹⁶ *Letem světem*. 30. Afrika I. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 11. 4. 2005 21:00 (6:44). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1168936443-letem-svetem/204562260120030-letem-svetem-afrika-i/>

¹⁹⁷ *Letem světem*. 30. Afrika I. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 11. 4. 2005 21:00 (2:29). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1168936443-letem-svetem/204562260120030-letem-svetem-afrika-i/>

¹⁹⁸ *Letem světem*. 30. Afrika I. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 11. 4. 2005 21:00 (4:03). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1168936443-letem-svetem/204562260120030-letem-svetem-afrika-i/>

Divákovi se také dostává lekce afrikánštiny, když ho průvodci informují o tamním slangovém označení pro semafor - robot. „Karel Čapek by se možná divil, kam se až jeho slovíčko dostalo.“¹⁹⁹ A později také lekce moravského nářečí během prohlídky jihoafrické vinice Stellenbosch: „Farmáři jeli kam teď včel?“²⁰⁰

Afrika I. uvádí mnoho faktických informací, čímž u svých diváků podporuje rozvoj vzdělanosti a informovanosti. Epizoda obsahuje zmínku o první světové transplantaci srdce, která proběhla v Kapském městě, upozorňuje diváka na architektonické styly inspirované Nizozemím, Francií nebo Anglií. Humor má zde také své jisté zastoupení, nejspíše z důvodu zamezení přehlčení diváka informacemi k zapamatování. „To je tady u břehu jižní Afriky takovým zvykem, že žralok pravidelně každým rokem někoho sní.“²⁰¹ Dalším takovým příkladem je komentář: „A taky žraloci si všímají spíš surfařů.“²⁰², během pozorování tučňáků a úvahami nad tím, proč jich rok od roku ubývá. Humor je divákům nabízen také ve scéně, kdy se průvodci chystají na tradiční přímořský oběd, a dojde ke zjištění, co si vlastně objednali. „No mečoun. Ale to máš jíst mečem.“²⁰³ Jako i v předešlé epizodě, protagonisté i zde promlouvají ke zvířatům, což přispívá k humorné stránce pořadu. Zde komentář ve chvíli, kdy se v nepozorované chvíli paviáni zmocní svačiny výpravy. „To se ti to jí z cizího, vid?“²⁰⁴

Jak již bylo zmíněno u epizody *Afrika II.*, i zde se hlavní protagonisté drží svých určených rolí a Karl tedy poskytuje domnělé vysvětlení jevů a faktů, se kterými se na cestách setkávají. Tak je tomu například na mysu Dobré naděje.

¹⁹⁹ *Letem světem*. 30. Afrika I. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 11. 4. 2005 21:00 (10:28). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1168936443-letem-svetem/204562260120030-letem-svetem-afrika-i/>

²⁰⁰ *Letem světem*. 30. Afrika I. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 11. 4. 2005 21:00 (13:11). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1168936443-letem-svetem/204562260120030-letem-svetem-afrika-i/>

²⁰¹ *Letem světem*. 30. Afrika I. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 11. 4. 2005 21:00 (3:01). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1168936443-letem-svetem/204562260120030-letem-svetem-afrika-i/>

²⁰² *Letem světem*. 30. Afrika I. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 11. 4. 2005 21:00 (5:01). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1168936443-letem-svetem/204562260120030-letem-svetem-afrika-i/>

²⁰³ *Letem světem*. 30. Afrika I. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 11. 4. 2005 21:00 (9:37). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1168936443-letem-svetem/204562260120030-letem-svetem-afrika-i/>

²⁰⁴ *Letem světem*. 30. Afrika I. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 11. 4. 2005 21:00 (7:02). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1168936443-letem-svetem/204562260120030-letem-svetem-afrika-i/>

Jelikož se divákovi dostává informace o mnohých lodních neštěstích, mohla by vyvstat otázka, jak tedy přišel mys ke svému jménu. Poté, co Egon za diváka otázku položí, dostává se mu následující odpovědi od jeho společníka: „Protože, Egon, každé námořník doufal, že už to konečně bude mít za sebou.“²⁰⁵

Opět je povrchně zmíněna poněkud komplikovaná rasová situace v zemi, ani v této epizodě však tvůrci divákovi neposkytuje širší pozadí a informační základnu. „Demokratické je, že bílé víno nalévá černoška.“ – „A červené běloška.“²⁰⁶ Scénář také komentuje bezpečnostní situaci v Kimberley: „Na rozdíl od černošských čtvrtí v Johannesburgu nebo Kapském městě tady vládne klidná atmosféra, která dovoluje snadné seznámení s místními lidmi a jejich životem.“²⁰⁷

5.4 Na cestě

Dokument, jehož dějem diváka provází komentář herců Jiřího Bartošky a Miroslava Donutíla, čítá dohromady 484 epizod z různých koutů světa. Jak uvádí Česká televize, dokument a samotná výprava se vyznačuje širokým spektrem témat. „Hlavní důraz však kladou na způsob života a tradice obyvatel, neboť právě oni utvářejí prostředí, ve kterém žijí. V každé lokalitě se zároveň snaží vyhledávat i tzv. bohemika, neboť pro českého diváka jsou vždy zpestřením zahraničního tématu.“²⁰⁸

5.4.1 Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky

Podobně jako epizody pořadu *Letem světem*, i dokument *Na cestě* je koncipován jako rozhovor dvou cestovatelů, kteří vedou dialog o tom, co divák vidí na své obrazovce.

²⁰⁵ *Letem světem*. 30. Afrika I. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 11. 4. 2005 21:00 (6:23). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1168936443-letem-svetem/204562260120030-letem-svetem-afrika-i/>

²⁰⁶ *Letem světem*. 30. Afrika I. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 11. 4. 2005 21:00 (13:32). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1168936443-letem-svetem/204562260120030-letem-svetem-afrika-i/>

²⁰⁷ *Letem světem*. 30. Afrika I. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 11. 4. 2005 21:00 (26:47). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1168936443-letem-svetem/204562260120030-letem-svetem-afrika-i/>

²⁰⁸ Česká televize: *Na cestě* [online]. [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/>

Díky zvědavým otázkám a odpovědím druhého z protagonistů se dozvídají informace o navštěvovaných místech. Zde je touto ústřední dvojicí Jiří Bartoška a Miroslav Donutil, kteří na rozdíl od předešlých dvou dokumentárních sérií nefigurují v záběrech. Komentář Donutila a Bartošky má velmi rychlé tempo, epizoda tak obsahuje nejen velké množství záběrů, ale i podávaných informací, navíc podání působí dojmem, že toho má výprava ještě hodně před sebou a proto ten spěch. Informace jsou předkládány jednoduchou formou, usnadňující jejich zapamatování: „*V žádné jiné africké zemi není takové množství rezervací a útočišť zvěře jako v Jihoafrické republice.*“²⁰⁹

Epizoda nejprve nabídne krátký úvod, kde představí rozlohu země tak, aby si ji český divák dokázal představit z evropského hlediska: „*Jihoafrická republika se rozkládá na území velikosti Francie a Španělska dohromady.*“²¹⁰ Scénář dále uvede, kudy se bude výprava tentokrát ubírat. „*Tak se vydejme severozápadem země. Od velkoměsta Johannesburg až k břehům Atlantiku. Je to oblast diamantů, divoké zvěře, magické Kalahari, původních kočovníků kmene Nama, oblast horka, sucha, prázdná a obrovských vzdáleností.*“²¹¹ K dispozici je pohled na mapu, na níž dochází v průběhu celého dílu k jednoduché animaci dopravního prostředku. Ten divákovi naznačí, kam se výprava podívá v následujících okamžicích.

Divák má možnost dozvědět se mnoho informací nejen o jihoafrických prvenstvích, ale také o zvycích zvířat, historii a legendách dané země. K tomu dochází především během návštěv osad kočovníků kmene Nama, kteří si po staletí snaží zachovat svůj tradiční způsob života až dodnes. Nechybí informace o přírodních zvláštностech tamního kraje, ale také o historii misie a současném studiu teologie. Dokument také informuje o státním programu zaměřeném na snižování negramotnosti, do kterého jsou zapojovány nejen děti a mládež, ale také dospělé ženy. Divákovo očekávání je navýšeno následující formulací: „*Podle pověsti o této oblasti bude návštěvník ronit slzy dvakrát. Když poprvé přijede a když bude odjíždět.*“²¹²

²⁰⁹ *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav Náplava. ČT, 2006 (2:10). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/205562260120010-na-cestě-po-severozápadu-jihoafričké-republiky/>

²¹⁰ *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav Náplava. ČT, 2006 (0:48). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/205562260120010-na-cestě-po-severozápadu-jihoafričké-republiky/>

²¹¹ *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav Náplava. ČT, 2006 (1:09). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/205562260120010-na-cestě-po-severozápadu-jihoafričké-republiky/>

²¹² *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav

V osadě dochází k přímé interakci s místním obyvatelstvem, které ochotně vypráví o způsobu života. Kamera zachycuje fragmenty jihoafrického folkloru – tradiční tanec, pestrobarevné látky, sloužící jako ženský oděv, a také tradiční jazyk kmene, zahrnující typický zvuk *mlasknutí*. Dokument takové scény komentuje s humorem a nadsázkou. „*Ano, když posloucháte někoho místního, nikdy se nemůžete zbavit dojmu, že právě chutně poobědval a ještě by si dal moučník.*“²¹³

Podobně je tomu během prohlídky přírodní rezervace Pilansberg při pozorování divoké zvěře: „*(...) až narazíme na něco, co z dálky vypadá jako velký balvan a z blízka jako ještě větší nosorožec.*“²¹⁴ Než dojde k vysvětlení, která zvířata patří do tzv. *Velké pětky*, jeden z protagonistů vznese nejprve humorný dotaz, který vede k uvedení užitečné informace. „*Velká africká pětka? To zní, jako název filmu s Budem Spencerem.*“²¹⁵ Později při návštěvě Lvího parku ústřední dvojice obdivuje lví mláďata a uvažuje, co z nich jednou vyroste. „*Budou pořád nádherní, ale pohledu takhle z blízka se už asi nedočkáte. Respektive pokud ano, těžko o tom budete moci někomu vyprávět.*“²¹⁶ Podobně je tomu také během záběrů z pouště Kalahari, kde dochází k interakci s farmáři, kteří zde žijí daleko od nejbližší civilizace, včetně obchodů. „*Ano, ano, já Vám rozumím. Musíte jet tímhle směrem rychlostí 60 kilometrů za hodinu a ve čtvrtek odpoledne zahrnout doleva.*“²¹⁷

Mezi další zastávky výpravy patří město Kimberley, proslavené především těžbou diamantů, která se rozmohla v šedesátých letech 19. století.

Náplava. ČT, 2006 (22:18). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/205562260120010-na-cestě-po-severozápadu-jihoafricke-republiky/>

²¹³ *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav Náplava. ČT, 2006 (24:59). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/205562260120010-na-cestě-po-severozápadu-jihoafricke-republiky/>

²¹⁴ *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav Náplava. ČT, 2006 (3:30). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/205562260120010-na-cestě-po-severozápadu-jihoafricke-republiky/>

²¹⁵ *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav Náplava. ČT, 2006 (3:50). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/205562260120010-na-cestě-po-severozápadu-jihoafricke-republiky/>

²¹⁶ *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav Náplava. ČT, 2006 (4:44). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/205562260120010-na-cestě-po-severozápadu-jihoafricke-republiky/>

²¹⁷ *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav Náplava. ČT, 2006 (17:31). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/205562260120010-na-cestě-po-severozápadu-jihoafricke-republiky/>

„*Tenhle domorodec vypadá, jako by si tu v potu tváře kopal základy vlastního domu.*“²¹⁸ Po této poznámce se publiku dostává vysvětlení průběhu takové těžby diamantů, která je stále založena především na manuální lidské práci. Jednou ze zastávek výpravy je také pověstné Sun City, město kasin, také přezdíváné jako *Las Vegas Afriky*.

I zde se setkáváme s porovnáváním tamních podmínek s tím, co si české publikum dokáže snadněji představit. Tak tomu bylo i v úvodu, kdy scénář připodobňuje rozlohu Jihoafrické republiky k rozloze Francie a Španělska dohromady, na což navazuje následující komentář: „*Jinak to tu má samozřejmě trochu jiný než evropský dyzajn.*“²¹⁹ Při výpravě po přírodní rezervaci Pilansberg má divák možnost dozvědět se o rutinně místních průvodců a o jejich práci s vysílačkou, jejímž prostřednictvím se vzájemně informují o pohybu významných zvířat v rezervaci. Scénář to komentuje s humornou poznámkou vystihující stereotyp českého turisty: „*Varují se navzájem před dotěrnými skupinkami cestovatelů, kteří chtějí vrátit průvodcovský poplatek.*“ – „*Vy to vidíte moc po česku.*“²²⁰

Zajímavým prvkem této epizody je vyjádření vlastního očekávání a stereotypu, který vyslovuje jeden z hlavních protagonistů během příjezdu do přírodní rezervace White Sand. „*Pro mě byla Afrika vždycky jenom putováním pouští. Nohy znavených cestovatelů se brodí pískem a zanechávají za sebou stopy, které téměř ihned zmizí díky závanům suchého větru.*“²²¹

Poslední zastávkou výpravy je poněkud nehostinná krajina v okolí Alexander Bay, kde se nacházejí hojné ptačí kolonie. Sám scénář poukazuje na depresivnost a jednotvárnost tamní krajiny: „*Možná proto, že je to nejzápadnější bod jižní Afriky. Nic jiného už tu prostě není.*“²²²

²¹⁸ *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav Náplava. ČT, 2006 (5:43). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/205562260120010-na-cestě-po-severozápadu-jihofricke-republiky/>

²¹⁹ *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav Náplava. ČT, 2006 (0:59). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/205562260120010-na-cestě-po-severozápadu-jihofricke-republiky/>

²²⁰ *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav Náplava. ČT, 2006 (2:50). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/205562260120010-na-cestě-po-severozápadu-jihofricke-republiky/>

²²¹ *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav Náplava. ČT, 2006 (14:47). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/205562260120010-na-cestě-po-severozápadu-jihofricke-republiky/>

²²² *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav Náplava. ČT, 2006 (22:27). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/205562260120010-na-cestě-po-severozápadu-jihofricke-republiky/>

Nechybí zde ani interní hypertextualita, která upozorní diváka na fakt, že pokud byl s obsahem spokojen a chce se dozvědět více, má příležitost v dalších epizodách: „*Tak tam se podíváme zase někdy jindy. Přece jenom je to odsud trochu z ruky.*“²²³

5.4.2 Na cestě po jihoafrické Mpumalanze

Dříve, než se epizoda uvede scénářem, uvítají diváka záběry fotogenické africké scenérie, a to především zvířat ve volné přírodě. Hned nato komentář představí oblast, které se bude výprava v této epizodě věnovat. „*Nefalšovaná africká divočina a zlatonosné řeky v romantické horské krajině. To jsou hlavní lákadla tak trochu zastrčeného koutu Afriky, který si však čím dál tím víc získává srdce cestovatelů.*“²²⁴

Kromě naznačení polohy na mapě prostřednictvím animace dojde opět k přirovnání rozlohy oblasti v porovnání s něčím, co je českému divákovi blízké a lze si to tak snadněji představit. „*Vítejte v Mpumalanze, jihoafrické provincii, velikostí srovnatelné s Českou republikou.*“²²⁵ Dochází k zajímavému přesahu, kdy jsou jevy porovnávány nejen na úrovni zemí – tedy Jihoafrická republika vs. Česká republika, ale dokonce Afrika vs. Evropa, jejíž součástí je cílová skupina publika. „*Názvy vodopádů připomínají místa, odkud kdysi do kraje přišli první zlatokopové, třeba Berlín nebo Lisabon.*“ – „*Stará dobrá Evropa.*“²²⁶

Epizoda klade důraz na rozvoj informovanosti především ohledně historie dané země, která je klíčová pro pochopení současného stavu politiky a sociálních systémů. Divák si tedy může doplnit informace o búrských kmenech, které od začátku 17. století měnily ráz krajiny - prales a buš na lesy a pastviny. Mezi tradiční pokrm Búrů a dodnes velmi oblíbenou pochoutku patří biltong, sušené maso, které zajišťovalo kočovníkům energii na dlouhých cestách.

²²³ *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav Náplava. ČT, 2006 (27:26). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/205562260120010-na-cestě-po-severozápadu-jioafricke-republiky/>

²²⁴ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (0:49). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120004-na-cestě-po-jioafricke-mpumalanze/>

²²⁵ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (1:14). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120004-na-cestě-po-jioafricke-mpumalanze/>

²²⁶ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (6:27). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120004-na-cestě-po-jioafricke-mpumalanze/>

Kromě informace o původu této delikatesy a nahlédnutí do výrobního procesu je publiku poskytnut i jazykový výklad: „*Pojmenování je odvozeno z búrských slov bil – tedy kýta, a tong – pruh.*“²²⁷ Další lekce afrikánského jazyka se dostane divákům později během výpravy ke kaňonu řeky Blyde. „*Mimochodem, slovo blyde v afrikánštině znamená cosi jako radostný nebo šťastný.*“²²⁸ Opět není vynechána informace z historie, která objasňuje, jakým způsobem řeka pravděpodobně získala své jméno.

Specifickým je pro dokumentární cyklus *Na cestě* již zmíněný rozhovor dvou komentátorů navozující dojem dialogu dvou cestovatelů, které během návštěvy exotických míst přirozeně napadají mnohé otázky. Na rozdíl od epizod pořadu *Letem světem* si však protagonisté vykají a rozhovor se tím odehrává na formálnější rovině. Díky otázkám a zvědavosti protagonistů a pohotovým a informovaným odpovědím druhého z nich se divák dozví mnoho. Podávaná informace je tak často uváděna formulací podobnou této: „*Atraktivní místa v takovém zapadákově?*“²²⁹

Nedílnou součástí epizody je nadsázka a humor, tedy nechybí ani důraz na zábavní funkci tohoto média. „*Jiná legenda zase tvrdí, že když Bůh stvořil svět a na něm všechny živé tvory, zbyly mu nějaké náhradní díly – rohy, ocasy, kopyta a tak. No, a z těch vytvořil pakoně.*“²³⁰

Následující humorná poznámka předpokládá divákovu pozornost v předchozích minutách epizody, kdy došlo k objasnění právě pojmu *blyde*. „*Dobře, trackeři našli cestu podél řeky a všichni byli blyde.*“²³¹

²²⁷ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (19:39). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120004-na-ceste-po-jihoafricke-mpumalanze/>

²²⁸ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (3:03). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120004-na-ceste-po-jihoafricke-mpumalanze/>

²²⁹ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (20:30). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120004-na-ceste-po-jihoafricke-mpumalanze/>

²³⁰ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (22:55). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120004-na-ceste-po-jihoafricke-mpumalanze/>

²³¹ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (3:30). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120004-na-ceste-po-jihoafricke-mpumalanze/>

Zatímco se jeden z komentátorů přímo rozplývá nad krajinou a čirou vodou v řece, ze které by nejraději pil, dostane se mu varování, které slouží jako plynulý úvod k předložení důležité informace o dnes již ukončené těžbě zlata v okolí. „*To bych raději nedělal. Co kdybyste zhltнул velký zlatý nuget?*“²³² Scénář se pozastavuje také nad turistickými atrakcemi a rituály ve zkoumané oblasti, divákovi se naskytne záběr na tůni řečiště, kde se lesknou zlaté mince turistů, ale také na známou atrakci Dračích hor, kterou je *The Big Swing*, houpačka nad údolím. „*Nevím, nevím, jestli bych se z té výšky jaksi...*“ – „*Taková nehoda se může samozřejmě přihodit každému. Konec konců, do pořádku byste se pak mohl dát u některého z celé řady půvabných vodopádů.*“²³³ Opět nechyběla doplňující informace ohledně rázu krajiny. Dalším příkladem využití jemné nadsázky je dialog protagonistů týkající se pštrosů, který znovu přináší divákovi zajímavost na konci. „*Vždyť je to údajně jeden z nejpitomějších tvorů pod sluncem. I oko má větší než mozek.*“ – „*To je sice pravda, ale když jde o tvora určeného na maso, tak je jeho intelekt nepodstatný.*“²³⁴ Ačkoli tedy epizoda obsahuje velké množství informací, podává je publiku nenásilnou formou. Informace jsou předávány formou humoru nebo takovým způsobem, aby vzdělávání nepůsobilo jako primární cíl scénáře.

Výklad je navíc prokládán subjektivními názory výpravy: „*Mám rád tahle místa s půvabem zašlých časů.*“²³⁵, nebo „*Já mám stejně nejraději žirafy. Všiml jste si, jak namáhavé je pro ně se napít?*“²³⁶, dále také: „*Řeknu vám, že tady bych se chtěl také na chvíli ztratit.*“²³⁷, nebo: „*Já беру tu chuť*“ – „*Já zase ten kofein.*“²³⁸

²³² *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (3:45). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120004-na-cestě-po-jioafricke-mpumalanze/>

²³³ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (6:06). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120004-na-cestě-po-jioafricke-mpumalanze/>

²³⁴ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (17:26). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120004-na-cestě-po-jioafricke-mpumalanze/>

²³⁵ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (10:01). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120004-na-cestě-po-jioafricke-mpumalanze/>

²³⁶ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (22:09). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120004-na-cestě-po-jioafricke-mpumalanze/>

²³⁷ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (3:35). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120004-na-cestě-po-jioafricke-mpumalanze/>

²³⁸ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT,

Během záběrů na téměř opuštěné zlatokopecské městečko Pilgrim's Rest dojde k asociaci výpravy s Divokým západem. „*Chybí mi jen ten filmový štáb a nějaká kaširovaná přestřelka.*“²³⁹ Také zde nezůstane pouze u nadsázky, divákům je vysvětlen proces rýžování zlata a jsou představena některá současná řemesla, kterými se místní obyvatelstvo žíví. Jedná se například o výrobu šperků, keramiky a doplňků pro turisty. Dochází k vyzdvižení originality výrobků a důrazu na kvalitu.

5.4.3 Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky

V epizodě převládá vzdělávací funkce nad tou zábavní. Publiku jsou předávány informace ze široké škály oblastí, ať již geografie: „*2000 kilometrů, taková je délka pobřeží Jihoafrické republiky, omývaného na jihovýchodě Indickým a na jihozápadě Atlantským oceánem.*“²⁴⁰, historie: „*Búrské války zasáhly do historie Pretorie, stejně jako celé země, na přelomu 19. a 20. století. Kruté boje mezi domácími osadníky Búry a Britským impériem o pohádkově zlatonosné území si na obou stranách vyžádaly těžké ztráty.*“²⁴¹, nebo biologie: „*Vypadají celkem mírumilovně.*“ – „*Ta neohrabanost je jen zdánlivá. Slon se dokáže proměnit v nečekaně hbité, rychlé a nebezpečné zvíře.*“²⁴² Epizoda upozorňuje také na otázku životního prostředí a státní ochrany ohrožených živočišných druhů, které se v minulosti často stávaly obětí pytláků, v případě slonů především kvůli cenným klům a slonovině. „*Až okolo 50 procent vývozu slonoviny, přibližně 500 tun ročně, putovalo v 80. letech do Asie.*“²⁴³

2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (17:02). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestech/216562260120004-na-cestech-po-jihoafricke-mpumalanze/>

²³⁹ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (7:34). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestech/216562260120004-na-cestech-po-jihoafricke-mpumalanze/>

²⁴⁰ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (1:00). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestech/207562260120023-na-cestech-po-vychodnim-pobrezi-jihoafricke-republiky/>

²⁴¹ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (13:47). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestech/207562260120023-na-cestech-po-vychodnim-pobrezi-jihoafricke-republiky/>

²⁴² *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (23:22). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestech/207562260120023-na-cestech-po-vychodnim-pobrezi-jihoafricke-republiky/>

²⁴³ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (24:30). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestech/207562260120023-na-cestech-po-vychodnim-pobrezi-jihoafricke-republiky/>

Široký záběr předávaných informací zahrnuje také údaje týkající se průmyslu a nerostného bohatství Jihoafrické republiky, které představuje především zlato, diamanty, platina, měď nebo uhlí. „*Po oslnivých přírodních úkazech připomíná naopak tato podívaná krajinu po bitvě.*“²⁴⁴

Jak jsme vyzorovali již u předchozích epizod pořadu *Na cestě*, scénář je strukturovaný pomocí dialogu dvou průvodců, kteří formou vzájemných otázek a odpovědí informují diváka o důležitých či zajímavých faktech týkajících se zobrazovaného obsahu. Rozhovor také často slouží jako úvod, na který je následně navázáno podáním správné informace. Příkladem může být: „*Musím se přiznat, že mi Cape Town připomíná spíš nějaký holandský přístav.*“²⁴⁵, což vede k úvodu do tématu prvních jihoafrických osadníků, kterými byli v 17. století právě Nizozemci. Stejně tak tomu je během návštěvy posvátného památníku afrikánců Voortrekker Monument, kde dochází jednou ročně k zajímavému úkazu: „*Pak se jistě jedná o den zcela výjimečný. Odhaduji to na výročí nějakého velkolepého vítězství.*“ – „*Váš odhad je naprosto bravurní (...).*“²⁴⁶ Následuje výklad o významných bojích během búrských válek. Stejně metody je užito také v bývalé zlatokopecké osadě. „*Škoda, že už se v Pilgrim's Rest zlato nedá ani najít, ani koupit.*“ – „*Pozor! Obojí je možné.*“²⁴⁷ Nejen, že je možné vyzkoušet si rýžování v rámci turistického zážitku, zlato je možné na místě také koupit.

²⁴⁴ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (21:37). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/207562260120023-na-cestě-po-vychodnim-pobrezi-jihoafricke-republiky/>

²⁴⁵ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (1:46). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/207562260120023-na-cestě-po-vychodnim-pobrezi-jihoafricke-republiky/>

²⁴⁶ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (16:39). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/207562260120023-na-cestě-po-vychodnim-pobrezi-jihoafricke-republiky/>

²⁴⁷ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (18:02). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/207562260120023-na-cestě-po-vychodnim-pobrezi-jihoafricke-republiky/>

Scénář se nesoustředí pouze na výklad z historie, dojde i na stručný popis soudobé situace. „*Cape Town je dnes docela bezpečné město s vysokou úrovní služeb.*“²⁴⁸ Podobně komentují také Kapské město, divák se dozvídá také o složení obyvatelstva: „*Dnes už je Pretoria poklidným a moderním velkoměstem s přibližně jedním milionem obyvatel. Většinu tvoří černoši hovořící afrikánsky, anglicky a jazykem sebedi.*“²⁴⁹ Díky dialogu hlavních protagonistů se všímavý divák dopočítá i v té době aktuálního kurzu jihoafrické měny. „*Chcete tohle? Za patnáct randů.*“ – „*45 korun? No to je dobrá cena.*“²⁵⁰ Dále jsou představena některá další turistická lákadla dnešní doby, jako například adrenalinové sporty, včetně nejdelšího bungee jumpingu v kaňonu řeky Groot River.

Zábavní funkce pořadu má v této epizodě také své zastoupení, i když zmíněná vzdělávací funkce převládá. S nadsázkou se setkáme v případě potápění mezi žraloky tygří: „*Tady je na místě nebyť ani raněný, ani umírající. Snad to tak pro všechny zúčastněné zůstane až do konce ponoru.*“²⁵¹ Později také při návštěvě zlatokopecké osady Pilgrim's Rest: „*Konečně zlatý důl.*“ – „*Leda v přeneseném slova smyslu pro majitele hotelů a restaurací.*“²⁵², oblasti měděných nalezišť: „*Pravěký člověk si opravdu nemohl najít lepší místo pro život.*“²⁵³, nebo pozorování slonů v Krugerově parku: „*Pak je snad škoda, že je býložravec. S takovými schopnostmi by si mohl v této době zásobeně samoobsluže ulovit nejednu pochoutku.*“²⁵⁴

²⁴⁸ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (2:40). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestech/207562260120023-na-cestech-po-vychodnim-pobrezii-jihoafricke-republiky/>

²⁴⁹ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (14:05). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestech/207562260120023-na-cestech-po-vychodnim-pobrezii-jihoafricke-republiky/>

²⁵⁰ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (18:27). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestech/207562260120023-na-cestech-po-vychodnim-pobrezii-jihoafricke-republiky/>

²⁵¹ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (12:59). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestech/207562260120023-na-cestech-po-vychodnim-pobrezii-jihoafricke-republiky/>

²⁵² *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (17:15). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestech/207562260120023-na-cestech-po-vychodnim-pobrezii-jihoafricke-republiky/>

²⁵³ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (22:46). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestech/207562260120023-na-cestech-po-vychodnim-pobrezii-jihoafricke-republiky/>

²⁵⁴ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie

Lze zachytit snahu scénáře i do takto odlehčené formy zahrnout hodnotnou informaci: „*Desetitisíce zeber, antilop a buvolů tak mají alespoň o jednu starost míň. K věčnému stresu jim bohatě postačí dva tisíce lvů a tisícovka leopardů.*“²⁵⁵

Také v této epizodě se objevují informace vztahující se k evropskému nebo vyloženě českému prostředí. Ať už je to přepočítání jihoafrického randu na českou měnu, odkaz na původně německou píseň Mackie Messer, autorem jejíhož českého textu je Jiří Suchý: „*Znáte text té známé písničky – Žralok zuby má jak nože. Ted' nás čeká setkání s neobavánějším tvorem.*“²⁵⁶, politování nad faktem, že v českém prostředí neoplýváme tolika nerostnými zdroji: „*Škoda, že to tak nefunguje všude, například u nás.*“²⁵⁷, nebo uvedením zajímavosti ohledně nejmladšího potápeče české národnosti mezi tygřími žraloky: „*Údajně nejmladším člověkem, který se za ním potápěl, byl dvanáctiletý Čech, představte si!*“²⁵⁸

Kromě ověřených faktických informací uvádí epizoda opět také legendy a příběhy, které se k ukazovanému obsahu vážou. „*Podle legendy prý v jedné z těchto děr našel zlato, a tudíž i své štěstí, zlatokop Tom Burke.*“²⁵⁹ Opět lze zachytit také subjektivní proložení výkladu ze strany tvůrčí skupiny: „*Já ten příběh znám poněkud jinak. Ve svém Kleinu nenašel zmíněný Tom Burke ani zrníčko zlata. Pouze předpověděl, že by tu zlato někde mohlo být.*“²⁶⁰

Mojmír Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (23:36). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/207562260120023-na-cestě-po-vychodnim-pobrezii-jihoafricke-republiky/>

²⁵⁵ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmír Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (23:54). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/207562260120023-na-cestě-po-vychodnim-pobrezii-jihoafricke-republiky/>

²⁵⁶ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmír Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (3:53). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/207562260120023-na-cestě-po-vychodnim-pobrezii-jihoafricke-republiky/>

²⁵⁷ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmír Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (21:59). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/207562260120023-na-cestě-po-vychodnim-pobrezii-jihoafricke-republiky/>

²⁵⁸ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmír Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (12:26). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/207562260120023-na-cestě-po-vychodnim-pobrezii-jihoafricke-republiky/>

²⁵⁹ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmír Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (20:56). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/207562260120023-na-cestě-po-vychodnim-pobrezii-jihoafricke-republiky/>

²⁶⁰ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie

5.4.4 Na cestě po západním Kapsku

Dokument *Na cestě* klade důraz na svou vzdělávací funkci, a to v tomto případě již od samého začátku epizody. „*V době, kdy slavný mořeplavec Kryštof Kolumbus teprve obíhal evropské panovnické dvory ve snaze získat podporu pro nalezení západní cesty do Indie, zjevil se dvěma portugalským korábům hledajícím cestu východní mlžný přízrak nového, neznámého pobřeží.*“²⁶¹ Dále také: „*Vítejte na mysu Dobré naděje. Místě, jehož objev způsobil překreslení starodávných námořních map a vznik nových obchodních cest.*“²⁶² Publiku se dostává výkladu o búrských válkách a původu sociálních nepokojů v zemi. Také jsou zahrnuty informace o zajímavé architektuře, která svou inspiraci čerpala právě z domovin osadníků. Scénář má snahu zahrnout do jedné epizody co nejpestřejší škálu témat a ta vzájemně vyvažovat. „*Pojďme raději od temné minulosti někam do přírody.*“²⁶³

V epizodě *Na cestě po západním Kapsku* uplatňuje dokument již zažitou formu dialogu, během které si divák díky zvědavým dotazům protagonistů doplňuje informace. „*Sklo a beton na každém kroku. To se tady nedochovaly žádné historické památky?*“ – „*Ale dochovaly, jen se skromně krčí ve stínu moderních budov.*“²⁶⁴ Také při pohledu na Stolovou horu by jistě někoho z publika mohlo napadnout, jakým způsobem a zda se dá dostat na její vrchol. „*Jak se tam ale vyškrábat?*“ – „*Pohodlně lanovkou.*“²⁶⁵

Mojmír Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (21:12). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/207562260120023-na-cestě-po-vychodnim-pobrezí-jihoafricke-republiky/>

²⁶¹ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmír Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (0:49). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120001-na-cestě-po-zapadnim-kapsku/>

²⁶² *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmír Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (1:25). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120001-na-cestě-po-zapadnim-kapsku/>

²⁶³ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmír Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (12:57). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120001-na-cestě-po-zapadnim-kapsku/>

²⁶⁴ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmír Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (7:54). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120001-na-cestě-po-zapadnim-kapsku/>

²⁶⁵ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmír Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (13:21). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120001-na-cestě-po-zapadnim-kapsku/>

Následující příklad pak má za cíl poučit diváka v oblasti biologie, a to konkrétně ohledně žraloků bílých: „*Copak, pojedeme na ryby?*“ – „*Spíše na paryby.*“²⁶⁶ Dále také: „*Kam asi mají namířeno?*“ – „*Jen kousek za Haut Bay, ke kolonii lachtanů.*“²⁶⁷

Podobně jako epizoda *Na cestě po jihoafrické Mpumalanze* i tato odhaluje některé rozšířené stereotypy týkající se afrického kontinentu a v kontrastu se snaží uvést správnou informaci formou komentáře nebo záběru. Tak je tomu v případě záznamu moderních čtvrtí Kapského města. „*Přiznám se, že na Afriku je to pohled dost nečekaný.*“ – „*A víte, že ani ne? Na tomhle konci černého kontinentu se křováčtí lovci už dávno neprohánějí.*“²⁶⁸ V následující formulaci dochází dokonce k vyvrácení dvou mylných, avšak do určité míry zažitých, spojení: „*A stejně, jako jsou damani nesprávně označováni za hlodavce, je mys Dobré naděje mylně označován za nejjižnější bod Afriky.*“²⁶⁹ Během návštěvy vinařství Arabella v západním Kapsku a vysvětlování užívaných technologií lze zaznamenat také: „*Jihoafričtí vinaři nejsou v oboru žádnými nováčky, jak by mohlo někoho napadnout.*“²⁷⁰ Divák pravděpodobně také přehodnotí možnou domněnku, že tučňáci jsou výhradně obyvateli chladných a mrazivých oblastí. „*Mě snad šálí zrak! Kde se berou v Africe tučňáci? To utekli z nějaké zoo?*“ – „*Možná tomu nebudete věřit, ale jsou tady doma.*“²⁷¹

Jako prozatím ve všech analyzovaných epizodách, také v této má lehký humor své četné zastoupení, které vyvažuje množství podávaných informací. I zde lze zaznamenat snahu zahrnout do humoru a nadsázky část pravdivé informace, na kterou bude možno hned následně navázat výkladem.

²⁶⁶ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (22:04). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120001-na-ceste-po-zapadnim-kapsku/>

²⁶⁷ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (4:34). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120001-na-ceste-po-zapadnim-kapsku/>

²⁶⁸ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (20:11). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120001-na-ceste-po-zapadnim-kapsku/>

²⁶⁹ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (3:20). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120001-na-ceste-po-zapadnim-kapsku/>

²⁷⁰ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (20:45). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120001-na-ceste-po-zapadnim-kapsku/>

²⁷¹ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (17:03). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120001-na-ceste-po-zapadnim-kapsku/>

Tak je tomu v případě pozorování žraloka bílého na moři: „*Tady už se jeden objevil, ale nějak okousaný.*“²⁷², kdy scénář navazuje s výkladem ohledně divokých námluv tohoto druhu. Podobně je tomu během návštěvy mysu Dobré naděje, jehož původním názvem byl mys Bouří. „*No, to asi nebyl zrovna marketingově dobře promyšlený název pro novou obchodní cestu.*“²⁷³ V některých případech dochází i k lehkému humoru na účet jednoho z protagonistů: „*A bohatší důchodci, jako vy, si tu rádi nakupují víkendové nemovitosti.*“ – „*Možná bych se mohl po nějakém domečku poohlídnout.*“²⁷⁴ K nadsázce dojde i během vyplouvání lodi, s celou výpravou na palubě, za pozorováním lachtanů. „*Doufejme, že tahle loď plná výletníků se snad ještě nějakou dobu na hladině udrží.*“²⁷⁵ Také zde lze zachytit jemnou nadsázku, která odkazuje na to, že putování zemí ještě zdaleka není u konce: „*Mimochodem, nějaká lahvinka se nám může hodit při dalším africkém dobrodružství.*“²⁷⁶ V závěru epizody je publikum svědky následujícího dialogu mezi protagonisty: „*Tak co, Mary, kam dnes vyrazíme? Na Střelkový mys, nebo na mys Dobré naděje?*“ – „*O Henry, jak se mě můžeš tak hloupě ptát. Susan už fotky z mysu Dobré naděje má a já je musím mít taky (...).*“²⁷⁷, který pravděpodobně odkazuje na rozšířený trend dnešní doby a honbu za zážitky, které se stávají určitým ukazatelem společenského postavení a prestiže.

Ačkoli subjektivní vstupy a názory hlavních protagonistů nejsou v epizodě *Na cestě po západním Kapsku* tak četné, i zde se objevují, a to například během záběrů na vycházející slunce. „*Nečekal bych, že to někdy řeknu, ale musím přiznat, že občas stojí za to si trochu přivstat.*“²⁷⁸

²⁷² *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (22:50). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120001-na-ceste-po-zapadnim-kapsku/>

²⁷³ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (2:31). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120001-na-ceste-po-zapadnim-kapsku/>

²⁷⁴ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (16:39). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120001-na-ceste-po-zapadnim-kapsku/>

²⁷⁵ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (4:26). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120001-na-ceste-po-zapadnim-kapsku/>

²⁷⁶ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (21:50). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120001-na-ceste-po-zapadnim-kapsku/>

²⁷⁷ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (24:03). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120001-na-ceste-po-zapadnim-kapsku/>

²⁷⁸ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (15:09). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120001-na-ceste-po-zapadnim-kapsku/>

Podobně také během výkladu o proslulých jihoafrických golfových hřištích: „*No, také bych si dal líbit hodinku, dvě na greenu.*“²⁷⁹ Dochází také k přirovnávání viděného k evropskému prostředí: „*Tady to vypadá úplně jako někde v Evropě. Nekonečné lány obilí, vinohrady, pastviny plné dobytka.*“²⁸⁰

Scénář využívá příležitosti a kromě historie, přírodních i kulturních památek a lidových tradicí otevírá také téma bezpečnosti a rasových otázek. O kulturní a společenské diverzitě této země vypovídá nejlépe fakt, že obyvatele Jihoafrické republiky spojuje celkem 11 oficiálních jazyků včetně angličtiny, tradičních jazyků původních obyvatel a také afrikánštiny, která patří mezi nejmladší světové jazyky vůbec. Mezi náboženstvím převládají odvětví křesťanské víry (80 %), své zastoupení zde má ale také islám, buddhismus, hinduismus a mnohá přírodní náboženství.

Zmínku o současném stavu společnosti lze zachytit v epizodě během prohlídky Metropolitního metodistického kostela v centru Kapského města, kde v minulosti došlo během kampaně *Gun free* k odevzdávání zbraní za účelem očistit město od násilí. „*Nevím, nevím, jestli to nebylo v zemi s tak vysokým podílem vražd na obyvatele trochu předčasně.*“²⁸¹ Komentář dále zmiňuje časté mříže a ostnaté dráty během prohlídky celého města. Dále dojde ke zmínce velkých sociálních a ekonomických rozdílů mezi vrstvami jihoafrických obyvatel. Zatímco pro mnohé přistěhovalce je Kapské město prosperujícím rájem, ne všichni zde naleznou štěstí. „*Těm nekvalifikovaným nejspíše nezbyvá, než pracovat jako chodící reklamní poutač.*“²⁸² Epizoda se dotkne také korektního způsobu, jak označovat jihoafrické obyvatelstvo různého původu a rasy. „*Dnes se jim většinou říká kapští barevní.*“ – „*Poslyšte, to není moc korektní pojmenování.*“ – „*Budete se divit, ale místní jsou na pojem barevní dokonce pyšní.*“²⁸³

²⁷⁹ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (15:48). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120001-na-ceste-po-zapadnim-kapsku/>

²⁸⁰ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (18:50). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120001-na-ceste-po-zapadnim-kapsku/>

²⁸¹ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (8:44). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120001-na-ceste-po-zapadnim-kapsku/>

²⁸² *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (7:42). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120001-na-ceste-po-zapadnim-kapsku/>

²⁸³ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (9:53). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120001-na-ceste-po-zapadnim-kapsku/>

Pokud bychom se chtěli blíže zajímat o vývoj politické a sociální situace Jihoafrické republiky, velmi rychle dojdeme k závěru, že největší vliv na formování celé tamní společnosti měl apartheid, oficiální státní politika této země od konce 50. let 20. století. Jak píše Prozesky: „(...) *Apartheid, definován jako sociální separace založená na rasových odlišnostech, která usiluje o vyzdvižení jedné rasy a potlačení a znevýhodnění rasy jiné.*“²⁸⁴ Ačkoli Prozeského definice mluví o téměř hmatatelném oddělení jednotlivých obyvatel, v případě Jihoafrické republiky byl apartheid předkládán spíše jako příležitost k oddělenému rozvoji, založenému na specifických potřebách. Ve výsledku však docházelo k závažnému porušování lidských práv v závislosti na rase a rodinném původu. Platily přísné zákazy týkající se každodenního života, město mělo vymezeno ulice a pláže odděleně pro „bílé“ a „barevné“ obyvatelstvo. Restrikce se týkaly také vzdělávání a především pak kulturních a pracovních příležitostí.

Převrat přišel roku 1994, kdy byl prvním černošským prezidentem Jihoafrické republiky zvolen po svém propuštění politický vězeň Nelson Mandela. Ačkoli došlo k nastolení demokracie, země se i nyní, téměř 14 let od systémového zvratu, potýká s nestabilním politickým systémem, silnou nedůvěrou vůči hlavě státu, vysokou mírou kriminality a nezaměstnanosti. Ta je v současné chvíli téměř 28 %, od roku 2012 se zvýšila o celá 4 procenta.²⁸⁵ Přestože se po pádu apartheidu o obyvatelích Jihoafrické republiky často mluví jako o tzv. „*rainbow nation*“, která umožňuje všem lidem rovné příležitosti a harmonické soužití v rámci jedné země, kdy rozdílnost je to, co spojuje, realita často ukazuje odvrácenou tvář tohoto soužití.

Kromě výše zmíněných se publiku dostává také stručné lekce afrikánštiny, když se s nimi scénář loučí: „*Tot ziens (...).*“²⁸⁶ neboli v překladu *na shledanou*.

²⁸⁴ EDITED BY MARTIN PROZESKY a AFTERWORD BY DESMOND TUTU. *Christianity amidst apartheid: selected perspectives on the church in South Africa*. London: Macmillan, 1990. ISBN 9780333499535.

²⁸⁵ *Souhrnná teritoriální informace Jihoafrická republika*. Pretoria, SA: Zastupitelský úřad ČR v Pretorii, 2017.

²⁸⁶ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmír Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (22:25). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestech/216562260120001-na-cestech-po-zapadnim-kapsku/>

6 Druhý stupeň analýzy - konotace

6.2 Osobnost vypravěče a související konotace

Všechny tři zkoumané dokumenty, *Letem světem*, *Kouzlo Afriky* i *Na cestě*, vybraly pro svou prezentaci mediálně známé osobnosti, které český divák často ani nemusí na obrazovce spatřit, aby si k zvukové stránce – tedy protagonistově hlasu přiřadil obličej české osobnosti. Jedná se tak o určitou formu *celebrity branding*, kdy je známá osobnost využita pro propagaci určitého produktu nebo služby. Zatímco například kosmetické značky vybírají pro zviditelnění svých produktů záměrně mladé a úspěšné ženy, které mají tendenci zapůsobit na spotřebitele dojemem, že pokud bude používat stejnou pleťovou kosmetiku, dosáhne stejných výsledků jako mladá modelka, pro potřeby zkoumaných dokumentů bylo ve všech případech vybráno mužské pohlaví středního a staršího věku. Dle mého názoru má tento aspekt možnost ovlivnit smýšlení diváka o jeho vlastních možnostech a vyvrátit možnou domněnku, že cestování dnes patří především mladé generaci.

Zajímavý je však především výběr komentátorů neboli průvodců, kteří svým hlasovým doprovodem doplňují kamerové záběry epizod. Jak již bylo zmíněno, postavy byly vybrány tak, aby působily, díky dalším mediálním projektům a obsahům, pro českého diváka snadno rozpoznatelně.

6.2.1 Kouzlo Afriky

Pořad *Kouzlo Afriky* do svého konceptu zapojil Petra Nárožného. Ten je v českém mediálním prostředí známý především jako herec a bavič. Kromě rolí v dětských pohádkách a humorných seriálech mohou jeho hlasové dispozice v divácích asociovat dětský seriál Miloše Macourka *Mach a Šebestová*. Díky hojně zastoupené zábavní funkci dokumentárního pořadu *Kouzlo Afriky* dochází k zajímavé konvergenci tohoto možného stereotypního vnímání Petra Nárožného s jeho rolí v pořadu.

6.2.2 Letem světem

Hlavními protagonisty vybranými pro prezentaci *Letem světem* jsou Milan Šteindler, český herec, scénárista a humorista, společně s hercem a spisovatelem Davidem Vávrou.

Obě osobnosti jsou v českém prostředí známé nejen díky založení pražského divadla Sklep, ale také díky moderování humorného online seriálu *Alles Gute*, který je prezentován jako kurzy německého jazyka, obsahuje však četné odkazy na historické události vývoje českého státu a hlavní náplní pořadu jsou humor a nadsázka. Povědomí o tomto mediálním pozadí obou protagonistů je podstatné z toho důvodu, že některé aspekty této činnosti si Šteindler s Vávrou zachovávají právě i v dokumentu *Letem světem*. Nejen, že se protagonisté v cestovatelském pořadu oslovují stejnými jmény, které si zvolili pro pořad *Alles Gute*, ale opakují také stejnokroje, kterými jsou v tomto případě pro Bavorsko typické šle a klobouky. Dochází k opakování zažitých způsobů výuky jazyka z epizod *Alles Gute*, kterou přenáší aktéři také do *Letem světem*, kdy vysvětlují publiku termín robot a lze zaznamenat také opakované užívání výrazu „*prosvištíme*“, který Šteindler často užívá ve vlastním pořadu.

6.2.3 Na cestě

Na cestě komunikuje s publikem ústy herců Miroslava Donutíla a Jiřího Bartošky. Oproti dvěma dalším dokumentům *Letem světem* a *Kouzlu Afriky* zachovávají aktéři formální tón konverzace, během které si vykají. Zde považují za zajímavou hojnost zmínek o Bohu či božském stvoření, které Bartoškovi přiřadil scénář. „*Místo, které snad bylo přímo stvořeno pro pozorování velryb.*“²⁸⁷, dále také: „*Tehdy Bůh vzal do dlaně jižní vítr, foukl do něj a stvořil koně. Do jeho očí ukryl všechny poklady světa.*“²⁸⁸, nebo například: „*Jiná legenda zase tvrdí, že když Bůh stvořil svět a na něm všechny živé tvory, zbyly mu nějaké náhradní díly – rohy, ocasy, kopyta a tak. No a z těch vytvořil pakoně.*“²⁸⁹ Dokument tak vyzdvihuje stereotypní představu Afriky jako kontinentu, který žije v těsném napojení na náboženství a spiritualitu, obsahující kromě racionálních rysů také prvky mystiky.

²⁸⁷ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (7:53). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/207562260120023-na-cestě-po-vychodnim-pobrezi-jihoafricke-republiky/>

²⁸⁸ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (19:17). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120001-na-cestě-po-zapadnim-kapsku/>

²⁸⁹ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (22:55). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120004-na-cestě-po-jihoafricke-mpumalanze/>

6.3 Parasociální interakce, způsob rozmluvy k divákovi a autenticita

Ve všech analyzovaných dokumentech lze zaznamenat více či méně znatelnou snahu scénářů o určitý stupeň *parasociální interakce*, a to především v situacích, kdy dochází k subjektivním komentářům ze strany hlavních protagonistů a také k osobním doporučením divákům, kteří se často v epizodách stávají pomyslnými účastníky výpravy, společně s tvůrci dokumentu.

6.3.1 Kouzlo Afriky

V epizodách *Kouzla Afriky* je jev parasociální interakce nejvíce znatelný. To je částečně jistě způsobeno tím, že na rozdíl od dokumentů *Na cestě* a *Letem světem* zde diváka provází komentář pouze jedné osoby. Ta sice v komentářích často odkazuje k tvůrčí skupině jako k *my*, nebo *nám*, ale absence partnera pro dialog způsobuje, že se častěji obrací k divákům, kterým tak navozuje dojem bytí součástí celé výpravy.

Jako příklad nám poslouží následující citace: „*Příště se vrátíme k tomu, jak žije Afrika dnes. Budu na vás čekat. No a kde jinde, než v Africe. Nashledanou, přátelé.*“²⁹⁰

Publikum je v epizodách oslovováno jako *přátelé*, scénář tím cílí na prolomení ledů a přiblížení se k divákovi tak, aby publikum ztratilo případné pochybnosti, proč důvěřovat právě tomuto mediálnímu obsahu v době přesycení informacemi z mediálního prostředí. Pokud mě jako diváka vypraveč oslovuje jako přítele, jistě nebude nic předstírat a bude se mnou jednat s největší možnou upřímností. V tom podporuje diváky i vyvážená hlasová intonace a klidný, pomalý a plynulý tok řeči Petra Nárožného, který působí až laskavě.

Autenticity je v epizodách *Kouzla Afriky* dosahováno nejen přítomností výpravné skupiny v záběrech kamery, ale také častými odkazy na aktuální povětrnostní podmínky navštěvovaného místa a tím, jak se scénář během výprav obrací přímo na diváka s řečnickými dotazy. Scénář ukazuje také určitou míru sounáležitosti a ohleduplnosti, když zmiňuje, že si výprava dá přestávku, jelikož už jistě diváka bolí z putování nohy. Těmito komentáři cílí dokument na diváka moderní mediální doby, kdy je vše téměř na dosah a moderní technologie umožňují bez vyvinutí velké námahy téměř autentické přenosy dat, zážitků a emocí.

²⁹⁰ *Kouzlo Afriky*. 14. Na návštěvě v Pretorii [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 12. 12. 2005 20:05 (22:19). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600014-na-navsteve-v-pretorii/titulky>

Tam, kde nestačí technologie, snaží se tedy scénář doplnit unikající rozměr zobrazovaného právě co nejpřesnějším vykreslením daného prvku. Následující komentář podkládá tuto domněnku: „*A vůně? No tak litujte, že váš nedokonalý televizor není schopen přenášet aspoň ty základní.*“²⁹¹

Autenticitě dodává také zahrnutí zahrnutí přímé (rozhovor či činnost pro záběry kamery) i nepřímé interakce (záběry na činnost, či promluvu, odehrávající se nezávisle na natáčení) s africkým obyvatelstvem. Pokud například kamera natáčí rozhovor s tamní léčitelkou *sangomou*, má divák možnost obohatit svojí zprostředkovanou zkušenost s tradičním rituálem také o exotický jazyk daného kmene (epizoda *Divočina za městem*).

6.3.2 Letem světem

Nejvýraznějším prvkem komunikace hlavních dvou protagonistů je dialog, ve kterém mají oba aktéři předem rozdělené role. Po vzoru mnoha filmových či seriálových dvojic je do kontrastu postaven ten, kdo klade dotazy, a ten, kdo oplývá danou znalostí a poučí svého druhu. Ne vždy je uvedena jako odpověď faktická informace, často dojde pouze k vyjádření humorné domněnky, která má dle mého názoru za cíl oslovit co nejširší základnu diváků s různou úrovní znalostí a také očekávání.

Dokument má snahu vybavit potenciálního návštěvníka Jihoafrické republiky základními znalostmi toho, čeho by se měl návštěvník této země vyvarovat, pokud chce zůstat v bezpečí: „*Ve všech turistických průvodcích si musíte přečíst, že v centru Johannesburgu se máte tvářit, pokud možno, nenápadně. Neměli byste vypadat jako turisté nebo jako cizinci. V žádném případě neukazovat kamery (...).*“²⁹² Pokud si spojíme komentář s tím, co v danou chvíli přenáší kamera, může být divák bez znalosti poměrů JAR na vážkách, zda je informace podána s nadsázkou a není třeba jí věnovat pozornost, nebo zda se skutečně muži v záběru vystavují nebezpečí. Splňují totiž v danou chvíli veškeré podmínky, před kterými je divák varován. Dochází zde ke zlehčení situace tak, aby diváka konstatování pravdivé informace neodradilo od případné cesty, ale aby se mu zároveň poskytnutá informace vybavila.

²⁹¹ *Kouzlo Afriky*. 20. Pod Stolovou horou [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 30. 1. 2006 21:00 (4:04). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600020-pod-stolovou-horou/>

²⁹² *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (17:40). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

I všechny epizody pořadu *Letem světem* obsahují interakci s africkým obyvatelstvem. Zde jsou oslovovány například školní děti, které se vyjadřují ke svým studijním povinnostem. Kromě toho, že se dokument snaží zvýšit úroveň autenticity zapojením tohoto prvku, může zároveň tento aspekt pomoci publiku odbourat zažitý stereotyp o nevzdělanosti a nigramotnosti zemí afrického kontinentu. Větší autenticity je dosahováno také častým citováním z deníku Emila Holuba, jehož cestu výprava sleduje a navozuje tak v publiku pocit, že je součástí jedné cestovatelské skupiny.

6.3.3 Na cestě

Epizody pořadu *Na cestě* jsou koncipovány jako rozhovor dvou hlavních protagonistů. Stejně jako v případě *Letem světem*, i zde jsou role poměrně jasně vymezené, jeden z aktérů klade zvědavé dotazy, druhý na ně, v případě tohoto dokumentu seriózněji, odpovídá. Tohoto efektu je využíváno pro dosažení dynamičtějšího tempa výkladu, z úst průvodců navíc často může zaznít otázka, která právě napadá také někoho z publika. Scénář tak opět počítá s více úrovněmi divákových znalostí, ale také zájmů a zainteresovaností.

Jedním ze znaků, kterého si lze všimnout již v úvodu epizod, je prvek formálnosti, kdy si mezi sebou hlavní protagonisté vykají. To je v porovnání s ostatními dokumenty unikátní a dle mého názoru tento styl komunikace cíleně utváří i jistou bariéru či hranici mezi tvůrci dokumentu a příjemci, na rozdíl od epizod například *Kouzla Afriky*, kde je s publikem hovořeno od počátku jako s přáteli a členy výpravy.

Aby však nedocházelo k pouhému výčtu informací a formálnímu výkladu, scénář zahrnuje také osobní preference protagonistů: „Řeknu vám, že tady bych se chtěl také na chvíli ztratit.“²⁹³, nebo: „Já беру tu chuť.“ – „Já zase ten kofein.“²⁹⁴ Tam, kde tedy došlo k vymezení vztahu tvorba-divák, opět dochází k určitému rozvolnění tím, že na sebe protagonisté prozrazují informace, které diváka mohou zaujmout.

²⁹³ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (3:35). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120004-na-cestě-po-jioafrické-mpumalanze/>

²⁹⁴ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (17:02). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120004-na-cestě-po-jioafrické-mpumalanze/>

Authenticity je zde dosahováno především přímou interakcí s obyvateli Jihoafrické republiky, adrenalinovými záběry a také stručnou lekcí afrikánštiny (epizoda *Na cestě po západním Kapsku*), kdy má divák možnost osvojit si svou první frázi z jednoho z nejmladších světových jazyků.

6.4 Umělecké zpracování

6.4.1 Kouzlo Afriky

Úvodní znělku *Kouzla Afriky* doprovází zvuk afrických bubnů, na tmavém pozadí je obrazovka rozdělena do tří obdélníků, v každém z nich se odvíjí samostatné záběry a výjevy z afrického prostředí. Ačkoli to nemusí být na první pohled zřejmé, pozadí tvoří slunce těsně nad horizontem, tedy typický motiv Afriky. Vycházející slunce jako počátek dne nebo počátek nové epizody. V každém z *okének* se odehrává jiný příběh, střídají se výjevy z přírody, záběry na divoká zvířata i blízké záběry afrických obyvatel. To symbolizuje pestrost každodenního života afrického kontinentu, barvitost a širokou škálu oblastí, na které se pořad bude zaměřovat, aby již předem navnadil diváky.

Hudební doprovod je velmi výrazný, kromě úvodní znělky provází hudba celou epizodou, střídají se tradiční africké písně s klidným jazzem, který evokuje všeobjímající klid africké přírody a pomalý tok času. Tento hudební styl jako takový má navíc v Africe své strategické kořeny. Při vzniku jazzu došlo ke spojení tolik odlišné africké a americké kulturní vlny, pro Jihoafrickou republiku však jazz představuje i určitý přesah do politických událostí a represe, která probíhala v období apartheidu. „*Jihoafričtí černoši se sami neustále zabývali hudbou a jejími, ať už americkými či africkými, kořeny – a stále tak dělají. Avšak apartheid přiřknul pojmu jazz poněkud hanlivější konotace. V určitém kontextu byla hudba považována za velmi primitivní a autentickou. Později, během apartheidu, přišlo bílým autoritám nepřijatelné, aby černošští hudebníci oplývali schopnostmi hrát takovou sofistikovanou hudbu. Proto se tato určitá zkáza stala součástí a symbolem hegemonie a šíření jazzu.*“²⁹⁵

²⁹⁵ ANSELL, Gwen. *Soweto blues: jazz, popular [sic.] music, and politics in South Africa*. New York: Continuum, 2004, s. 3. ISBN 9780826416629.

V originále „*Black South Africans themselves constantly debated the music's relation with American and African roots – and still do. But apartheid overlaid the word jazz with other, more sinister connotations. In some critical and ethnomusicological context, the music was evaluated initially by the old, highly romanticised categories of primitive and authentic. Then, under apartheid, the white authorities found it unacceptable that black musicians should be acknowledged as capable of playing such sophisticated music. And so symbolic annihilation became part of the hegemonic staging and broadcastin of jazz.*“ Překlad vlastní.

Kromě tradiční rytmické hudby, která doplňuje některé záběry, lze zaznamenat také autorskou píseň jihoafrického reggae zpěváka *Lucky Dubea* (konkrétně v epizodě *Pod Stolovou horou*). Během svého života byl velmi uznávaným umělcem. Bohužel zemřel na následky střelného zranění na předměstí Johannesburgu, když se mu skupina mužů pokusila ukrást jeho luxusní vůz. Právě Johannesburg je neslavně proslulý vysokou mírou kriminality. Uvedený příklad nám může být důkazem, že ani hudební doprovod a podkreslení záběrů dokumentu není vybíráno náhodně.

Kamerové záběry *Kouzla Afriky* hojně ukazují některé z členů výpravy během přirozených činností a v přirozených postojích. Divák má tak možnost zahlédnout scénáristu Chaloupka, jak si otírá hřbetem ruky zpocené čelo (epizoda *Pod Stolovou horou*), odmítá nabízený přípitek tradičního zulského nápoje s ostatními turisty (epizoda *V zemi Zuluů*) nebo poněkud křečovitě pózuje kamerám uprostřed visutého mostu (epizoda *Na okraji Kalahari*). Příkladem spontánnosti kamery mohou být rovněž záběry na zulského válečníka, který předvádí ručně vyráběný štít a v pozadí ho sleduje chlapec s ledvinkou kolem pasu (epizoda *Dračí hory*). Tato dle mého názoru zamýšlená nahodilost záběrů a určitá jejich nedokonalost má přesvědčit diváka o naprosté autentičnosti záběrů a navodit dojem, že kamera nic nezakrývá ani nepředstírá. Ukazované tak není žádným znatelným způsobem vylepšováno a v případě, že by divák skutečně místa navštívil, našel by tam s největší pravděpodobností vše ve stejném či podobném stavu, jak to zachytila kamera.

6.4.2 Letem světem

Úvodní znělka *Letem světem* je doprovázena výraznou energickou hudbou, která evokuje výpravu, dobrodružství a elán. Na otáčející se globus dopadají otisky úředních razítek, ten pak postupně překrývá obraz kompasu a následně množství fotografií. Při bližším zkoumání si můžeme povšimnout, že razítka nejspíše pochází k imigračního oddělení nebo ambasády, která uděluje potvrzení o povolení vstupu na dané území. Divák tedy může předpokládat určitou exotiku za hranicemi Evropské unie, v rámci které žádná taková potvrzení potřeba nejsou. Posloupnost záběrů také může představovat průběh celé cesty, kdy na počátku stojí plánování cesty (globus, nebo mapa), dále již samotná výprava (symbolicky kompas) a následují vzpomínky a zážitky, které zde zastupuje sbírka sluncem vybledlých fotografií.

Letem světem neobsahuje v průběhu epizod výrazný hudební doprovod, většinu kamerových záznamů doprovází pouze komentář průvodců, nebo jemné hudební podkreslení. Pro účely tohoto dokumentu však scénář použil jednoduchou, lehce zapamatovatelnou rytmickou píseň, která se

v epizodě mnohokrát opakuje během přesunu průvodců z místa na místo: „*My jdeme, my jdeme, v stopách za Holubem, ani blesk nás nezastaví, když jdeme spolu, Bůh nás zdraví, my jdeme, my jdeme, dál za Holubem.*“²⁹⁶ Může tak v divácích asociovat dětský táborový pochod, během kterého se tradičně podobné popěvky využívají pro ukrácení, zde pomyslné, vzdálenosti, kterou je třeba překonat. Navíc popěvek obsahuje klíčovou informaci, kterou chce divákovi předat, a díky četnému opakování v epizodách zůstane po určitou dobu rezonovat v uších publika.

Podobně jako u *Kouzla Afriky*, i zde jsou hlavní protagonisté zahrnováni do kamerových záběrů, divák si tak má možnost ověřit, že se komentátoři skutečně nacházejí na daném území a nekomentují záběry pouze z bezpečí a pohodlí kanceláře.

6.4.3 Na cestě

Ústředním prvkem úvodní znělky pořadu *Na cestě* je létající vzducholod', která prolétne a protrhne prázdné plátno. Během jejího letu nad měnicí se krajinou se proměňují také roční období, po cestě mívá projíždějící vlak a svou cestu zakončuje v místě, kde stojí Eiffelova věž vedle slavné budovy londýnského parlamentu. V dalším záběru je pak vidět globus, na němž vzducholod' kotví nad africkým kontinentem. Vzducholod' patří mezi vynálezy konce 18. století, výběr vzducholodi jako hlavního motivu pořadu tak může poukazovat na dlouhou tradici lidské touhy po poznání dalekých a exotických krajin. Spěchající vlak zde může představovat symbol dalek a v tomto případě dostupného cestování. Střídající se ráz krajiny a různá roční období mohou symbolizovat různorodost navštívených míst a širokou škálu zážitků, které pořad divákovi na televizní obrazovce nabízí. Záběr na reliéf města, jehož součástí je jak pařížská Eiffelova věž, tak britský Big Ben, znázorňuje určitou rychlost a jednoduchost, s jakou se divák z pohodlí domova může během krátkého časového úseku seznámit s oběma místy, a to právě prostřednictvím sledovaného dokumentu.

V určitých ohledech stojí epizody dokumentu *Na cestě* v kontrastu s předchozími dvěma dokumenty. Vypraveč zde není součástí záběrů a také hudební doprovod pouze podkresluje podávanou informaci a příliš neodtrhuje divákovu pozornost od ukazovaného.

²⁹⁶ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (27:15). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

6.5 Interní a externí hypertextualita a odkaz k českému prostředí

6.5.1 Kouzlo Afriky

V každé epizodě tohoto dokumentu zaznamenáváme interní hypertextualitu, kdy scénář odkazuje na další epizody vlastního dokumentu. „*Tak nashledanou, samozřejmě v Africe, přátelé.*“²⁹⁷, dále také: „*A nezapomeňte, že se příště zase sejdem. Kde? No tak přece v Africe. Tak nashledanou, přátelé.*“²⁹⁸, nebo: „*Jako první jsme uviděli kaferské buvoly. To jsou ti, které se nám v závěru minulého dílu v Enthabeni vystopovat nepodařilo.*“²⁹⁹ a také: „*Ale my se spolu příště opět vypravíme do míst, která jsou zaručeně pravá.*“³⁰⁰ Interní hypertextualita zde připouští jak existenci diváků, pro něž je aktuální epizoda tou první, kterou viděli, tak publika, kteří dokument sledují pravidelně nebo již alespoň některou z epizod zaznamenali. Oslovuje obě skupiny, stálému divákovi připomíná situaci, kterou spolu zprostředkovaně prožili, nové publikum informuje, kde zjistit více informací v případě, kdy se již o daném tématu hovořilo dříve. Zmíněním tématu nadcházející epizody dokument doufá, že se s diváky setká znovu, a cílí tím na zvyšování vlastní sledovanosti.

Velmi rozšířeným prvkem, který se objevuje ve všech epizodách tohoto dokumentu, je také odkaz na české prostředí. „*Oni dokonce tvrdí, že v polovině 19. století vynalezli vozovou hradbu. No tak my, potomci husitů, že, víme své (...).*“³⁰¹, dále také: „*(...) Právě jste totiž svědky historického okamžiku. Večerníček, v roce svých 40. narozenin, proniká až na jih Afriky.*“³⁰²

²⁹⁷ *Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9. 1. 2006 20:10 (22:32). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

²⁹⁸ *Kouzlo Afriky*. 15. Divočina za městem [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 19. 12. 2005 20:00 (22:20). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600015-divocina-za-mestem>

²⁹⁹ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (12:22). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

³⁰⁰ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (22:23). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

³⁰¹ *Kouzlo Afriky*. 14. Na návštěvě v Pretorii [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 12. 12. 2005 20:05 (18:32). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600014-na-navsteve-v-pretorii/titulky>

³⁰² *Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9. 1. 2006 20:10 (12:48). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

Dalším příkladem může být následující formulace: „*Krugerův park je pro jižní Afriku tím, čím jsou pro nás Hradčany, Karlštejn, Macocha i Krkonoše dohromady.*“³⁰³ Dokument tak staví na české národní hrdosti a vlastenectví, proto odkazuje na významnou českou tvorbu a také památky a přírodní krásy České republiky, na které je patřičně hrdý téměř každý obyvatel naší země. Dokument tak vysílá signál, že ačkoli navštěvuje a obdivuje exotické země a jejich krásy, zároveň nezapomíná na svůj původ a na důvody, proč být hrdým Čechem. Tuto snahu dokládá i následující komentář Petra Nárožného při prohlídce africké krajiny: „*No, být ty stromy blíž u sebe, já bych přísahal, že je to jedna louka u Chrudimky, kterou dobře znám.*“³⁰⁴ Vyjadřuje tak obdiv nad spatřovaným a zároveň fakt, že není lhostejným k české krajině a všimá si jejich krás.

Kromě interních odkazů nalezneme zároveň odkazy na další česká i světová kulturní díla, včetně hudby, filmu i literatury. „*(...) Inu, moji Afričané mi rozumějí.*“³⁰⁵ Tento odkaz paroduje známou Mozartovu větu, kterou pronesl po obrovském diváckém úspěchu jeho opery Figarova svatba v Praze – tedy „*Moji Pražané mi rozumějí.*“³⁰⁶

Další zmínkou, tentokrát literárního díla a jeho autora, je následující: „*Jak rádi bychom tady potkali pana Hemingwaye, ale ten jezdil jinam.*“³⁰⁷ Scénář tak odkazuje na významné spisovatelovo dílo *Zelené pahorky africké*, kde Hemingway popisoval především vlastní zážitky z afrických cest a své lovecké úspěchy. Následuje odkaz na českou filmovou tvorbu: „*V jednom z filmů s Vlastou Burianem je jako rekvizita používáno poměrně subtilní drbátko (...).*“³⁰⁸ Scénář se tak opírá o širokou základnu fanoušků Vlasty Buriana, který byl mnohými považován za komika století s národním přesahem.

³⁰³ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (17:22). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

³⁰⁴ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (9:39). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

³⁰⁵ *Kouzlo Afriky*. 20. Pod Stolovou horou [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 30. 1. 2006 21:00 (7:45). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600020-pod-stolovou-horou/>

³⁰⁶ ČTK. *Opera: Váš průvodce světem hudby, opery a tance* [online]. 19.01.2017 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: *Moji Pražané mi rozumějí. Před 230 lety Mozart v Praze dirigoval Figarovu svatbu*

³⁰⁷ *Kouzlo Afriky*. 17. V zemi Zuluů [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 9. 1. 2006 20:10 (7:32). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600017-v-zemi-zuluu>

³⁰⁸ *Kouzlo Afriky*. 15. Divočina za městem [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 19. 12. 2005 20:00 (16:36). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600015-divocina-za-mestem>

Sám Werich o něm prohlásil: „*Kdybych měl třídít, řekl bych, že Hašler byl komik regionální, Ferenc Futurista evropský, Vlasta Burian světový - jeden z deseti nejlepších komiků světa.*“³⁰⁹

6.5.2 Letem světem

V epizodách *Letem světem* nenajdeme interní hypertextualitu, avšak oba díly jsou bohaté na odkazy k Emilu Holubovi a jeho dílu, a také k dalšímu z projektů protagonistů Šteindlera a Vávry *Alles Gute*, o čemž byla zmínka již v podkapitole 7.1.2.

Celá výprava má svůj počátek v *Africkém muzeu Emila Holuba*, které bylo na jeho počest postaveno v rodných Holicích, a během dvou epizod se snaží publiku přiblížit Holubův profesní a cestovatelský život. Pro dokreslení využívá dokument citací z deníků cestovatele, kterými dokresluje atmosféru zobrazovaného. Scénář také odkazuje k faktu, jak mnoho se Afrika změnila od druhé poloviny 19. století, kdy ji poprvé navštívil Holub: „*Egon, myslíš, že by se tady v kasinu Emilovi Holubovi líbilo?*“³¹⁰ Právě v roce 2005, kdy vznikly epizody dokumentu *Letem světem Afrika I.* a *Afrika II.*, poukázala na postavu Holuba tradiční česká anketa *Největší Čech*, do které byl Emil Holub nominován společně s dalšími velikány české historie.³¹¹

Dokument *Letem světem* není prvním z tvorby České televize, který by následoval kroky Emila Holuba. Již v roce 1998 vyšel dokument s názvem *Po stopách Emila Holuba*, který opět sledoval jeho cestování jižní Afrikou.³¹² Ani samotný název epizod *Afrika I.* a *Afrika II.* se nezdá být náhodný, odkazuje na filmovou tvorbu počátku 60. let, kdy došlo pod stejnými názvy ke zdokumentování dvou slavných výprav dalších významných českých cestovatelů Zikmunda a Hanzelky.

I zde se sektáváme s určitou mírou etnocentrismu, kdy má scénář tendenci přirovnávat viděné k českým poměrům: „*Tak jsem si myslel, že tu věž na přistávání ufonů máme jenom v Praze na Žižkově.*“³¹³, zmiňující kontroverzní pražskou stavbu *Žižkovské věže*.

³⁰⁹ HORA, Pavel. *Kdo je kdo v českém filmu*. Praha: Petrklíč, 2006. ISBN 80-7229-131-9.

³¹⁰ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (12:22). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

³¹¹ KOŽUŠNÍK, Marek. *Polívka dohání Emila Holuba: Nominace na Největšího Čecha finišuje!* [online]. 24.01.2005 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/specialy/nejvetsicech/oprojektu_napsalidetail?id=50

³¹² *Po stopách Emila Holuba. Česká televize* [online]. [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1004077138-po-stopach-emila-holuba/>

³¹³ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (3:05). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

Dále také: „*Kostelní náměstí, něco jako náš Václavák, teda je tady stejně nebezpečno.*“³¹⁴, kde odkazuje na nepříliš udržované prostředí Václavského náměstí v Praze, nebo: „*Karel Čapek by se možná divil, kam se až jeho slovíčko dostalo.*“³¹⁵, zmiňující domněle přisuzovaný vynález slova *robot* Karlu Čapkovi, který však dle některých zdrojů patřil jeho bratru Josefovi.³¹⁶

6.5.3 Na cestě

Ani epizody dokumentu *Na cestě* nevynechávají interní hypertextualitu, která se objevuje ve všech epizodách, kromě *Na cestě po jihoafrické Mpumalanze*. Následující formulace ujistí diváka, že se nejedná o poslední epizodu dokumentu, avšak vzdálenost (vyjádřená spojením *je odsud z ruky*) zapříčiňuje odložení cesty: „*Tak tam se podíváme zase někdy jindy. Přece jenom je to odsud trochu z ruky.*“³¹⁷

I zde je divák ubezpečen, že výprava africkým kontinentem není zcela u konce: „*Mimochodem, nějaká lahvička se nám může hodit při dalším africkém dobrodružství.*“³¹⁸, tato formulace může značit nejen bohatství africké krajiny na vinařské oblasti, ale také na náročnost putování africkým kontinentem, kde poutník v horkých dnech uvítá nabízené osvěžení.

Opět se setkáváme s odkazy na kulturní díla, v tomto případě filmovou tvorbu jak českou, tak světovou: „*A tohle je taková vesnička jejich středisková.*“³¹⁹, komentář odkazující na slavnou Menzelovu komedii *Vesničko má středisková*, ve které, stejně jako v promítané africké vesnici, každý má svou roli a důležitou funkci pro fungování společnosti jako celku.

³¹⁴ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (8:27). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

³¹⁵ *Letem světem*. 30. Afrika I. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 11. 4. 2005 21:00 (10:28). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1168936443-letem-svetem/204562260120030-letem-svetem-afrika-i/>

³¹⁶ ŘEHÁKOVÁ, Eva. *Kdo vymyslel slovo robot? Karel Čapek to nebyl!* [online]. 28.11.2014 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <https://factoryautomation.cz/kdo-vymyslel-slovo-robot-karel-capek-to-nebyl/>

³¹⁷ *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav Náplava. ČT, 2006 (27:26). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/205562260120010-na-ceste-po-severozapadu-jihoafricke-republiky/>

³¹⁸ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmír Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (21:50). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/216562260120001-na-ceste-po-zapadnim-kapsku/>

³¹⁹ *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav Náplava. ČT, 2006 (23:09). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/205562260120010-na-ceste-po-severozapadu-jihoafricke-republiky/>

„*Velká africká pětka? To zní, jako název filmu s Budem Spencerem.*“³²⁰, zde odkaz na šestidílný kriminální počin Itálie - *Big Man*. Lze zaznamenat také úryvek textu původní německé písně *Mackie Messer*, autorem jejíhož českého textu je Jiří Suchý, nazpíval ji pak Miloš Kopecký. „*Znáte text té známé písničky – Žralok zuby má jak nože? Ted' nás čeká setkání s nejobavánějším tvorem.*“³²¹ Těmito kulturními odkazy dokument cílí na možné povědomí diváka nejen o světové tvorbě, která formuje jeho estetické cítění, ale také na znalost českého kulturního prostředí jako součást všeobecného rozhledu.

V epizodách se rovněž setkáme s určitou mírou etnocentrismu, kdy jsou fakta a zobrazovaná realita porovnávána s českými poměry: „*Vítejte v Mpumalanze, jihoafrické provincii, velikostí srovnatelné s Českou republikou.*“³²², podobně také zde: „*Názvy vodopádů připomínají místa, odkud kdysi do kraje přišli první zlatokopové, třeba Berlín nebo Lisabon.*“ – „*Stará dobrá Evropa.*“³²³

Scénář tak dává najevo, že si je vědom svého původu, který náležitě oceňuje a upřednostňuje před lákavou exotikou, zároveň však také umožňuje, a to je dle mého názoru cílem těchto přirovnání, přiblížit divákovi představu díky poukázání na něco, co publikum velmi dobře a blízce zná.

6.6 Práce se stereotypy

Pro určení nejrozšířenějších stereotypů, které se k Jihoafrické republice vážou a jsou rozšířené v českém prostředí, byl mezi 100 respondentů distribuován krátký dotazník, jehož účelem bylo tyto stereotypy označit. Protože předpokládáme (a analýza vybraných epizod to prokázala), že cílovou skupinou sledovaných pořadů je díky šíři zaměření a úrovni odbornosti podávaných informací většinová společnost, nebyly v dotazníku kladeny otázky týkající se věku, pohlaví nebo vzdělání

³²⁰ *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav Náplava. ČT, 2006 (3:50). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/205562260120010-na-cestě-po-severozápadu-jihoafricke-republiky/>

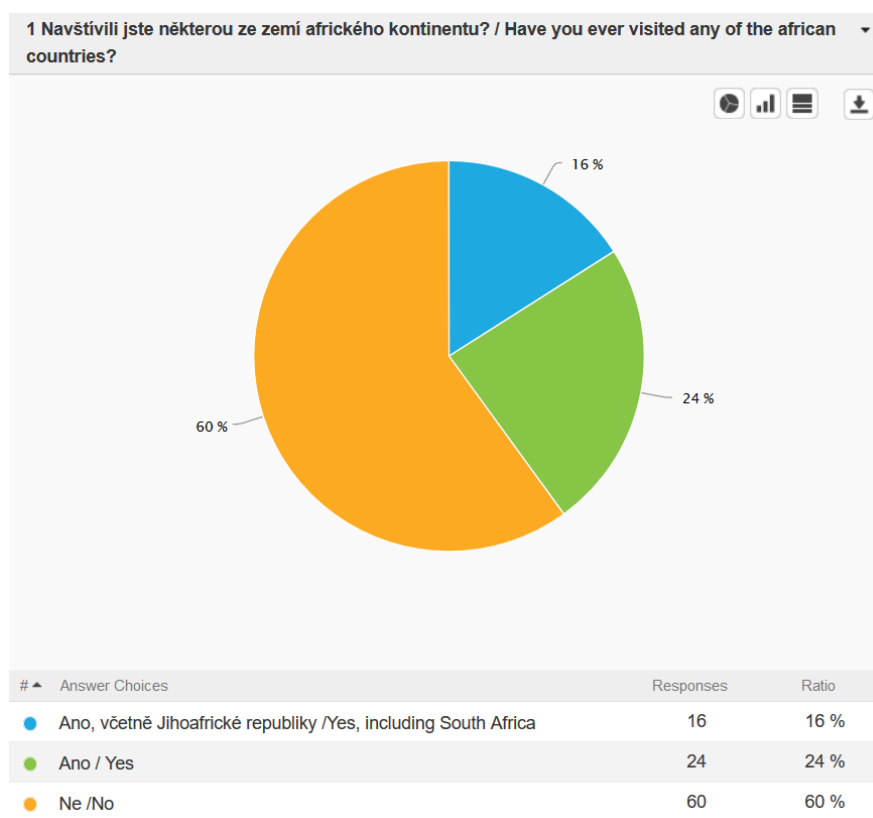
³²¹ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (3:53). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/207562260120023-na-cestě-po-vychodnim-pobrezi-jihoafricke-republiky/>

³²² *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (1:14). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120004-na-cestě-po-jihoafricke-mpumalanze/>

³²³ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (6:27). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120004-na-cestě-po-jihoafricke-mpumalanze/>

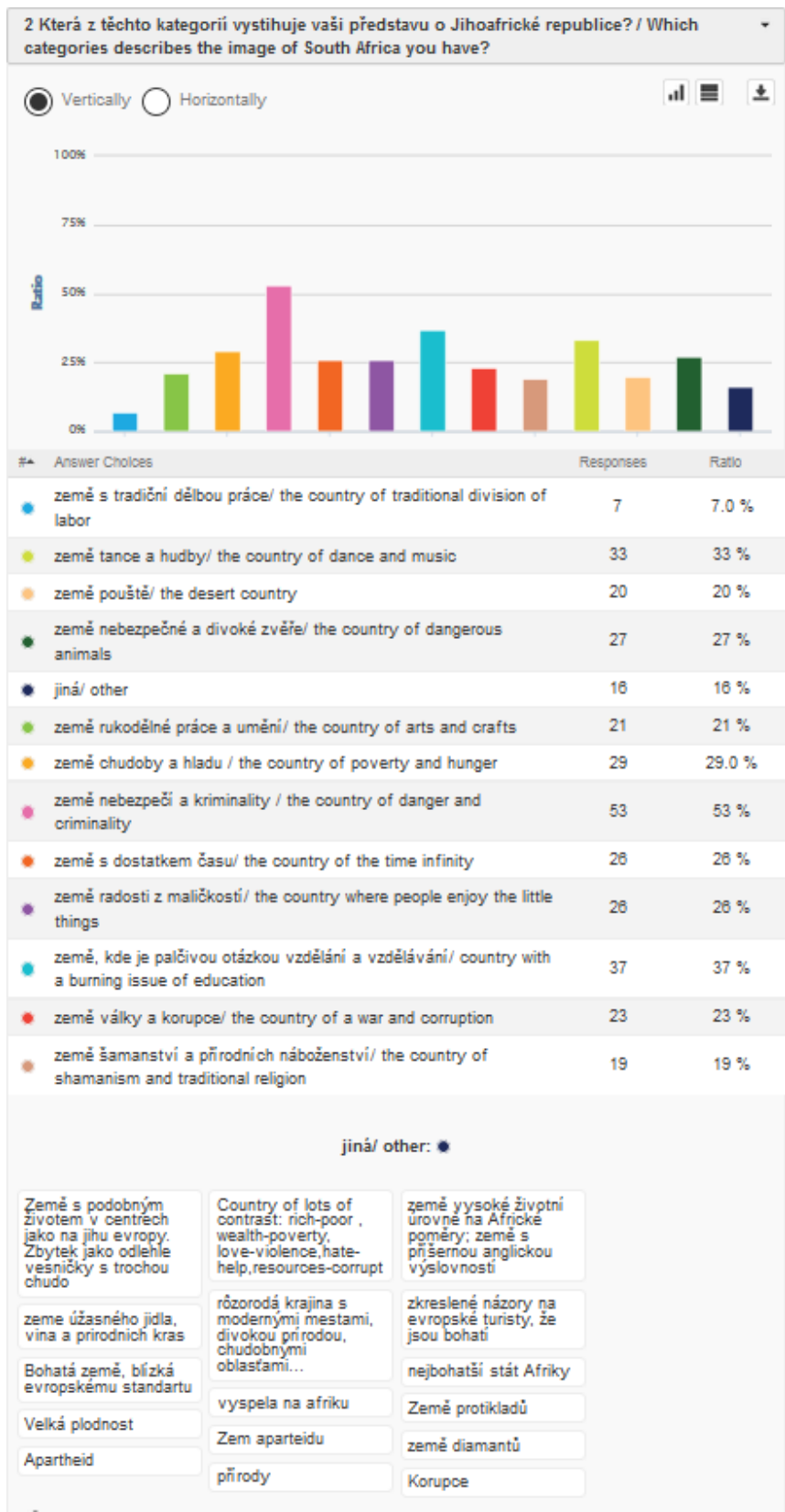
respondentů. Dotazník zjišťoval, zda respondent během svého života navštívil africký kontinent a zda mezi navštívenými zeměmi byla také Jihoafrická republika. Ačkoli návštěva dané země může výrazně ovlivnit respondentovu představu a vnímání stereotypů oproti respondentovi, který danou zemi nikdy nenavštívil, obě skupiny si mohou původní stereotyp uchovat a nenechat se ovlivnit vlastní zkušeností, případně na žádný ze stereotypů nepřistoupit. Cíleně také v dotazníku nebylo užito slovo *stereotyp*, který často nese negativní konotaci a mohlo by tak způsobit respondentovo rozmýšlení o správnosti a nesprávnosti odpovědí.

V následujícím grafu vidíme, že 60 procent respondentů kontinent nikdy nenavštívilo, 24 procent navštívilo některou africkou zemi, 16 procent pak navštívilo Jihoafrickou republiku.

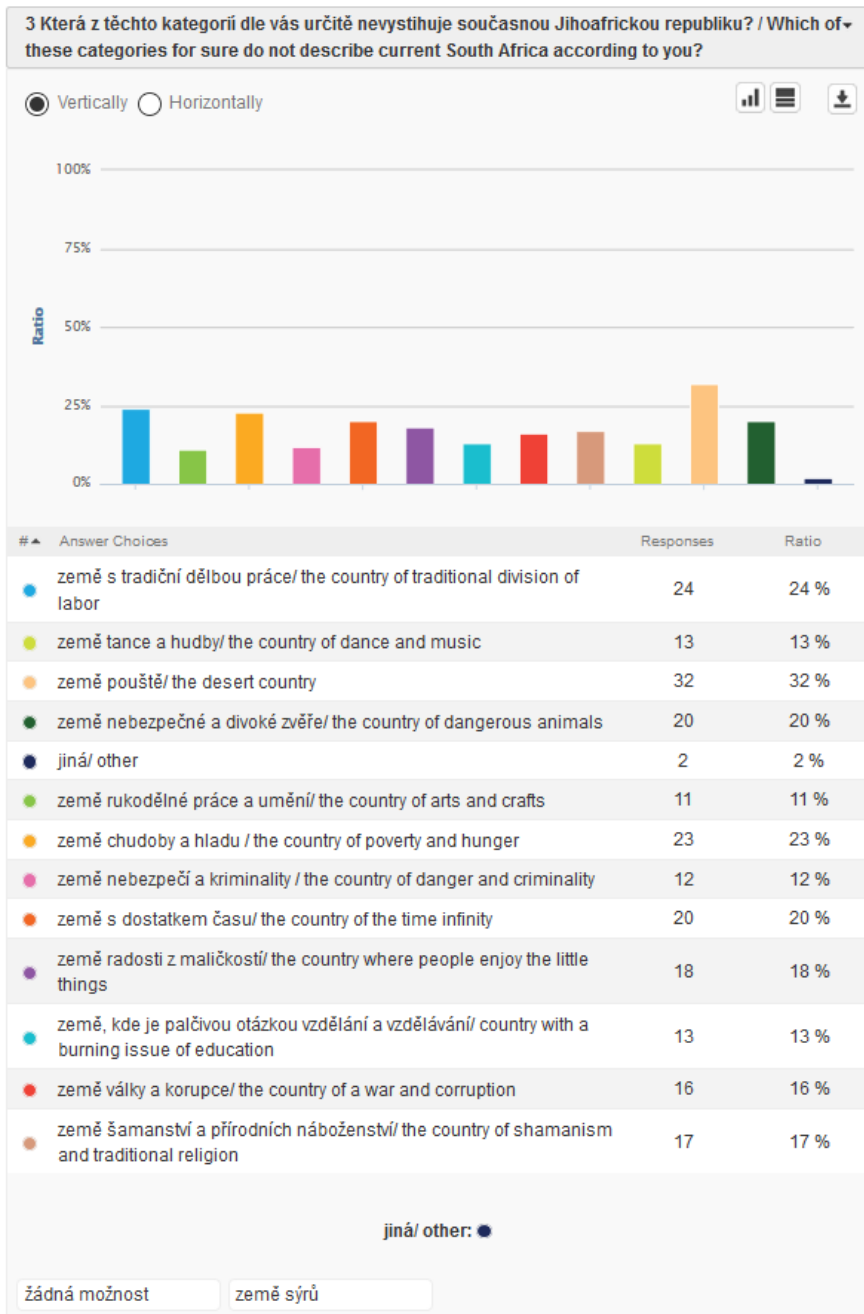

Obrázek 1: Graf č. 1

Výsledků z Grafu č. 2 bylo užito během analýzy vybraných epizod při vyhledávání a identifikaci práce dokumentu s rozšířenými stereotypy. Původní nabízené kategorie stereotypů byly po vyhodnocení dotazníku rozšířeny o *stereotyp nejvyspělejší země Afriky*.

Obrázek 2: Graf č. 2

Obrázek 3: Graf č. 3

6.6.1 Kouzlo Afriky

Ze zkoumaných stereotypních témat byly v epizodách *Kouzla Afriky* označeny všechny, kromě Afriky jako nejbohatší země kontinentu. Dokument rozšířené stereotypy spíše potvrzuje, než aby se je snažil vyvrátit nebo uvést v kontrastu s faktickou informací.

- 0 - země s tradiční dělbou práce/ the country of traditional division of labor
- 1 - země rukodělné práce a umění/ the country of arts and crafts
- 2 - země chudoby a hladu / the country of poverty and hunger
- 3 - země nebezpečí a kriminality / the country of danger and criminality
- 4 - země s dostatkem času/ the country of the time infinity
- 5 - země radosti z maličkostí/ the country where people enjoy the little things
- 6 - země, kde je palčivou otázkou vzdělání a vzdělávání/ country with a burning issue of education
- 7 - země války, korupce a apartheidu/ the country of a war, corruption and apartheid
- 8 - země šamanství a přírodních náboženství/ the country of shamanism and traditional religion
- 9 - země tance a hudby/ the country of dance and music
- 10 - země pouště/ the desert country
- 11 - země nebezpečné a divoké zvěře/ the country of dangerous animals

Velkým tématem je právě stereotyp plynutí času na africkém kontinentu, Může se zdát, že zde čas plyne pomaleji a lidé tak mají více času na odpočinek a sami na sebe. Záběr na muže hrající v odpoledním stínu karty, ženy, krátící si volnou chvíli pouličních prodejkyň tancem a zpěvem. „*Ale snad úplně nejčastěji jsme potkávali Afriku tančící a zpívající.*“³²⁴ Právě následující komentář, zahrnující dávno vymřelý druh, poukazuje na fakt, že v některých oblastech Afriky měla výprava pocit, jako by se zde zastavil čas: „*Ani pobyt mezi stromovými euforbiemi nám náladu nezvedl. Měli jsme pocit, že by tu na nás mohl odněkud vybafnout dinosaur.*“³²⁵ Určitým symbolem času a také jedním ze stereotypních záběrů, se kterými se v epizodách *Kouzla Afriky* setkáváme, je pohled na zlatavý západ žhnoucího slunce, jako symbolu životní pouti, afrického žáru a pohasínající energie, která se každé ráno znovu budí v plné síle k životu. Právě slunce je primárním ukazatelem času. Odměřuje den – čas určený k práci, a noc, určenou k odpočinku.

³²⁴*Kouzlo Afriky*. 20. Pod Stolovou horou [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 30. 1. 2006 21:00 (21:56). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600020-pod-stolovou-horou/>

³²⁵ *Kouzlo Afriky*. 18. Dračí hory [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT2 16. 1. 2006 20:00 (13:37). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600018-draci-hory>

Afrika je v mnohých situacích zobrazována až idylicky: „*V každém případě je Kgalagadi Gemsbok park jedním z míst, které je schopno proměnit váš sen o Africe ve skutečnost.*“³²⁶ Úryvek tak oslovuje publikum, které sní o právě takovém druhu dobrodružství, zároveň však formulací *jedním z míst* vyjadřuje myšlenku, že divoká fauna afrického kontinentu není jediným lákadlem, které Jihoafrická republika nabízí.

Dalším z hojně popisovaných fenoménů je rukodělná činnost afrického kontinentu a také tradiční zobrazení role muže a ženy. Epizody potvrzují stereotypní vnímání afrických obyvatel. Žena bývá zobrazována s šátkem na hlavě, ověšena šperky z korálek a zahalena do pestrobarevného šatu. Je bosa, nohy má unavené a špinavé, odpočívá ve stínu a ruce zaměstnává rukodělnou činností. Naproti tomu muž je zde zobrazen v pozadí, a to především jako mladý a silný bojovník.

S tímto souvisí také další zkoumaný stereotyp, pro účely analýzy nazvaný *země radosti z maličkostí*. Nezúčastněný pozorovatel může nabýt domněnky, že ačkoli je africký kontinent postižen chudobou, přírodními katastrofami a společensko-ekonomickými problémy, lidé zde žijí šťastně, a tím pádem nacházejí radost v každodenních maličkostech. „*Napadá mě, že Afrika je určitě také umění mít radost a dávat ji.*“³²⁷, a dále také: „*Pochopili jsme ale, že i tady chtějí žít lidé naplno. A že radost ze života opravdu nezáleží na tloušťce koberce nebo bankovních kont.*“³²⁸ Takto komentuje scénář návštěvu prostého příbytku domorodého průvodce žijícího na okraji Johannesburgu.

Okrajově se dokument dotýká také otázky a stereotypu palčivé otázky vzdělávání a zároveň rasových otázek post-apartheidu. „*Tuhle střední školu stejně jako jiné školy v Pretorii navštěvují děti nejrůznějších barev pleti. Rozdíl mezi nimi jako by se ale stíraly. Děti jsou spolu a žádné rasové předsudky tu, jak se zdá, neexistují. A to jsme, prosím, v zemi, kde býval apartheid přímo uzákoněn. Jižní Afrika má stále mnoho nemalých problémů (...).*“³²⁹

³²⁶ *Kouzlo Afriky*. 13. Na okraji Kalahari [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 5. 12. 2005 20:10 (14:07). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600013-na-okraji-kalahari/dalsi-casti/1>

³²⁷ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (7:42). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

³²⁸ *Kouzlo Afriky*. 15. Divočina za městem [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 19. 12. 2005 20:00 (2:36). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600015-divocina-za-mestem>

³²⁹ *Kouzlo Afriky*. 14. Na návštěvě v Pretorii [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 12. 12. 2005 20:05 (16:55). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600014-na-navsteve-v-pretorii>

Aniž by došlo k uvedení širšího kontextu, divák by měl na základě tohoto úryvku scénáře pochopit, že rasově smíšené skupiny dětí navštěvující stejnou instituci nebyly vždy samozřejmostí a také že společenské poměry zaznamenaly od té doby jistý pokrok směrem k demokratickému uspořádání společnosti.

Také v oblasti fauny je kladen velký důraz nejen na popsání typického chování širokého spektra zobrazovaných druhů, ale scénář neopomíná také důležitý aspekt nezkrotnosti a divokosti africké zvířeny: „*No nechtěl bych vidět, když se tohle všechno rozčílí najednou.*“³³⁰ Komentář odkazuje právě na potenciální nebezpečnost zobrazovaného druhu, který může působit na první dojem neškodně, cestovatel však přesto musí při pozorování dodržet určitá pravidla, aby se nevystavil ohrožení.

6.6.2 Letem světem

Dokument *Letem světem* se zkoumanými stereotypy pracuje vůbec nejméně. Během analýzy došlo k odhalení následujících čtyř kategorií:

- 2 - země chudoby a hladu / the country of poverty and hunger
- 3 - země nebezpečí a kriminality / the country of danger and criminality
- 6 - země, kde je palčivou otázkou vzdělání a vzdělávání/ country with a burning issue of education
- 7 - země války, korupce a apartheidu/ the country of a war, corruption and apartheid

Z výše uvedených se epizody zaměřují především na vysokou míru kriminality v zemi a tím ohroženou bezpečnost nejen turistů, ale i stálých obyvatel. Za centrum kriminality je v epizodách označován Johannesburg: „(...) *dochází tady k největšímu počtu vražd a znásilnění na světě.*“³³¹, dále také: „*Kostelní náměstí, něco jako náš Václavák, teda je tady stejně nebezpečno.*“³³², nebo: „*Johannesburg, hlavní město mrakodrapů a ostnatých drátů.*“³³³

afriky/205552110600014-na-navsteve-v-pretorii/titulky

³³⁰ *Kouzlo Afriky*. 16. Spoutaná divočina [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Václav Chaloupek. ČT, 2005. ČT1 2. 1. 2006 20:10 (22:08). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10078945173-kouzlo-afriky/205552110600016-spoutana-divocina/diskuse>

³³¹ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (18:52). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

³³² *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (8:27). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

³³³ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (16:50). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

Mrakodrapy zde označují příčinu, proč se do tohoto multikulturního města stěhují lidé nejen z JAR, ale celého světa, ostatné dráty pak symbolizují vzájemnou nedůvěru a snahu obyvatel ochránit se před nebezpečím, které v ulicích tohoto města existuje.

Druhým nejrozebíranějším tématem je pak selekce obyvatel. „*Profesionální jihoafrická mužstva nejsou zatím smíšená.*“ – „*Ano, jsou jednobarevná, například rugbyové mužstvo je bílé.*“ – „*Fotbalové černé, ale tady pod prezidentským palácem hrajou všichni dohromady.*“ – „*Tady všichni to mydlej dohromady.*“ – „*Kluci s holkama*“ – „*Černý s bílejma.*“³³⁴ Komentář tak odkazuje na běžnou praxi během období apartheidu, kdy i ulice byly rozděleny tak, aby černé a bílé obyvatelstvo nekráčelo po stejné straně chodníku. Další komentář pak naznačuje, že některé z dávných praktik v zemi přetrvávají dodnes, apartheid již sice není součástí státní politiky, ale k rasové selekci a k výběru upřednostňovaných městských čtvrtí dochází dodnes: „*(...) odstěhoval se za ostatními bílými do severních předměstí a tam žijí za svými ploty.*“³³⁵ Zde šlo spíše o nadsázku ze strany scénáře, avšak komentář dokazuje, do jaké míry je i dnes v Jihoafrické republice rasová otázka aktuální a palčivá: „*Demokratické je, že bílé víno nalévá černoška.*“ – „*A červené běloška.*“³³⁶

6.6.3 Na cestě

Hned v úvodu epizody *Spoutaná divočina* se divákům naskytne pohled na divoká zvířata, západ slunce nad pouští a africké děti zpívající tradiční písně – poněkud typický obraz Afriky.

³³⁴ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (5:13). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

³³⁵ *Letem světem*. 31. Afrika II. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 18. 4. 2005 21:00 (26:18). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1168936443-letem-svetem>

³³⁶ *Letem světem*. 30. Afrika I. [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie M. Šteindler, D. Vávra. ČT, 2005. ČT1 11. 4. 2005 21:00 (13:32). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1168936443-letem-svetem/204562260120030-letem-svetem-afrika-i/>

Dále lze odhalit v epizodách *Na cestě* následující ze zkoumaných stereotypních aspektů:

- 0 - země s tradiční dělbou práce/ the country of traditional division of labor
- 1 - země rukodělné práce a umění/ the country of arts and crafts
- 3 - země nebezpečí a kriminality / the country of danger and criminality
- 5 - země radosti z maličností/ the country where people enjoy the little things
- 6 - země, kde je palčivou otázkou vzdělání a vzdělávání/ country with a burning issue of education
- 7 - země války, korupce a apartheidu/ the country of a war, corruption and apartheid
- 9 - země tance a hudby/ the country of dance and music
- 10 - země pouště/ the desert country
- 11 - země nebezpečné a divoké zvěře/ the country of dangerous animals

Kamera v epizodě *Spoutaná Afrika* zachycuje fragmenty jihoafrického folkloru – tradiční tanec, pestrobarevné látky sloužící jako ženský oděv a také tradiční jazyk kmene zahrnující typický zvuk *mlasknutí*. Zobrazuje tak umění a lidovou tvořivost svázanou s každodenním životem, neoddělitelnou od dalších složek. K tomu se váže i určitá představa svépomoci a rukodělné práce jako součásti a do určité míry také nutnosti života obyvatel: „*Tenhle domorodec vypadá, jako by si tu v potu tváře kopal základy vlastního domu.*“³³⁷

S určitou nadsázkou je zde zmíněno i stereotypní vnímání českého turistu jako někoho, kdo chce za vyložené výdaje dostat co nejkvalitnější služby: „*Varují se navzájem před dotěrnými skupinkami cestovatelů, kteří chtějí vrátit průvodcovský poplatek.*“ – „*Vy to vidíte moc po česku.*“³³⁸

Zajímavým prvkem epizody *Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky* je vyjádření vlastního očekávání a stereotypu, který vyslovuje jeden z hlavních protagonistů během příjezdu do přírodní rezervace White Sand: „*Pro mě byla Afrika vždycky jenom putováním pouští (...).*“³³⁹ Ačkoli nelze s jistotou určit, zda se jedná o skutečný postoj průvodce, nebo pouze předložený scénář, vlastní podstata dokumentu, který se zaměřuje na širokou škálu míst a historických, biologických, zeměpisných, či sociálních témat, průvodci tento zažitý stereotyp vyvrací.

³³⁷ *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav Náplava. ČT, 2006 (5:43). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/205562260120010-na-ceste-po-severozapadu-jihoafricke-republiky/>

³³⁸ *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav Náplava. ČT, 2006 (2:50). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/205562260120010-na-ceste-po-severozapadu-jihoafricke-republiky/>

³³⁹ *Na cestě*. 2. Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Miroslav Náplava. ČT, 2006 (14:47). ČT2 3. 4. 2006 21:00. Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-ceste/205562260120010-na-ceste-po-severozapadu-jihoafricke-republiky/>

Zajímavý může být výklad a snaha o vyvrácení dalších stereotypů, které dokument u svého publika předpokládá, a to především z oblasti fauny a flóry, ale také podnebních podmínek nebo městské infrastruktury. „Zkuste uhodnout, jaké tropické rostlině se na svazích Klein Drakensbergu skvěle daří.“ – „Můžu hádat?“ – „Raději ne, to by bylo na dlouho. Je to kávovník.“³⁴⁰ Za možnou předpokládanou domovinu kávovníku by mohla být považována Brazílie, jak dokument také zmiňuje, proto dochází k uvedení správné informace. „Mnoho návštěvníků Mpumalangy překvapí na Afriku nezvykle chladné noci a rána.“³⁴¹ Tento úryvek vyvrací předpoklad, že Africe je vždy a všude teplo, které však jako v případě navštívených Dračích hor může výrazně ovlivnit mimo jiné nadmořská výška. „Že ale neuhodnete, jaký tvor je v africké divočině nejnebezpečnější?“³⁴² Po chvilkové úvaze: „Snad mi nechcete nakukat, že jde o hrocha. Už od pohledu dobráckého vegetariána.“³⁴³ Komentář vyvracející obecný předpoklad, že lev jako král zvířat bude pravděpodobně také nejnebezpečnějším africkým tvorem. Podobně také: „Vypadají celkem mírumilovně.“ – „Ta neohrabanost je jen zdánlivá. Slon se dokáže proměnit v nečekaně hbité, rychlé a nebezpečné zvíře.“³⁴⁴ „Mě snad šálí zrak! Kde se berou v Africe tučňáci? To utekli z nějaké zoo?“ – „Možná tomu nebudete věřit, ale jsou tady doma.“³⁴⁵ Tato informace má vyvrátit možnou úvahu, že tučňáci jako živočišný druh milující zimu a chlad, se vyskytují především v polárních oblastech. Další úryvek se pak pokouší vyvrátit hned dvě stereotypní chápání najednou: „A stejně jako jsou damani nesprávně označováni za hlodavce, je mys Dobré naděje mylně označován za nejjižnější bod Afriky.“³⁴⁶

³⁴⁰ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (15:22). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120004-na-cestě-po-jioafricke-mpumalanze/>

³⁴¹ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (14:54). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120004-na-cestě-po-jioafricke-mpumalanze/>

³⁴² *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (23:16). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120004-na-cestě-po-jioafricke-mpumalanze/>

³⁴³ *Na cestě*. 48. Na cestě po jihoafrické Mpumalanze [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 17. 2. 2016 21:00 (23:32). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120004-na-cestě-po-jioafricke-mpumalanze/>

³⁴⁴ *Na cestě*. 9. Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2007. ČT2 1. 10. 2007 21:00 (23:22). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/207562260120023-na-cestě-po-vychodnim-pobrezi-jioafricke-republiky/>

³⁴⁵ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (17:03). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120001-na-cestě-po-zapadnim-kapsku/>

³⁴⁶ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016.

Pořad tím cílí na rozšíření vzdělanosti svého publika, a proto uvádí v kontrastu správnou informaci, kterou by si měl pozorný divák osvojit. Následující stereotyp nejspíše předpokládá, že si publikum představuje Jihoafrickou republiku jako volné prostranství, na kterém žijí volně v harmonii s přírodou různé domorodé kmeny: „*Priznám se, že na Afriku je to pohled dost nečekaný.*“ – „*A víte, že ani ne? Na tomhle konci černého kontinentu se křováčtí lovci už dávno neprohánějí.*“³⁴⁷ Nevyvrací však zároveň fakt, že určité oblasti afrického kontinentu podobný obraz do dnešní doby naplňují (formulací *Na tomhle konci černého kontinentu*).

Epizody dokumentu *Na cestě* neopomínají ani stereotypní vnímání rasových odlišností, chudoby a kriminality. Následující úryvek se dotýká korektního společenského pojmenování ras žijících v Kapském městě: „*Dnes se jim většinou říká kapští barevní.*“ – „*Poslyšte, to není moc korektní pojmenování.*“ – „*Budete se divit, ale místní jsou na pojem barevní dokonce pyšní.*“³⁴⁸ Komentář tak odkazuje k rozšířenému pojmenování jihoafrického obyvatelstva jako *rainbow nation*, který je veřejně a s úctou přijímaný nejen ve světě, ale především vlastními obyvateli.³⁴⁹ Otevřena je i otázka vnímání Jihoafrické republiky jako země s vysokou mírou kriminality, kterou následující úryvek potvrzuje: „*Nevím, nevím, jestli to nebylo v zemi s tak vysokým podílem vražd na obyvatele trochu předčasné.*“ Zmíněna a potvrzena je i představa JAR jako země hladu, chudoby a velkých ekonomických rozdílů mezi obyvateli: „*Těm nekvalifikovaným nejspíše nezbyvá, než pracovat jako chodící reklamní poutač.*“³⁵⁰ Komentář odkazuje na to, že zatímco se do země stahují vzdělaní lidé z celého světa a budují zde národní i nadnárodní firmy a hospodářství, velkému množství obyvatel se nedostává potřebné kvalifikace, a proto volí jakoukoli dostupnou možnost přivýdělku.

ČT2 20. 1. 2016 20:55 (3:20). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120001-na-cestě-po-zapadnim-kapsku/>

³⁴⁷ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (20:11). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120001-na-cestě-po-zapadnim-kapsku/>

³⁴⁸ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (9:53). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120001-na-cestě-po-zapadnim-kapsku/>

³⁴⁹ WOODS, Donald. *Rainbow nation revisited: South Africa's decade of democracy*. London: André Deutsch, 2000. ISBN 9780233998305.

³⁵⁰ *Na cestě*. 47. Na cestě po západním Kapsku [epizoda z dokumentárního pořadu]. Režie Mojmir Kučera. ČT, 2016. ČT2 20. 1. 2016 20:55 (7:42). Dostupné též z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestě/216562260120001-na-cestě-po-zapadnim-kapsku/>

Závěr

V analýze této Diplomové práce bylo zkoumáno celkem třináct epizod tří různých cestovatelských dokumentů České televize pocházejících z období mezi lety 2000 až 2016. Ačkoli dokumenty pocházejí z tvorby různých scénáristů a tvůrčích skupin, podařilo se kromě drobných odlišností odhalit také mnoho rysů, které měly všechny cestopisy společné, nebo se jejich pojetí v mnohém podobalo.

Jedním z takových společných rysů byla volba průvodců dokumentem, v této roli se ve všech sledovaných případech objevila mediálně známá osobnost. Aniž by tak bylo nutné ukázat v záběru protagonistovu tvář, hlasový doprovod je pro diváka velmi snadno identifikovatelný a přiřaditelný. Taková volba může v publiku zároveň vzbuzovat určité asociace, které spojují současnou protagonistovu roli v dokumentu s jeho dalšími mediálními počiny. Zajímavá by byla jistě také úvaha, proč byly do rolí průvodců zvoleni výhradně muži.

Epizody se odlišnou mírou podílí na tvorbě určitého stupně *parasociální interakce*, kdy dochází k subjektivním komentářům ze strany hlavních protagonistů a také k osobním doporučením směrem k divákům, kteří se často v epizodách stávají pomyslnými účastníky výpravy společně s tvůrci dokumentu.

Zatímco *Kouzlo Afriky* je stavěno na komentáři Petra Nárožného, zbylé dva dokumenty *Letem světem* a *Na cestě* jsou vždy koncipovány jako rozhovor dvou cestovatelů, kteří si vzájemně odpovídají na položené otázky. Účelem těchto otázek je vzbudit zájem a zvědavost diváka a zároveň mu podat zamýšlené množství informací. Výrazným prvkem v dialogích dokumentu *Na cestě* je formální tón konverzace, kterého je dosaženo tím, že si průvodci vzájemně vykaží. Pro komunikaci s diváky je užíváno prostěsdělovacího stylu, do kterého se mísí prvky umělecké, a to především v případě citací z dalších dokumentů (například z Holubových zápisků) nebo v případě snahy scénáře vyzdvihnout krásu a výjimečnost zobrazovaného. Také prokládáním záběrů černobílými fotkami, které navozují dojem dob dávno minulých, v kombinaci s úryvky Holubových zápisků je dosahováno vyšší úrovně uměleckého zpracování.

Co se *interní hypertextuality* týče, nejmarkantněji byla zaznamenána v epizodách *Kouzla Afriky*, kdy každý z dílů obsahoval odkaz na díl předchozí, případně následující.

V dokumentu *Letem světem* se naopak odkazy na další epizody totožného cestopisu nevyskytovaly, protagonisté spíše odkazovali na svůj další projekt *Alles Gute*.

Pokud bychom si kladli za cíl rozdělit dokumenty dle jejich předpokládaného cíle a dopadu na diváka, jak navrhuje Mocná, došli bychom pravděpodobně k závěru, že všechny epizody inklinují k narativnímu stylu komunikace s diváky, ačkoli je vyprávění prokládáno deskriptivními prvky a snahou scénáře poučit publikum a předat zajímavou informaci. Ta je však ve všech třech dokumentech na takové úrovni odbornosti, aby dokument oslovil většinovou společnost a ne pouze odborně vyhraněnou minoritní skupinu. Dokument *Kouzlo Afriky* navíc příliš nedbá na plynulý tok informací, témata se prolínají a scénář se k nim zpětně vrací. Široké cílové skupině analyzovaných cestopisů odpovídá i volba celé škály témat, kterým se každý z dokumentů věnuje. Scénáře se dotýkají oblastí botaniky, zoologie, geografie, historie, sociologie a dalších oborů, potenciálně lákavých a zachycujících zájem publika bez rozdílu věku, pohlaví nebo vzdělání.

Ve všech ze zkoumaných dokumentů byla zaznamenána určitá snaha výpravy zvýšit autenticitu zobrazovaných záběrů tak, aby si divák dokázal co nejlépe představit uvedený obraz. Docházelo tedy k uvádění komentářů obsahujících údaje o aktuální teplotě či subjektivní pocity a dojmy hlavních protagonistů, kteří vyjadřovali domnělou empatii k divákovi, znavenému dlouhým a vyčerpávajícím zprostředkovaným putováním. Autenticity bylo v epizodách dosahováno také zařazením interakce s obyvateli Jihoafrické republiky, a to především během výkonu jejich tradiční každodenní činnosti či jejího popisu.

Většina epizod zkoumaných dokumentů se snažila současně uvést v kontrast záběry z tradičního kmenového života Afričanů a přetrvávajícího lidového folkloru a zároveň obrazy z ulic velkoměst a životu tolik podobnému evropským standardům. Z důvodu podmíněně vznikajícího *kulturně-civilizačního napětí* docházelo k určité míře *etnocentrismu*, kdy každá z analyzovaných epizod obsahovala porovnávání zobrazovaného s tím, co český divák bezpečně zná z domácího prostředí. Zajímavým prvkem epizod *Kouzla Afriky* je zpochybňování významu některých navštívených míst ze strany scénáře. Může tak dojít k navození dojmu, že zobrazovaná místa nestojí za osobní návštěvu. Cestopis zde určitým způsobem plní funkci selekce, kdy sám dle určitého klíče navštěvuje místa zájmu a snaží se být potenciálním cestovatelům nápomocný při výběru jejich cílových destinací.

Zajímavým fenoménem je rovněž odlišný přístup jednotlivých dokumentů k stereotypům, které jsou v českém prostředí ohledně afrického kontinentu včetně Jihoafrické republiky rozšířeny. Zatímco cestopis *Letem světem* s touto kategorií příliš nepracuje, dílčí epizody *Kouzla Afriky* ukazují některé stereotypní představy v plném rozsahu a potvrzují tak možnou divákovu zjednodušenou představu. Pořad *Na cestě* se pokouší některé stereotypní myšlenky formulovat a uvádět ve srovnání s fakticky správnou informací, případně uvádí širší kontext a bližší vysvětlení.

Odlišný je také způsob, jakým kamera zaznamenává dění a na jaké záběry se soustřeďuje včetně skutečnosti, zda jsou hlavní protagonisté součástí záběrů, nebo ne. V *Kouzlu Afriky* divák spatřuje scénáristu Chaloupka při autentických lidských činnostech, včetně humorného pózování v záběru. Setká se také s nepříliš esteticky hodnotnými záběry, které narušují atmosféru zobrazovaného momentu, ale zároveň ukazují divákovi skutečnost bez dodatečného příkrášlování. V dokumentu *Letem světem* jsou pak hlavní protagonisté ústředním prvkem záběrů, publikum tak sleduje jejich putování s ujištěním, že oba aktéři zobrazovaná místa skutečně navštívili. Dokument *Na cestě* se oproti tomu vystříhal záběrů na průvodce, zobrazovaný obsah tak provází pouze jejich komentář. Mnohem větší důraz je kladen právě na estetičnost a často také stereotypnost záběru.

Společné je dokumentům také to, s jakou obratností kombinují vzdělávací a zábavní funkci jednotlivých epizod. Faktický výklad je prokládán nadsázkou a jemným humorem, který je často zařazen do scénáře právě jako úvod pro vyjádření správné informace a vyvrácení domnělé myšlenky jednoho z protagonistů. Jak již bylo zmíněno, dokumenty sice cílí na rozvoj vzdělanosti a informovanosti svého publika, úroveň podávaných údajů však většinou pokrývá obecné znalosti základních, případně středních škol. V humorných komentářích lze často odhalit odkaz nejen na české prostředí, ale také na kulturní osobnosti či imaginární postavy literárních děl evropského původu.

Jelikož každý z pořadů vyhradil Jihoafrické republice v rámci své produkce odlišný počet epizod, bylo zajímavé pozorovat, která místa se rozhodne scénář pokrýt. Především proto, že některá města a oblasti se opakovaly častěji, než jiné. Příkladem mohou být epizody *Pod Stolovou horou* (*Kouzlo Afriky*), *Na cestě po západním Kapsku* (*Na cestě*) a *Afrika I.* (*Letem světem*), které nezávisle na sobě představily publiku téměř totožnou trasu výpravy. Všechny tři navštívily Kapské město s důrazem na Stolovou horu a mys Dobré naděje.

K podobnému překrytí došlo mezi epizodami *Spoutaná divočina* (Kouzlo Afriky), *Na cestě po jihoafrické Mpumalanze* a *Na cestě po východním pobřeží Jihoafrické republiky* (obě epizody dokumentu *Na cestě*), které představily nejstarší přírodní rezervaci Krugerův park a okolí kaňonu Blyde, známé pro svá bohatá naleziště zlata. Obě epizody *Na cestě* navíc zavedly diváka do někdejší zlatokopecké osady Pilgrim's Rest a také oblasti pohoří Klein Drakensberg. K další nesporné podobnosti při výběru zajímavých destinací pak došlo mezi epizodami *Na návštěvě v Pretorii* (Kouzlo Afriky) a *Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky* (*Na cestě*), které shodně zahrnují zároveň záběry z přírodní rezervace Pilanesberg a Lions parku poblíž Pretorie. Epizoda *Na cestě* navíc zobrazuje také tzv. *afriké Las Vegas* Sun City. V tom se shoduje s epizodou *Afrika II.* (Letem světem), která zavede diváka nejen tam, ale stejně jako *Na cestě po severozápadu Jihoafrické republiky* do Pilanesbergu a Pretorie.

Zajímavou může být i volba názvů samotných epizod *Afrika I.* a *Afrika II.*, tedy potenciální odkaz na dokument o cestování Zikmunda a Hanzelky, ale také určitá návaznost pojmenování *Divočina za městem* a *Spoutaná divočina* dokumentu *Kouzlo Afriky*. Pořad tak dává najevo, že ačkoli nabízí africký kontinent bohatou škálu autentických zkušeností a bok po boku zde žije moderní společnost s tradičním kmenovým uspořádáním, tedy město a divočina, nebylo by na místě představovat si společnosti naprosto neřízenou přírodu a nekonečné oblasti bez lidského zásahu. Těch je v zemi opravdu málo, tuto skutečnost dle mého názoru nejlépe vystihuje právě formulace názvu obsahující přídavné jméno *spoutaná*.

Nejméně jedna epizoda každého dokumentu alespoň okrajově zmiňuje náboženskou, rasovou a bezpečnostní situaci v zemi. Dochází především k jemným náznakům například v podobě zmínky všudypřítomných ostnatých drátů nebo faktu, že v dnešní době již mohou děti různého původu navštěvovat stejné školy. Informace však často postrádají zasazení do hlubšího kontextu, a tak mohou divákovi, který nemá znalost historického a sociálního kontextu Jihoafrické republiky, unikat důležité spojitosti.

Summary

Based on the theoretical background this Thesis analysed with the help of Semiotic analysis altogether 13 episodes of 3 different documentaries of the Česká televize from years 2000 – 2016. Besides some of the differences there were found many features common for all the analysed series. All the agendas have chosen a medially known male person to represent the content. They used mostly narrative style to communicate to its spectators with the element of a dialogue in *Letem světem* and *Na cestě*. The content is supporting the illusion of the parasocial interaction and authenticity, which is greatly extended with the comments of the guides. All the analysed episodes are combining not only the tradition and current life of the South African inhabitants, but also the educative and entertaining role of the media. In this way they aim to a wide base of the audience. There was also captioned a distinctive attribute of the internal hypertextuality when one episode is alerting the viewers about another media output from the same production and also about different projects of the same actors appearing in the episodes. The Thesis also focused on the ways how the selected documentaries worked with social stereotypes and the extent of ethnocentricity that was applied to the shown content. Although all the documentaries mentioned the unstable situation, social problems and the security issues of the country, the essential context was not always provided for the better understanding of possible root causes of historical prehension of today's development.

Použitá literatura

BARTHES, Roland. *The pleasure of the text*. New York: Hill and Wang, 1975. ISBN 0809077221.

BERTRAND, Ina a Peter HUGHES. *Media research methods: audiences, institutions, texts*. New York: Palgrave Macmillan, 2005. ISBN 0-333-96095-5.

BOURDIEU, Pierre. *O televizi*. V nakl. Doplněk 1. vyd. Brno: Doplněk, 2002, s. 15. Edice světových autorů (Doplněk). ISBN 8072391224.

COOLEY, Charles Horton a Hans-Joachim. SCHUBERT. *On self and social organization*. Chicago: University of Chicago Press, 1998. ISBN 9780226115092.

ČENĚK, Jiří, Josef SMOLÍK a Zdeňka VYKOUKALOVÁ. *Interkulturní psychologie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5414-7.

Český lid: Etnologický časopis. Academia, 2008, s. 65 (95).

DURRHEIM, Kevin., Xoliswa. MTOSE a Lyndsay. BROWN. *Race trouble: race, identity and inequality in post-apartheid South Africa*. Lanham: Lexington Books, c2011. ISBN 9780739167083.

EADES, Lindsay Michie. *The end of apartheid in South Africa*. Westport, Conn.: Greenwood Press, 1999. ISBN 978-0313299384.

FAKTOROVÁ, Veronika. *Mezi poznáním a imaginací: podoby obrozeneského cestopisu*. Praha: ARSCI, 2012. Literární věda (ARSCI). ISBN 9788074200267.

GILES, David. *Psychologie médií*. Praha: Grada, 2012. Z pohledu psychologie. ISBN 9788024739212.

IKON, Aniekeme Okon. *Uk newspaper coverage of Africa: A content analysis of the guardian, and the daily mail from the years 1987-1989 and 2007-2009*. Leicester, 2016. Doctoral. University of Leicester. Vedoucí práce Saltzis, K., Hansen, A.

CHALOUPEK, Václav, Jaroslav VOGELTANZ a Aleš TOMAN. *Kouzlo Afriky*. Žehušice: Městské knihy Žehušice ve spolupráci s Českou televizí, 2005. ISBN 9788086699349.

JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Masová média*. Praha: Portál, 2009. ISBN 9788073674663.

Kritická příloha k Národním listům: Časopis věnovaný literatuře a umění. Praha: Tiskem Dra Ed. Grégra, 1864, 1.

LAUGHEY, Dan. *Key themes in media theory.* [Online-Ausg.]. Maidenhead: McGraw Hill / Open University Press, 2007. ISBN 9780335218141.

LIPPMANN, Walter. *Veřejné mínění.* Přeložil Ladislav KÖPPL. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0939-3.

MACIONIS, John J. a Kenneth PLUMMER. *Sociology: a global introduction.* 2nd ed. Harlow: Prentice-Hall, 2002. ISBN 0-13-040737-2.

MANDELA, Nelson. *Dlouhá cesta za svobodou: [autobiografie].* Praha: Práh, 2010. ISBN 978-80-7252-290-3.

MANDER, Jerry. *Čtyři důvody pro zrušení televize.* Brno: Doplněk, 2000. Sociálně-ekologická edice. ISBN 8072390635.

MANGCU, Xolela. *The democratic moment: South Africa's prospects under Jacob Zuma.* Auckland Park, South Africa: Jacana Media, 2009. ISBN 9781770097742.

MANGCU, Xolela. *The meaning of Mandela: a literary and intellectual celebration.* Cape Town: HSRC Press, 2006. ISBN 978-0796921642.

MCLUHAN, Marshall. *Jak rozumět médiím: extenze člověka.* Přeložil Miloš CALDA. Praha: Mladá fronta, 2011. Strategie. ISBN 9788020424099.

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů.* Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.

NGWAINMBI, Komben Emmanuel. *Communication efficiency and rural development in Africa: the case of Cameroon.* Lanham: University Press of America, c1995. ISBN 0819197343.

PLESNÁ, Bc. Hana. *Současné vývojové tendence žánru cestopis.* Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Prof. PhDr. Dagmar Mocná, CSc.

PROZESKY, Martin a AFTERWORD BY DESMOND TUTU. *Christianity amidst apartheid: selected perspectives on the church in South Africa.* London: Macmillan, 1990. ISBN 9780333499535.

POSTMAN, Neil. *Ubavit se k smrti: veřejná komunikace ve věku zábavy*. 2., opr. vyd. Praha: Mladá fronta, 2010. ISBN 9788020422064.

RIBIÈRE, Mireille. *Barthes, a beginner's guide*. London: Hodder & Stoughton, 2002. ISBN 9780340844991.

Souhrnná teritoriální informace Jihoafrická republika. Pretoria, SA: Zastupitelský úřad ČR v Pretorii, 2017.

STUCKEY, Mary E. *Jimmy Carter, human rights, and the national agenda*. College Station: Texas A&M University Press, c2008. ISBN 9781603440745.

SY, Amadou. Exploring media sentiment around Africa: Country analysis. *Brookings* [online]. 2017 [cit. 2017-11-25]. Dostupné z: <https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2017/08/08/exploring-media-sentiment-around-africa-country-analysis/>

TANNEN, Deborah. *Framing in discourse*. New York: Oxford University Press, 1993. ISBN 9780195079951.

TISCHLER, Henry L. *Introduction to sociology*. 10th ed. Belmont, CA: Wadsworth, Cengage Learning, c2011. ISBN 9780495804406.

TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. ISBN 9788073676834.

URBAN, Lukáš, Josef DUBSKÝ a Karol MURDZA. *Masová komunikace a veřejné mínění*. Praha: Grada, 2011. *Žurnalistika a komunikace*. ISBN 978-80-247-3563-4.

VÁGNER, Jiří. Vývoj cestovního ruchu. *Geografické rozhledy: Časopis pro geografické a enviromentální vzdělávání*. Praha: ČGS., 2011, **21**.(2.), 4-5.

Velký sociologický slovník: I. svazek A-O. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 9788071841647.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. *Psyché (Grada)*. ISBN 978-80-247-1428-8.

WOODS, Donald. *Rainbow nation revisited: South Africa's decade of democracy*. London: André Deutsch, 2000. ISBN 9780233998305.

ZAHRADNÍČEK, Tomáš. *Slovník cizích slov*. TZ-one, 2013. ISBN 9788087873182.

Elektronické zdroje

Česká televize: Na cestě. [online]. [cit. 2017-11-26]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185966822-na-cestech/dily/Afrika/>

Česká televize: Cestománie. [online]. [cit. 2017-11-26]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1095875447-cestomanie/>

Česká televize: Objektiv. [online]. [cit. 2017-12-15]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1096911352-objektiv/1734-historie-poradu/>

Česká televize [online]. [cit. 2017-12-15]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10660318675-trabantem-napric-afrikou/21338255880/>

Česká televize: Afrika z balónu [online]. [cit. 2017-12-15]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10260081082-afrika-z-balonu/210382546340002/>

Česká televize: Letem světem [online]. [cit. 2017-12-15]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1168936443-letem-svetem/>

Česká televize: Rozhovor s režisérem Václavem Chaloupkem, Afrika je jak nemoc, která se vrací [online]. [cit. 2017-12-25]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10078945173-kouzlo-afriky/1130-rozhovor-s-reziserem/>

ČTK. Opera: Váš průvodce světem hudby, opery a tance [online]. 19. 01. 2017 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: Moji Pražané mi rozumějí. Před 230 lety Mozart v Praze dirigoval Figarovu svatbu

DLUDLA, Nqobile a Mfuneko TOYANA. South Africa's Gordhan breaks off roadshow, says he's still finance minister. *Reuters* [online]. 28. 3. 2017 [cit. 2018-01-15]. Dostupné z: <https://uk.reuters.com/article/uk-safrica-gordhan/south-africas-gordhan-breaks-off-roadshow-says-hes-still-finance-minister-idUKKBN16Z12X>

KOŽUŠNÍK, Marek. Polívka dohání Emila Holuba: Nominace na Největšího Čecha finišuje! [online]. 24. 01. 2005 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/specialy/nejvetsicech/oprojektu_napsalidetail?id=50

MCKENZIE, David. Cyril Ramaphosa confirmed as South Africa's President after Zuma quits. : *CNN* [online]. 2018, 15. 02. 2018 [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2018/02/15/africa/south-africa-president-intl/index.html>

Po stopách Emila Holuba. *Česká televize* [online]. [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1004077138-po-stopach-emila-holuba/>

ŘEHÁKOVÁ, Eva. *Kdo vymyslel slovo robot? Karel Čapek to nebyl!* [online]. 28.11.2014 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <https://factoryautomation.cz/kdo-vymyslel-slovo-robot-karel-capek-to-nebyl/>

SWARNS, Rachel. A Battle in South Africa Over Racism and Press Freedom. *New York Times* [online]. 2000, 08. 03. 2000 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2000/03/08/world/a-battle-in-south-africa-over-racism-and-press-freedom.html>

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK

Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:

Dufalová Tereza

Razítko podatelny:

Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta:

2016/2017

E-mail diplomantky/diplomanta:

tereza.dufalova@icloud.com

Studijní obor/forma studia:

Mediální studia (kombinovaná forma studia)

Předpokládaný název práce v češtině:

Jihoafrická republika očima cestovatelských pořadů České televize

Předpokládaný název práce v angličtině:

South Africa through the eyes of travel programs of Ceska televize

Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013)

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí)

LS 2017/2018

Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků):

Televize jako masové médium se dennodenně podílí na utváření reality, potvrzování postojů a názorů svého publika. Skrze širokou škálu nabízených pořadů, s cílem uspokojit diváka, plní velké množství společenských funkcí. Cestovatelské pořady, jako specifický způsob mediální prezentace reálií určité země či oblasti, v sobě mísí

především funkci informační a orientační – médium přímo předkládá fakta a informace a určitý způsob interpretace skutečnosti, ale bezesporu také funkci zábavní. V případě afrického kontinentu dochází v evropských médiích velmi často k redukci informací a také prioritizace takových témat podléhá specifickým zákonitostem.

Záměrem této práce bude analýza cestopisů, odvysílaných Českou televizí, které se zaměřují na Jihoafrickou republiku a rozbor způsobů, jakým je tato země interpretována svým divákům.

Jihoafrická republika, země kontrastů, domov mnoha národností, okouzující příroda a stále volně žijící exotické druhy zvířat. Tato země svým návštěvníkům nabízí nekonečné pláže, autentická setkání s domorodými kmeny, které se doposud nevzdaly tradičního způsobu svého života, nekonečnou kulturní rozmanitost a unikátní kuchyni.

Země s nejsilnější ekonomikou celého kontinentu, avšak také s vysokou mírou kriminality a korupce, která prostupuje téměř všechny svéry veřejné činnosti. Od roku 1994, kdy byl do čela republiky zvolen první černošský prezident Nelson Mandela, a došlo k pádu apartheidu, se Jihoafrická republika stále snaží nalézt své místo ve světě demokracie.

Cestovatelské pořady se primárně zaměřují na vyzdvižení těch nejzajímavějších a turisticky nejlákavějších lokalit a zajímavostí, v práci se však zaměřím také na to, zda pořady zmiňují dlouhodobě nestabilní sociální situaci v zemi a případná rizika, která turistům během návštěvy země reálně hrozí.

Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků):

Cílem této diplomové práce je na základě teoretických poznatků popsat způsob, jakým Česká televize mezi lety 2000 - 2016 prezentuje v rámci cestovatelských pořadů Jihoafrickou republiku a zda zohledňuje dlouhodobě nestabilní situaci v zemi. Práce se dále zaměří v teoretické rovině na úlohu televize v procesu utváření sociální reality a stereotypů, vymezení role cestopisů během mediální prezentace a popis fenoménu negativního zobrazování afrického kontinentu v evropských médiích.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

Obsah

1. Teoretická část

1.1. Teorie mediální konstrukce reality

1.2. Vliv televizního vysílání na utváření stereotypů

1.3. Cestopis jako druh mediální prezentace

1.4. Cestopisy České televize, zaměřující se na Jihoafrickou republiku

1.4.1. Na cestě

1.4.2. Cestománie

1.4.3. Objektiv

1.4.4. Trabantem napříč Afrikou

1.4.5. Kamera na cestách

1.4.6. Afrika

1.4.7. Afrika z balónu

1.4.8. Kouzlo Afriky

1.5. Stručná charakteristika Jihoafrické republiky

1.5.1. Prezentace afrického kontinentu v evropských médiích

2. Analytická část

2.1. Metoda kvantitativní tematické obsahové analýzy

2.2. Hypotézy

2.3. Výzkumné otázky

2.4. Vymezení výběru mediálního obsahu

3. Obsahová analýza cestovatelských pořadů České televize

Závěr

Seznam použité literatury

Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období):

Pro analýzu budou použity materiály, týkající se Jihoafrické republiky, které odvysílala Česká televize po roce 2000 v rámci svých cestovatelských pořadů (Na cestě, Cestománie, Kamera na cestách, Objektiv, Afrika z balónu, Afrika, Kouzlo Afriky, Trabantem napříč Afrikou)

Metody (techniky) zpracování materiálu:

Kvantitativní obsahová analýza obsahu mediálního vzorku

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

BERGER, Peter L. a Thomas LUCKMANN. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 8085959461.

Knihy se zabývají sociologií vědění, především procesy, jakými ve společnosti dochází ke konstruování každodenní reality. Stěžejními kapitolami knihy jsou *Společnost jako subjektivní realita* a *Společnost jako objektivní realita*.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 9788024619668.

Disman v této knize přináší interaktivní a poutavou formou přehled nejčastějších metod sociálního výzkumu, kdy se soustředí také na vysvětlení vlastní podstaty a logiky výzkumu.

MCQUAIL, Denis. *Úvod do teorie masové komunikace*. 4., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-574-5.

Úvod do teorie masové komunikace představuje teorie a fungování masmédií, jejich roli v dnešní společnosti, dále popisuje mediální struktury a také vliv médií na své publikum.

SCHULZ, Winfried a Irena REIFOVÁ. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. 2., přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0827-8

Publikace představuje úvod do problematiky vzájemného vztahu masových médií a veřejné sféry. Dále se věnuje způsobům analýzy mediálního obsahu a přináší konkrétní příklady z oblasti českých médií.

TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-096-8.

Trampota se ve své knize zaměřuje nejen na vysvětlení základních konceptů (např. gatekeeping, news values, agenda setting), které jsou esenciální k pochopení sociální role zpravodajství, ale zároveň popisuje i současnou situaci mediálního zpravodajství v České republice.

JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. *Média a společnost*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-287-4.

Kniha *Média a společnost* představuje proces mediální komunikace a veškeré faktory, které se na něm podílejí – nejen média jako taková, ale také jejich publika a v neposlední řadě sociální kontext.

IKON, Aniekeme Okon. *Uk newspaper coverage of Africa: A content analysis of the guardian, and the daily mail from the years 1987-1989 and 2007-2009*. Leicester, 2016. Doctoral. University of Leicester.

Vedoucí práce Saltzis, K., Hansen, A.

Autorka se v práci zabývá analýzou britských deníků a jejich pokrytím témat, týkajících se Afriky. Věnuje se také vysvětlování, proč se události z afrického kontinentu dostávají tak málo do evropských médií a proč jim je přikládána nízká důležitost.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

Afrika očima českého televizního zpravodajství

Focused on Africa : the Czech news coverage

Autor: Bc. Petra Bahounková

Vedoucí: PhDr. Tomáš Trampota, PhD.

Fakulta: Fakulta sociálních věd

Jihoafrická republika jako destinace cestovního ruchu

The Republic of South Africa as a tourism destination

Autor: Martin Süß

Vedoucí: Ing. Miroslava Navrátilová

Fakulta: Fakulta tělesné výchovy a sportu

Imaginative geographies of developing world: an analysis of practices in Czech geographic and travel magazines

Autor: Mgr. Petr Winkler

Vedoucí: RNDr. Josef Novotný, Ph.D.

Fakulta: Přírodovědecká fakulta

Mediální obraz Afriky ve vysílání České televize v letech 2009 až 2013

The media coverage of Africa in broadcasting Česká televize

Autor: Mgr. Klára Zelenková

Vedoucí: Doc. MgA. Martin Štoll, Ph.D.

Fakulta: Fakulta sociálních věd

Datum / Podpis studenta/ky

.....